

AKTINES

ΕΤΟΣ 33ον

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1970

ΑΡΙΘ. 315

ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΕ ΚΑΘΕ ΔΥΣΚΟΛΙΑ

Πρὶν ἀπὸ κάποιο καιρὸ εἶχα τὸ πρόνομιο νὰ συναντήσω καὶ νὰ μιλήσω μὲ τὸν Hugh Redwood. Εἶπε ὅτι σὲ κάποια περίπτωσι, μιᾶν ἐποχῆ πού εἶχε μιὰ μεγάλη νευρική ἔντασι μὴ γνωρίζοντας πρὸς ποῖαν κατεύθυνσι νὰ στραφῆ σχετικὰ μὲ ὠρισμένες ἀποφάσεις πού ἔπρεπε νὰ πάρη, ἔμενε στὸ σπῆτι κάποιου φίλου πρὶν μιλήσῃ σὲ μιὰ μεγάλη συγκέντρωσι. Ὁ φίλος του τοῦ εἶπε: «Φαίνεσαι κουρασμένος. Θὰ ἤθελες νὰ ξεφύγῃς ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴ φλυαρία καὶ νὰ ξεκουρασθῆς σ' ἕνα δωμάτιο ἐπάνω;» Ὁ Redwood εἶπε ὅτι αὐτὸ θὰ τοῦ ἄρεσε περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, καὶ πρὸς εὐχαρίστησίν του μιὰ λαμπρὴ φωτιὰ ἔκαιε, μιὰ ἀναπαυτικὴ καρέκλα ἦταν τραβηγμένη δίπλα, καὶ κοντὰ του ὑπῆρχε ἕνα τραπεζάκι μὲ μιὰ ἀνοικτὴ Βίβλο ἐπάνω. Ἡ Ἁγία Γραφή ἦταν ἀνοικτὴ στὸν 58ο ψαλμὸ καὶ στὸ περιθώριο ἀπέναντι στὸν στίχο 10, κάποιος, εἶχε γράψῃ μὲ μολύβι μιᾶν ἐρμηνεία πού διήγειρε τὸ νοῦ του ὅπως διεγείρει καὶ τὸν δικό μου. Στὴν Γραφή διαβάζουμε: «Ὁ Θεὸς μου, τὸ ἔλεός Σου προφθάσει με», ὅπου θεθαίως ἢ λέξι «προφθάσει» σημαίνει «προηγῆθῃ». Ἀλλὰ ἡ γραμμὴ μὲ τὸ μολύβι ἐρμηνεία ἔλεγε: «Ὁ Θεὸς μου ἐν τῇ φιλοστοργίᾳ Του θὰ μὲ συναντᾷ σὲ κάθε δυσκολία. Ὁ κ. Ρέντγουντ εἶπε ὅτι αὐτὸ τοῦ ἦλθε σὰν φῶς μέσα σὲ σκοτεινὸ μέρος, φῶς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν καρδιά τοῦ Θεοῦ. Τὸν ἐχαροποίησε ἀπέραντα. Ἐπῆρε τὴν ἀπόφασίν του. Ἐπέρασε τὴ δυσκολία του μ' ἐπιτυχία. Ὁ κ. Ρέντγουντ εἶναι τώρα ἡλικιωμένος καὶ ἔχει μόλις ἀποσυρθῆ ἀπὸ μιὰ μακρὰ

καὶ χρήσιμη σταδιοδρομία ὡς δημοσιογράφος στὴ Φλίτ Στρήτ⁽¹⁾, ἀλλὰ τὸ μῆνυμα εἶναι γιὰ ὅλους μας εἴτε νέοι εἴμαστε εἴτε ἡλικιωμένοι.

Δίπλα σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία θὰ ἤθελα νὰ θάλω μιὰ ἀπὸ τὴ δική μου νεότητα. Τὸ 1915 σὲ ἡλικία εἴκοσι ἑνὸς ἐτῶν ἄφησα τὸ κολλέγιο Ρίτσομντ, γιὰ νὰ ἀναλάβω μιὰ μικρὴ ἐκκλησία στὸ Surrey⁽²⁾. Φαίνεται γελοῖο τώρα ἕνα παιδί εἴκοσι ἑνὸς ἐτῶν νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνη μιᾶς ἐκκλησίας καὶ τὴ μιὰ Κυριακὴ μετὰ τὴν ἄλλη νὰ κηρύττῃ σὲ ἀνθρώπους πού γνωρίζουν γιὰ τὴ ζωὴ περισσότερα, καὶ οἱ πῶ πολλοὶ γιὰ τὸν Θεὸν πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅσα αὐτὸς ἦταν δυνατόν νὰ γνωρίζῃ. Αὐτὸ πού πῶ πολὺ μὲ ἐτρόμαζε ἦταν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ κάνω μιὰ κηδεῖα καὶ τὰ πράγματα ἐχειροτέρευσαν, διότι ἡ πρώτη μου κηδεῖα ἦταν ἑνὸς μικροῦ παιδιοῦ. Ὑπάρχει κάτι τὸ σεμνὸ στὸν θάνατο τοῦ πολὺ ἡλικιωμένου, ἀλλὰ ὁ θάνατος ἑνὸς παιδιοῦ εἶναι τόσο συντριπτικός πού ἐσκεπτόμουν ὅτι οἱ γονεῖς πρέπει νὰ «φέρουν θαρῶως» τὴν ἀπρόσκλητη εἴσοδο ἑνὸς υἱοῦ νέου, ὅπως ἐγώ, στὰ ἰδιαίτερα τῆς θλίψεώς τους. Ἐμπιστευτικά τὸν φόβο μου στὸν προϊστάμενὸ μου ἱερέα, μὲ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα ὅτι θὰ προσφερόταν νὰ τὴν τελέσῃ αὐτὸς ἀντὶ ἐμοῦ. Ἀλλὰ αὐτὸς ἐγνώριζε καλύτερα καὶ νομίζω ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ξεχάσω ὅ,τι εἶπε: «Θὰ ἀνακαλύ-

(1) Fleet Street εἶναι ἡ ὁδὸς τῶν ἐφημερίδων καὶ πολλῶν περιοδικῶν εἰς τὸ Λονδίνον.

(2) Surrey: κομητεία τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀγγλίας.

ψης, είπε, ότι ο Θεός είναι εκεί για να σε συναντήσει. Έκείνος δεν θα σ' έγκοταλείψη». Με τη δύναμη του μηνύματος εκείνου έπέρασα αυτή τη δυσκολία.

"Έτσι υπάρχει η μαρτυρία ενός ήλικιωμένου και ενός νέου ανθρώπου: «Ο Θεός μου έν τη φιλοσοφία Του θα με συναντά σε κάθε δυσκολία».

Στό άρθρο αυτό προτείνω να ίδουμε μερικές από τις δυσκολίες αυτές που είμαστε αναγκασμένοι να περάσουμε, δυσκολίες που προκαλούν άνησυχία, και να προσπαθήσουμε να δείξουμε πώς η θρησκεία μας μπορεί να μας βοηθήση να τις άντιμετωπίσουμε.

★ ★ ★

"Υπάρχουν ώρισμένοι ψυχολόγοι που μας ύπενθυμίζουν ότι η ζωή είναι γεμάτη από «άπειλές», όπως τις όνομάζουν. Χρησιμοποιούν τη λέξη με ειδική έννοια, αλλά μ' αυτή έννοουόν ότι σ' όλη τη ζωή ύπάρχει κάτι άκρϊβώς «μόλις στρίψης τη γωνία», τό όποιο θα άπαιτήση κάτι ειδικό από έμας όταν τό συναντήσουμε. "Ίσως άκόμη δέν τό έχουμε φθάσει, αλλά γνωρίζουμε ότι έπίκειται. "Η μεστρία της τέχνης της ζωής έξαρτάται από τό έάν μπορούμε να περνούμε τις δυσκολίες με γαλήνη και θάρρος ή με άνησυχία και φόβο.

Αυτές οί άπειλές άρχίζουν άκόμη από την παιδική μας ήλικία. "Ας φαντασθούμε ένα σπίτι όπου υπάρχουν μικρά παιδιά. Τό πρώτο πηγαίνει σχολείο. Μετά τό δεύτερο πηγαίνει σχολείο. Τό τρίτο γίνεται ένήμερο για αυτό που ίσως είναι ή πρώτη του άπειλή. Γνωρίζει ότι συντόμως δέν θα μπορή να άποφασίση έάν θα παίξη στον κήπο ή μέσα. Πρέπει να πάη σχολείο. Δεν μπορώ να σάς πώ πόση σημασία έχει, για όλόκληρη τη μετέπειτα ζωή του, να τό βοηθήσουμε να περάση αυτή την πρώτη δυσκολία με θάρρος και ήρεμία. "Έάν, από πειράγματα και έσφαλμένες παραστάσεις τό «πάρη με φόβο», οί γονείς του μπορεί να έντυπώσουν ένα «μοντέλλο άντιδράσεως», που μπορεί να καθορίση την στάση του άπέναντι στο ά-

γνωστο, στην ύπόλοιπη ζωή του. "Έχω προσπαθήσει ψυχολογικά να βοηθήσω ένηλικούς, των όποιων ό φόβος-άντιδράσεις για ό,τι άσύνηθες και άγνωστο ήταν συνήθη, επειδή τους είχαν φοβίσει με τό σχολείο.

Δέν είναι πάρα πολύ ένωρίς στη ζωή ενός παιδιού που πρόκειται να πάη σχολείο για να του μιλήση κανείς για τον Φίλον, ό όποιος θα σταθή δίπλα του σε κάθε δυσκολία. "Έάν κάνετε τον κόπο να διαβάσετε τό μυθιστόρημα του Hugh Walpole, «Τό Χρυσό Σκιάχτρο», θα εύρετε σ' αυτό πόσο θαυμάσια ένα παιδάκι άντλεί παρηγοριά και δύναμη από αυτόν τον άόρατο Φίλο, ό όποιος είναι πράγματι Φίλος για τό παιδάκια, όχι μόνο μακρυσά «πάνω στο λαμπρό γαλάζιο ούρανό», αλλά παρήγορα και ένθαρρυντικά κοντά.

Καθώς προχωρεί ή παιδική ήλικία, μια άλλη άπόφασις πρέπει να ληφθή. Κοντά εύρίσκεται ή άπόφασις, που μάλλον την φοβούονται πολλά παιδιά, για τό τί πρόκειται να γίνουν. "Έάν γονείς που έχουν παιδιά αυτής της ήλικίας διαβάσουν αυτές τις γραμμές, τους ίκετεύω να αφήσουν τό παιδί τους, έντός λογικων όρίων, να κάνει αυτό που θέλει να κάνει. "Όπωσδήποτε, μην άποφασίζετε έντός δέκα λεπτών τό έργον της ζωής μιας άλλης ανθρώπινης ύπάρξεως για τά έπόμενα πενήντα χρόνια. Εύτυχισμένοι είναι οί άνθρωποι εκείνοι που τους άρέσει να κάνουν αυτό που ή καθημερινή τους έργασία τους αναγκάζει να κάνουν. Είναι λυπηρό να σκεφθή κανείς ότι τόσοι πολλοί από τους συνανθρώπους μας παρατηρούν τό ρολόι όλη μέρα, και ότι άρχίζουν να ζουν μόνον όταν λήη πέντε και μισή ή έξη. "Έν τούτοις πολλοί γονείς δέν τό βλέπουν αυτό και λέγουν: «"Ω, μπορεί να μη στο γραφείο μου!» «"Ω, μπορεί να μάθη γραφομηχανή και στενογραφία!» όταν τό παιδί έχη πολύ ζήλο για κάτι άλλο, να γίνη νοσοκόμος, επί παραδείγματι, και είναι ύπερβολικά ντροπαλό ή φοβισμένο για να τό πη. Πολλά παιδιά είναι ύπερβολικά ντροπαλά και φοβούονται την άποδοκιμασία των γονέων τους, ώστε δέν κάνουν τίποτε

άλλο, παρά συμφωνούν με ό,τι οί γο-
νείς τους νομίζουν ότι αυτά πρέπει να
κάνουν. Υπάρχει ή ιδέα ότι τὸ οἰκογε-
νειακό ὄνομα πρέπει νά διαγωνισθῆ στήν
ἐπιχείρηση. Μιά ιδέα πού μπορεῖ νά
εἶναι πολύ ἐγωϊστική. Ἐπὶ τέλους, υπάρ-
χει ικανένας πραγματικός λόγος πού ἐ-
πιβάλλει ή ἔταιρία «Τόμπκινς καί Σία»
νά συνεχίσει νά ὑπάρχει πάντα μέ ἕνα
νέον Τόμπκινς ἐπικεφαλῆς σέ κάθε γε-
νεά; Τὸ νά εἶναι εὐτυχής μιὰ ἀνθρώ-
πινη ὑπαρξίς εἶναι πολύ σπουδαιότερο.
Σ' αὐτούς τοὺς νέους ἀνθρώπους ἄς δώ-
σουμε ἐλευθερία καί ἄς τοὺς πούμε ότι
ὁ Θεός εἶναι ὁ Φίλος τους, ότι Ἐκεῖνος
εἶναι πράγματι Ὁδηγός, ότι Αὐτός θά
τοὺς συναντήσῃ σέ κάθε δυσκολία καί
δέν θά τοὺς ἀφήσῃ νά κατηφορίσουν σὸν
σφαλερό δρόμο. Αὐτὸ εἶναι μιὰ κατὰ πολ-
λὸ καλλίτερη ἐκπλήρωση τῆς ὑποχρέω-
σεώς μας ὡς γονέων ἀπὸ τὸ νά τοὺς
ἐπιβάλλουμε μιὰ σταδιοδρομία πού θά
γίνει φυλακή.

Ἄς σκεφθοῦμε τώρα τῆ νέα κοπέλλα,
καί ἀληθινὰ τὸν νέον ἄνδρα, πού σκέ-
πτονται τὸ γάμο. Εἶναι μιὰ πολύ δύσκο-
λη καμπὴ γιὰ πάρα πολλοὺς νέους ἀν-
θρώπους. Δέν εἶναι θέβαιοι ἐάν ἀγα-
ποῦν. Δέν εἶναι θέβαιοι ἐάν θά συναντή-
σουν κάποιον ἄλλον πού θά τοὺς ἀρέ-
σῃ περισσότερο. Ἐνα κορίτσι εἶναι συ-
χνά ἐσωτερικά στενοχωρημένο ὅσον ἀ-
φορᾷ τίς ἀπαιτήσεις πού θά τῆς προ-
βάλλουν. Τὰ ὄνειρά μας, ὅπως γνωρίζε-
τε, πολλές φορές ἀποκαλύπτουν τὴν ἐ-
σωτερική μας ἀναταραχή. Νά ἕνα ὄ-
νειρο πού ἀναφέρεται σὸ βιβλίο τοῦ
Δρ. Μόρις Νίκολ «Ψυχολογία τοῦ ὄνει-
ρου»: Κάποιο κορίτσι δέκα ἐπτὰ χρό-
νων συνεχῶς ἀνειρευέτο ότι ἕνας στρα-
τιώτης κτυποῦσε στήν πόρτα τοῦ σπι-
τιοῦ τῶν γονέων τῆς καί ὅταν αὐτὴ ἀ-
νοιγε, τὴν ἄρπαζε ἀπὸ τὸ χέρι, τὴν ἔ-
φερνε σὸ «δρόμο μας» καί μετά, στρί-
θοντας μιὰ γωνία, σ' ἕνα δρόμο πού
αὐτὴ δέν ἐγνώριζε. Ἦταν τόσο περιέρ-
γος καί πολύπλοκος καί ή τροχαία κί-
νησις προκαλοῦσε τέτοια σύγχυση, πού
ἔλεγε: «Πάντοτε ξυπνῶ κλαίοντας».

Ἐδῶ, σαφῶς, ἔχουμε μιὰ νέα κοπέλλα
πού φοβάται τὴν ἐπόμενη καμπή. Ὑπο-

συνεΐδητα γνωρίζει ότι θά πρέπει νά
ἀφήσῃ τὴν οἰκογενειακή ζωὴ τοῦ σπι-
τιοῦ τῆς, ὅπου τὸ πᾶν εἶναι οἰκεῖο καί
μέ τὴν συντροφιά ἑνὸς συγκριτικά πα-
ράξενου ἀνδρὸς νά στρίψῃ μιὰ γωνία
καί νά μπῆ σ' ἕνα δρόμο ἀγνωστο πού
προκαλεῖ σύγχυση. Ἐδῶ παρουσιάζε-
ται μιὰ εὐκαιρία γιὰ τὴν πραγματική
μητέρα—ἐάν τὸ ὄνειρο σχετίζεται μ' αὐ-
τήν—νά ἔλθῃ σύμβουλος καί βοηθὸς σὸ
δύσκολο θέμα πού λέγεται πείρα τοῦ
φύλου, τὴν ὁποία τόσοι νέοι καί φο-
βοῦνται καί ἐπιθυμοῦν. Εἶδαμε εἰς ἄλ-
λην εὐκαιρίαν⁽³⁾, ότι φόβος καί ἐπι-
θυμία εἶναι πολύ συχνὰ οἱ παράγοντες
πού δημιουργοῦν ἀνησυχία. Ἴδου ή εὐ-
καιρία γιὰ μιὰ φιλικὴ συζήτηση μετα-
ξὺ μητέρας καί κόρης, πατέρα καί γιου.
Τί ὠραία εὐκαιρία γιὰ νά τῆς πῆ γιὰ
τὸ Φίλο, ὁ Ὅποιος θά τὴν συναντήσῃ σέ
κάθε καμπή, καί γιὰ νά ἀνυψώσῃ τὸ
σῆξ πάνω ἀπὸ τὴ ζοφερὴ ἀτμόσφαιρα
τοῦ λαθραίου μουσικοῦ ή τοῦ αἰσχροῦ
ἀστείου, στήν ἴδια λιακάδα ὅπου τὰ
ἄνθη καί ή ὑγεία, ή ὁμορφιά καί ή ἱε-
ρότης!

★ ★ ★

Πρέπει νά λεχθῆ κάποιος λόγος σ'
αὐτοὺς πού δέν παντρεύονται. Εἰλικρι-
νά, νομίζω, ότι εἶναι ἐντροπὴ πού σέ
τόσο πολλοὺς κύκλους περιπαίξουν τὴν
ἀνύπαντρη γυναίκα μεταξὺ τῶν σαράν-
τα καί ἐξήντα. Ἐπανειλημμένως γίνεται
ὁ στόχος ἐλαφρῶν ἀστείων πού εἶναι
πολύ περισσότερο σκληρὰ παρά εὐθυμα.
Ἡ πείρα μου εἶναι ότι ὅπουδήποτε σ'
αὐτὴ τῆ χώρα μας συντελεῖται ἔργον
ὠραῖον καί ἀλτρουϊστικὸ θά εὐρήτε νά
τὸ κάνουν γυναῖκες αὐτῆς τῆς ἡλικίας.
Δέν γνωρίζω τί θά ἔκανε ή δική μου
ἐκκλησία χωρὶς αὐτές τίς γυναῖκες.
Πολλές ἀπ' αὐτές πρέπει νά αἰσθάνων-
ται ότι δέν ἐπραγματοποιήθησαν τὰ ὄ-
νειρά τους καί νά εἶναι ἀπογοητευμέ-
νες καί τὸ πρόβλημα ὀφείλεται κατὰ
πολύ σὸ γεγονός ότι τόσοι πολλοὶ ἄν-
δρες τῆς γενεᾶς τους ἐφονεύθησαν.
Προσπαθοῦν νά διαθέσουν τίς δημιουρ-

(3) Βλ. «Ἀκτίνες», Ἰούλ.-Αὐγ.-Σεπτ.
1970, σελ. 235.

γικές τους δραστηριότητες σε εργασία για άλλους ανθρώπους και να έκφρασουν μιὰ φυλακισμένη αγάπη στην ύπηρεσία τοῦ κόσμου. Τοὺς ἀνήκει κάθε τιμὴ! Θὰ παρακάμψουν τὴ δυσκολία τῆς ἀγαμης μέσης ἡλικίας ἐπιτυχῶς, ἐὰν ἀποδεχθοῦν τὸν ἑαυτὸν τους καὶ πάρουν τὸν Θεὸ στὴ συντροφιά τους. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ὁ πρῶτος κανόνας διανοητικῆς ὑγείας καὶ ἐσωτερικῆς εἰρήνης εἶναι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς εἰλικρινῆς μὲ τὸν ἑαυτὸν του. Πόσο θαυμάσια μπορεῖ νὰ μπῆ ὁ Θεὸς σ' αὐτὴ τὴ θέση, γιατί Ἐκεῖνος εἶναι ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀκρας εἰλικρινείας! «Ὁ Θεὸς μου ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ Του θὰ μὲ συναντᾶ σὲ ἰκάθε δύσκολη «καμπή».

Μετά, καθὼς μεγαλώνουμε, ἄς μὴν εἴμαστε σάν ἰκί' αὐτοὺς ποὺ κολλοῦν στὸ θολάν μὲ σφιχτὰ χέρια ἐπὶ πολὺ μετὰ τὸ χρονικὸ σημεῖο ποὺ μπορούμε νὰ ὀδηγοῦμε τὸ αὐτοκίνητο μὲ ἐπιτυχία. Πόσο συχνὰ ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι κρατοῦμε τὴ διεύθυνση μιᾶς ἐπιχειρήσεως ὅταν ὑπάρχουν μόλις πίσω μας νέοι ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ τὴν διευθύνουν τόσο πολὺ καλλίτερα! Πόσες φορές οἱ μεγαλύτεροι ἔχουν ἀποτύχει νὰ παρακάμψουν τὴ δυσκολία καὶ ἔχουν χαντακώσει μιὰν ἐπιχείρηση! Εἶναι εὐλογημένοι αὐτὸς ποὺ ξέρεي πότε νὰ ἀποσυρθῆ καὶ ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸ κάνῃ. Ἐμεῖς ποὺ γερνοῦμε μπορούμε νὰ παρακάμψουμε αὐτὴ τὴ δυσκολία ἐπιτυχῶς, καὶ ἀκόμη πολὺ ἡλικιωμένοι ἄνθρωποι, μὲ τὴ σοφία ποὺ ἔχουν συγκεντρώσει διὰ μέσου τῶν χρόνων καὶ τὴν ὄριμη διάθεση ποὺ μέχρι τώρα ἡ ζωὴ πρέπει νὰ ἔχη ἀποκτήσει, μπορούν νὰ εἶναι θετικὰ στοιχεῖα σὲ ὅποιαδήποτε «κατάσταση». Ἄλλὰ ἄς μὴν ὀπισθοχωροῦμε ἀπὸ τὴν δύσκολη καμπή, ἄς τὴν δεχθοῦμε μὲ θάρρος καὶ γαλήνη. Ὁ Θεὸς μας θὰ μᾶς συναντήσῃ σὲ κάθε δυσκολία.

Εἶναι παράξενο τὸ ὅτι πρὶν υἰοθετηθῆ ἀπὸ τοὺς ψυχολόγους ἡ λέξις «ἀπειλή», ὁ ποιητὴς W. E. Henley τὴ χρησιμοποιεῖ μὲ τὴ δική τους ἔννοια:

«Πέρα ἀπ' αὐτὸν τὸν τόπο τῆς ὀργῆς
καὶ τῶν δακρῶν

Δὲν θαμποφαίνεται παρὰ ἡ φρίκη
τῆς σκιάς,

Κι' ὅμως ἡ ἀπειλὴ τῶν χρόνων
μὲ θρίσκει καὶ θὰ μὲ θρίσκη ἄφοβο».

Ἐὰν πρόκειται νὰ ἀντιμετωπίσουμε «τὴν ἀπειλὴ τῶν χρόνων» χωρὶς ἀγωνιώδη ἀνησυχία, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ κάνουμε ἓνα εἶδος συνθήκης μὲ τὸν θάνατο. Τὸ νὰ γράψῃ κανεὶς κάτι τέτοιο δὲν εἶναι νοσηρὸ. Βέβαια δὲν ὠφελεῖ τίποτε νὰ πιστεύουμε ὅτι δὲν θὰ πεθάνουμε ποτέ, καὶ καθὼς τὰ χρόνια περνοῦν δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπουμε στὸν ἑαυτὸν μας νὰ υἰοθετῆ τὴν ἴδια στάση ὅπως τὸ παιδάκι ποὺ φοβᾶται τὸ σχολεῖο. Ἐπὶ τέλους, γιατί νὰ φοβοῦμεθα; Ὁ θάνατος εἶναι ἓνα συμβάν τόσο φυσικὸ, ὅσο καὶ ἡ γέννησις. Ἐὰν εἶχαμε συνείδηση θὰ πρέπη νὰ εἶχαμε φοβηθῆ τὴ γέννησή μας. Θὰ ἦταν τρομερὸ νὰ ἀφήσουμε ἐκείνον τὸν ἀσφαλῆ καὶ ἄνετο κόσμον πρὸ τοῦ τακετοῦ γι' αὐτὸν τὸν ψυχρὸ, τραχὺ κόσμον, ποὺ ἐμπήκαμε κατὰ τὴν γέννηση. Ἄλλὰ ὑπῆρχαν χέρια γιὰ νὰ μᾶς δεχθοῦν, μάτια ποὺ μᾶς χαμογελοῦσαν καὶ κάθε ἄνεση ποὺ χρειάζομαστε. Ἐκεῖνος ποὺ μᾶς συνώδευσε στὴν πρώτη δύσκολη καμπὴ θὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ στὴν τελευταία; Δὲν ἀντιλαμβάνεται Ἐκεῖνος ὅτι εὐκόλα μᾶς πιάνει φόβος καὶ δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν μας;

Ἐπιτρέψατέ μου νὰ σᾶς πῶ, ὡς ἄνθρωπος ποὺ ἔχει παραστῆ μάρτυς σὲ πολλοὺς θανάτους, ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν πείρα μου δὲν ἔχω ἰδεῖ ποτέ οὔτε ἓνα δυστυχισμένο. Μερικὲς φορές ὑπάρχει φόβος ἐκ τῶν προτέρων, καὶ πόνος ἐπίσης, ἀλλὰ τὸ τέλος εἶναι εἴτε αἰφνίδιο καὶ τελειώνει πρὶν κατορθώσουμε νὰ σημειώσουμε οἰανδήποτε συγκίνηση εἴτε μπαίνουμε σὲ μιὰ πλήρως ἀνώδυνη κατάσταση ὕπνου, ἢ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ χαρούμενες ἐμπειρίες ποὺ μπορούμε νὰ περάσομε. Καθόμουν κάποτε στὸ κρεβάτι ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἐπέθαινε καὶ τὸ χέρι του ἦταν μέσα στὸ δικό μου. Πρέπει νὰ εἶχα πιᾶσει τὸ χέρι του πιὸ σφιχτὰ ἀπ' ὅσο φανταζόμουν, γιατί μοῦ εἶπε κάτι παράξενο: «Μὴ μὲ τραβᾶς πίσω», εἶπε, «φαίνεται τόσο θαυμάσια

πιό πέρα». Καί όταν ή δική μου ἀδελφή ἐφαίνονταν ὅτι πεθαίνει, ἄκουσε τὸν γιατρό νά λήη στή νοσοκόμα: «Δέν θά τήν βγάλῃ τήν νύκτα». Ἡ ἀσθενής τὸ ἄκουσε σάν τήν καλλίτερη εἶδηση τοῦ κόσμου. Ὅταν ἀργότερα ἡ νοσοκόμα εἶπε: «Ἐν τούτοις θά διαφύγῃ τὸν κίνδυνο», ὅπως μᾶς εἶπε μετὰ ἡ ἀδελφή μου, μὲ λύπη ἄκουσε τὶς λέξεις αὐτές.

Ὁ Λάζαρος, λένε, ἦταν ἕνας μελαγχολικός ἄνθρωπος μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του καὶ ἂν ὑπῆρχε χῶρος μποροῦσα νά σᾶς παρουσιάσω ἄπειρες ἀποδείξεις γιὰ νά ὑποστηρίξω τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ διάσημου γιατροῦ William Hunter, ποῦ στὸ κρεββάτι τοῦ θανάτου εἶπε: «Ἐὰν εἶχα ἀρκετὴ δύναμη νά κρατήσω πέννα, θά ἔγραφα πόσο εὐκολώτερο καὶ εὐχάριστο πρᾶγμα ἀπ' ὅ,τι φαίνεται εἶναι νά πεθαινῆς»⁽⁴⁾. «Ὁ Θεός μου ἐν τῇ φιλοστοργίᾳ Του θά μᾶς συναντήσῃ σὲ κάθε δυσκολία». Ἀσφαλῶς, μποροῦμε νά προσθέσουμε, εἰδικὰ στὴν τελευταία!

Θέλω νά προετοιμάσω τὸ πνεῦμα μου κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε ὅταν οἱ τελευταῖοι παλμοὶ τῆς καρδιάς μου κτυπήσουν ἐλαφρὰ τὴν πόρτα τῆς αἰωνιότητος, νά αἰσθάνωμαι ὅπως αἰσθάνομαι ὅταν ὁ ὁδηγὸς τοῦ ταξιδιῦ κτυπᾷ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μου γιὰ νά μὲ πάρῃ γιὰ διακοπές.

Ἀγαπῶ τὴν ἐργασία μου καὶ εἶναι καλὸ γιὰ ἕναν ἄνθρωπο σάν κι ἐμένα νά πρέπη νά κάνῃ ὠρισμένα πράγματα σὲ ὠρισμένο χρόνο. Ἀλλὰ πῶς ἀγαπῶ τὶς διακοπές μου· τὸ αἶσθημα ὅτι τὸ χῶλ μπορεῖ νά γεμίσῃ μὲ γράμματα κι ἐγὼ δέν θά εἶμαι ἀναγκασμένος νά τὰ διαβάσω—ὀπωσδήποτε ὄχι ἀκόμη· ὅτι τὸ τηλέφωνο θά κουνουρίζῃ ἄληθ τὴν ἡμέρα, ἀλλὰ δέν θά εἶμαι ἀναγκασμένος νά σηκῶσω τὸ ἀκουστικό!

Ἔτσι, ἄς προετοιμασοῦμε διανοητικὰ καὶ πνευματικὰ γιὰ τὸ ταξίδι καὶ ἄς συσκευάσουμε μόνον αὐτὰ τὰ πράγματα ποῦ θά χρεια-

(4) Ἔχω τυπώσει μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς μαρτυρίες στὸ *Why Do Men Suffer?* (Student Christian Movement Press), Chapter 12, «Is Death a Calamity?» p.p. 234 ff.

σθοῦμε, καὶ ἄς εἶμαστε ἔτοιμοι νά ἀπολαύσουμε μιὰ πληρέστερη ζωὴ. Διότι ἄς θυμηθοῦμε ὅτι αὐτοὺς ποῦ ἀνόητα ἀποκαλοῦμε νεκροὺς εἶναι κατὰ πολὺ περισσότερο ζωντανοὶ ἀπὸ ἐμᾶς. Εἶναι πέρα ἀπὸ τὴν ὀμίχλη, τὴ θρωμιά καὶ τὰ σύννεφα τῶν καπνισμένων πόλεων τῆς γῆς. Εὐρίσκονται ἔξω, πάνω στὰ μεγάλα βουναὶ τῆς ἐμπειρίας, μὲ τὸν ἀπέραντο οὐρανὸ ἀπὸ ἐπάνω τους καὶ τὸ ἀβασίλευτο φῶς τοῦ ἡλίου γύρω τους· ἐκεῖ ὅπου οἱ μεγάλοι ἀέρες φυσοῦν, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀναπνέουν ἕναν ἀέρα ποῦ ποτὲ δέν ἔχουμε γνωρίσει καὶ προσβλέπουν σὲ μιὰ ὁμορφιά ποῦ ποτὲ δέν ἔχουμε ἰδεῖ. «Ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδε, οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ἃ ὁ Θεὸς ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν Αὐτόν».

Γνωρίζετε τοὺς στίχους ποῦ ὁ ποιητὴς John Oxenham ἔβαλε στὸ στόμα κάποιου ποῦ φοβόταν τὸν θάνατο; Ἀκούστε:

Ἄμορφη καὶ φρικτὴ
Μιὰ σκιά ἀμυδρὴ
Κρεμόταν πᾶν' ἀπ' τοὺς δρόμους μου
Καὶ μαύριζε ὅλες μου τὶς μέρες,
Κι' αὐτοὶ ποῦ ἔβλεπαν
Μὲ συγκρατημένη ἀνάσα
Ἔλεγαν, «Σιώπῃ! τοῦτος εἶναι ὁ
θάνατος!»

Κι' ἐγὼ ἀδύναμος
Γλιστρῶντας πρὸς τὴν νύκτα
Μὲ τρόμο ποῦ πονᾷ
Κύτταξα ἐπάνω, καὶ νά, κανένα
φρικτὸ θέαμα,

Ἀλλὰ μόνον ἕνα ἀμυδρὸ
Γλυκὸ πρόσωπο. Ἔνα γλυκὸ, εὐγενικό, μητρικό πρόσωπο,
Ἔνα πρόσωπο σάν τῆς μητέρας τοῦ
Χριστοῦ τὸ πρόσωπο,
Φωτισμένο μὲ τρυφερότητα καὶ χάρι.

Ἐσὺ δέν εἶσαι ὁ Θάνατος» ἐφώναξα,
Γιατί ἡ πιὸ μεγάλη φαντασία τῆς
ζωῆς

Ποτὲ δέν μοῦ εἶχε παραστήσει τὸν
Θάνατο:

Ἐσὺ δέν εἶσαι ὁ Θάνατος—τὸ Τέλος»

Σε τόνους μαγευτικούς ήρθε ή άπάντηση, «Φίλε,

Δέν ύπάρχει θάνατος».

Έγώ είμαι ή Άρχή, όχι τó Τέλος».

Είναι παράδοξο πράγμα ή ιδέα πού έδημιουργήθη σχετικά μέ τή χριστιανική θρησκεία, ότι δηλαδή ή πίστη σ' αυτή θά ήταν ένα είδος ασφαλιστηρίου συμβολαίου έναντι τών πόνων. Αυτά πού συμβαίνουν σ' άλλους ανθρώπους θά συμβούν και σέ μάς, και οί άνθρωποι πού αξιώνουν νά έξαιρεθούν από τις στενοχώριες, ζητούν ό Θεός νά είχε σχεδιάσει τή ζωή τους πάνω σέ διαφορετική, κι' έγώ πρέπει νά προσθέσω, σέ κατώτερη, βάση.

“Όταν ήμουν μαθητής μισούσα τó σχολείο και οί στενοχώριες μου δέν έμετριάζοντο από τó γεγονός ότι καθόμουν δίπλα σ' ένα άγόρι πού τότε θεωρούσα ως τó πιό τυχερό παιδι στή γή. Είχε ένα τόσο καλό, καλόβολο πατέρα. Έάν είχε λιακάδα, επέτρεπαν στόν συμμαθητή μου νά παίξει στούς άγρους και όταν έφθαναν οί έξετάσεις, πού έγώ έφοβόμουν από μικρός, σ' αυτόν επέτρεπαν νά μήν έλθη. Αυτό πού συνέβαινε τότε ήταν τó ότι ό δάσκαλος έγραφε στό βαθμολόγιό του μέ κόκκινο μελάνι: «Άπών από τήν έξέταση». Δέν φαινόταν πολύ σοβαρό αυτό! Ό δικός μου «σκληρός», «άκαρδος» πατέρας είχε τήν αξίωση νά πηγαίνω σχολείο όσοδήποτε όμορφος κι' άν ήταν ό καιρός και νά παρουσιασθώ στις έξετάσεις όσοδήποτε δύσκολες κι' άν ήσαν! Άλλά τώρα είμαι ευγνώμων. Τώρα ξέρω ποιός είχε τόν καλύτερο πατέρα. Πόσο συχνά λέμε στό Θεό, «Γιατί δέν μέ αφήνεις έλεύθερο; Νά είμαι ευτυχισμένος, αυτό μόνο θέλω». Άλλά όσοι από έμάς έχουν νομίσει τόν Θεό σκληρό και άκαρδο, κάποια ήμέρα θά πουν: «Χαίρομαι πού έμαθα, ότι έμαθα στό σχολείο τής ζωής». Και όπως ό άγαπητός μου πατέρας, πού τώρα σέβομαι βαθειά, δέν μέ άφηγε νά τó σκάζω από τó σχολείο, αλλά έστά-

θηκε δίπλα μου στις παιδικές στενοχώριες, έτσι ό ούράνιος Πατέρας μου είναι πάρα πολύ καλός για νά μέ αφήσει έλεύθερο, πάρα πολύ αξιόπιστος για νά μέ έγκαταλείψη και πάρα πολύ φιλόστοργος για νά μέ αφήσει νά φύγω.

Έάν είχαμε προσέξει τά λόγια του Ίησού, ποτέ δέν θά είχαμε σχηματίσει αυτή τήν άνόητη ιδέα ότι ή θρησκεία θά μάς έξαιρουσε από τόν πόνο. Άκούστε προσεκτικά αυτό: «τότε παραδώσουσι ύμάς εις θλίψιν και άποκτενούσιν ύμάς, και έσσεθε μισούμενοι υπό πάντων τών έθνών δια τó όνομά μου»⁽⁵⁾. «...έν ταίς συναγωγαίς αυτών δαρήσεσθε, και επί ήγεμόνων και βασιλέων σταθήσεσθε έννεκεν έμου...»⁽⁶⁾. «...έρχεται ώρα ίνα πάς ό άποκτείνας ύμάς δόξη λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ»⁽⁷⁾.

Άλλά νά μιά αυθεντική σημείωσις άληθείας: «και ήκουσα φωνής μεγάλης εκ του ουρανού λεγούσης: Ίδου ή σκηνή του Θεου μετά τών ανθρώπων, και σκηνώσει μετ' αυτών, και αυτοί λαός αυτού έσονται, και αυτός ό Θεός μετ' αυτών έσται»⁽⁸⁾. Η παρουσία αυτή σημαίνει κάτι άνώτερο από τήν άπαλλαγή από τις θλίψεις. Σημαίνει τή μεταμόρφωση τών θλίψεών μας σέ διαπαιδαγώγησή μας και τήν μετατροπή τών παθητικών σ' ενεργητικά στοιχεία.

Στόν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο ένας στρατιώτης μέσα στα χαρακώματα είδε τόν φίλο του έξω στήν ουδέτερη ζώνη (τό έδαφος μεταξύ τών δικών μας και τών έχθρικών χαρακωμάτων), νά παραπατά και νά πέφτη μέσα σέ χαλάζι από σφαίρες. Είπε στόν αξιωματικό του: «Μπορώ νά πάω και νά τόν φέρω μέσα, κύριε;» Άλλά ό αξιωματικός άρνήθηκε: «Κάνεις δέν ζή εκεί έξω»,

(5) Μαθ. κδ' 9.

(6) Μάρκ. ιγ' 9.

(7) Ίωάν. ιστ' 2.

(8) Άποκάλ. κα' 3.

εἶπε. «Μόνο πού θά ἔχανα κι' ἐσένα». Παρακούοντας τή διαταγή ὁ ἄνδρας ἐπῆγε νά προσπαθήσῃ νά σώσῃ τὸν φίλο του, γιατί ἦσαν ὅπως ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἰωνάθαν σ' ὄλο τὸν πόλεμο. Κάπως ἔβαλε τὸν φίλο του στὸν ὤμο του καὶ τρικλίζοντας ἐγύρισε στὰ χαρακώματα, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ξαπλώθηκε θανάσιμα τραυματισμένος καὶ ὁ φίλος του ἦταν νεκρός. Ὁ ἀξιωματικὸς ἦταν θυμωμένος: «Σοῦ εἶπα νά μὴν πᾶς», εἶπε. «Τώρα σὰς ἔχω χάσει καὶ τοὺς δύο. Δὲν ἀξίζε τὸν κόπο». Μὲ τὴ σθησμένη του ἀναπνοή ὁ ἄνδρας εἶπε: «Μά ἀξίζε τὸν κόπο, κύριε».

«Ἀξίζε;» εἶπε ὁ ἀξιωματικὸς. «Πῶς εἶναι δυνατόν; Ὁ φίλος σου εἶναι νεκρός καὶ σὺ εἶσαι πληγωμένος θανάσιμα». Τὸ παιδί ζάρωσε ἀπὸ τὴν ἐπίπληξη καὶ κυττάζοντας ἐπάνω, στὸ πρόσω-

πο τοῦ ἀξιωματικοῦ του, εἶπε: «Ἀξίζε τὴ θυσία», κύριε, «γιατί ὅταν τὸν ἔφθασα, εἶπε: «Τζίμ, ἤξερα ὅτι θά ἐρχόσουν».

Ναί, ὁ Θεὸς δὲν λέει: «Θά σὲ ἀπαλλάξω ἀπὸ τὸ νά διέλθῃς διὰ τῶν ὑδάτων». Λέει: «Ὅταν διέλθῃς διὰ τῶν ὑδάτων, καὶ Ἐγὼ θά εἶμαι ἐκεῖ». «Ὁ Θεὸς μου ἐν τῇ φιλοσοργίᾳ Του θά μὲ συναντᾷ σὲ κάθε δυσκολία». Ναί, σὲ κάθε δυσκολία, ἀνησυχίας, ἢ πειρασμοῦ, ἢ λύπης, ἢ πόνου, ἢ ἀπωλείας μέχρι τὴν τελευταία δυσκολία ἀπὸ ὅλες, γιατί «ἂν καὶ θαδίζω στὴν κοιλάδα τῆς σκιάς τοῦ θανάτου, δὲν θά φοβηθῶ κανένα κακό, διότι Σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ».

LESLIE D. WEATHERHEAD

Μετάφρ.: ΝΙΚ. ΤΣΙΡΩΝΗ

Ο Χ Ι

«Ὁχι».

Φουντώνει τ' Ὁχι, ἀγριεύει, γιγαντώνει.

Πάει καὶ πάει·

μὲ πέλαα, μ' ἀνέμους, μὲ ποτάμια...

Φλογέρα γίνεται

στοῦ κάμπου τὰ καλάμια,

θυμῶν ὀρχήστρα πέρα,

στῆς Πίνδου τὸν ἀγέρα.

Πάει στὶς κορφές τῶν ἐλατιῶν, μπαίνει

στὰ δάση,

σ' ἀρχοντικά,

σὲ φτωχικά,

σ' ἀγροὺς καὶ στάνες.

Στὶς πόλεις,

στὰ χωριά

τὸ διαλαλοῦν χρυσόφωνες καμπάνες.

Ὁχι

Σφίγγουν τὰ δόντια καὶ πυγμές,

οἱ πρᾶοι ποιμένες παρατὰν τὰ ποίμνια

κασμάς,

ἀλέτρι,

δίχτυα,

παρευθὺς παραμερίζουν.

Κι εἶδ' ἀρχαγγέλους τιμωροὺς,

ἀμούστακα παιδιά,

ρομφαῖες νὰ παίξουν, κι ἅπαντα

κάστρα

νὰ γκρεμίζουν.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Παραδοξότης καὶ Διαλεκτικὴ

Ἄν ἡ διαλεκτικὴ ἐκφράζεται μὲ τὸ σχῆμα: θέσι-ἀντίθεσι-σύνθεσι, ἡ παραδοξότης ἐκφράζεται ὡς ἀποφατικότης, εἶναι μιὰ μορφή ἀποφατικότητος. Ἡ ἀποφατικότης εἶναι συγχρόνως θέσι καὶ ἀντίθεσι. Θέσι σὺν ἔκφρασι τῆς ἄρσεως κατηγοριῶν, ἀντίθεσι σὺν τούτῃ ἢ ἄρσι. Ἄν ὅμως τὸ περιεχόμενον τῆς παραδοξότητος εἶναι ἡ σύμπτωσι θέσεως καὶ ἀντιθέσεως δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι καὶ σύνθεσι;

Ἄλλὰ τὸ ἐρώτημα ποῦ τίθεται εἶναι: Γιατί ἡ παραδοξότης ἐκφράζεται ὡς ἀποφατικότης; Πρέπει ἐξ ἀρχῆς νὰ ποῦμε ὅτι τὸ σχῆμα τῆς ἐγγελιανῆς διαλεκτικῆς εἶναι καρπὸς μιᾶς λογικῆς διαδικασίας⁽¹⁾, αὐτὴ ἢ διαλεκτικὴ τοῦ πνεύματος ὡς λόγου (ratio). Ἡ παραδοξότης δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς λογικῆς «σχηματοποιήσεως», ἀλλὰ μιὰ «ἰδιαίτηρη» κατάστασι τοῦ ὄντος. Ὁ λόγος αἴρεται πρὸ τῆς «φανερώσεως» τοῦ ὄντος στὴν ἀλήθειά του. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ἡ ἀλήθεια τοῦ ὄντος εἶναι ὄχι διαλεκτικὴ, ἀλλὰ παραδόξη.

Ἄν ἡ διαλεκτικὴ ἀποτελῇ προσπάθεια λογικῆς ἐξηγήσεως τοῦ ὄντος, ἡ παραδοξότης εἶναι ἡ «φανέρωσις» τοῦ ὄντος ἐν καταστάσει. Ἡ παραδοξότης δὲν ἀποτελεῖ μιὰ κρυπτότητα, ἀλλὰ ἓνα μυστήριον. Πιὸ σωστά, τὸ μυστήριον εἶναι αὐτὸ ποῦ ἐκφράζεται ὡς παραδοξότης. Μία ἀναλυτικὴ τοῦ ὄντος εἶναι προσπάθεια ὑπερβάσεώς του, ἡ ὑπέρβασι τοῦ ὅμως εἶναι «ἔξοδος» ἀπὸ τὸ ὄν «ἐξαράνισι» τοῦ ὄντος σὺν τέτοιον ποῦ εἶναι. Τὸ ὄν λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ «ἐξετασθῇ» στὸ βάθος τοῦ μυστηρίου του, ὄχι ὡς διαλεκτικὴ, ἀλλὰ ὡς παράδοξο. Ἄν ἡ παραδοξότης εἶναι ἡ ἔκφρασι τοῦ μυστηρίου τοῦ ὄντος, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ παραδοξότης εἶναι ἀποφατικὴ ὡς ἔκφρασι τοῦ

μυστηρίου. Ἡ ἀποφατικότης ὅμως εἶναι μιὰ κατηγορία ποῦ χαρακτηρίζει μὲσω τῆς ἄρσεως τὸν χαρακτηρισμὸν. Πρέπει νὰ θυμηθοῦμε τὸ κλίμα τοῦ ἀνατολικοῦ ἀποφατισμοῦ⁽²⁾ γιὰ νὰ προσεγγίσουμε περισσότερο τούτῃ τῇ θέσι. Ἡ ἀποφατικότης δὲν εἶναι μιὰ μορφή ἀγνωστισμοῦ, ἀλλὰ μιὰ ἄρνησι τὸν λογικὸν πειραματισμὸν καὶ τὸν λογικὸν σχηματισμὸν. Μιὰ ἐκούσια «ὑπαρξιακὴ παραίτησι». Ἡ παραδοξότης μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆς ἐκφράσεώς της ὡς ἀποφάσεως εἶναι μιὰ ὑπέρβασι, ὑπέρβασι τῆς διαλεκτικῆς ὡς ὑπέρβασι τοῦ λόγου. Ὁ Kierkegaard μὲ τὴν ἄρνησί του νὰ δεχθῇ τὸ ἐγγελιανὸ σχῆμα μίλησε γιὰ λογικὴ καὶ ὄντολογικὴ διαλεκτικὴ⁽³⁾. Νομίζω ὅτι τούτῃ ἡ ὄντολογικὴ διαλεκτικὴ ὡς ὑπαρξιακὴ κατηγορία, παρὰ τὶς διαφορὰς, βρῖσκεται πολὺ κοντὰ σ' αὐτὸ ποῦ ἀνόμασα παραδοξότης. Θὰ γίνῃ πιὸ σαφῆς τούτῃ ἡ διαφορὰ παραδοξότητος καὶ διαλεκτικῆς ἂν θελήσουμε νὰ δοῦμε τὸν ἄν-

(2) Ἡ ἀποφατικότης ἐσφαλμένα ταυτίζεται μὲ τὴν «regativité». Κοίτ. π.χ. J. Trouillard, La procession plotinienne, Paris 1955, σελ. 5. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ μιλήσῃ γιὰ regativité καὶ στὸ Hegel (Κοίτ. H. R. Schlette, Das Eine und das Andere. Studien zur Problematik des Negativen in der Metaphysik Platons, München 1966, σελ. 15). Ἐνα ἐλάχιστο δείγμα ἀποφατικότητος μᾶς δίνει τοῦτο τὸ χωρίο τοῦ ψευδοδιονυσίου: «Οὐδεμία δὲ μονάς, ἢ τριάς, οὐδὲ ἀριθμός, οὔτε ἐνότης, ἢ γονιμότης, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ὄντων ἢ τινι τῶν ὄντων συνεγνωσμένων, ἐξάγει τὴν ὑπὲρ πάντα καὶ λόγον καὶ νοῦν κρυφίτητα...». Περί θείων ὀνομάτων 981 α4-6. Κοίτ. καὶ M. Schiavone, Neoplatonismo e Cristianesimo nello Pseudo Dionigi, Milano 1963.

(3) Κοίτ. S. Kierkegaard, Entweder- Oder. περισσότερα γιὰ τὴ θέσι αὐτῆ H. Schröder, Die Denkform der Paradoxalität als theologisches Problem, Göttingen 1960, σελ. 94 κ. ἐξ.

(1) Κοίτ. Hegel, Enzyklopädie der phil. Wissenschaften.

θρωπο ὡς τὸ ὄν τῆς ἀναφορᾶς, ὡς διαλεγόμενον ὄχι μόνον μὲ τὸ ἐμεῖς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ Σὺ. Σὰν τὸ ὄν τῆς ἀναφορᾶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν παράδοξον, γιατί δὲν «ἀναφέρεται» παρὰ πιστεύον.

Αὕτη ἡ ἀναφορά του στοῦ Μυστήριου τοῦ προσδίδει ἀκόμα μεγαλύτερη ἀποφατικότητα, γιατί ζῆ στοῦ χῶρου τῆς κατ' ἐξοχὴν ἀποφάσεως: τῆς πίστεως. Ἡ πίστι δὲν εἶναι κατάφασι, ἀλλὰ ἀπόφασι μιᾶς «καταφάσεως», συνεχῆς «ἄρσις» τοῦ σκανδάλου καὶ τῆς μορίας διὰ τῆς ἀποδοχῆς των: Ἰδοὺ τὸ παράδοξο. Ἡ παραδοξότης ὡς μορφή ζωῆς τοῦ ὄντος εἶναι πάντα μιὰ παραδοξότης ἐν σχέσει, ἡ παραδοξότης πρὸ τοῦ παραδόξου: τοῦ Μυστηρίου. Ἡ ἀποφατικότης τοῦ Μυστηρίου ὡς τοῦ παραδόξου εἶναι αὕτη ποὺ ὑπαγορεύει τὴν ἀποφατικότητα τῆς παραδοξότητος ὡς ὑπερβάσεως τῆς διαλεκτικῆς ὡς τῆς λογικῆς τοῦ λόγου. Ἡ παραδοξότης ὅμως ὡς ἀπόφασι εἶναι ἕνας λογικὸς «μηδενισμός». Ἡ ἄρσι τῶν κατηγοριῶν ποὺ χαρακτηρίζουν τὸ ὄν γίνεται μιὰ λογικὴ «ἀποχή», ἕνας «μηδενισμός» τῆς λογικῆς ὡς δυνατότητος «λόγον

διδόνα», ὡς δυνατότητος ἐξηγήσεως. Ἡ παραδοξότης ὡς λογικὸς «μηδενισμός» εἶναι ἡ ἀπόφασι, δηλαδή ἡ ἄρσι ἐνὸς σχήματος (θέσι-ἀντίθεσι-σύνθεσι). Ἀντίθετα ἢ διαλεκτικὴ εἶναι μιὰ κατάφασι, ἡ κατάφασι ὄχι ἐνὸς σχήματος μόνον, ἀλλὰ μιᾶς λογικῆς διαδικασίας ποὺ «δίδει λόγον», ποὺ χαρακτηρίζει. Ἄν λοιπὸν ἡ κατάφασι εἶναι ἕνας λογικὸς «θετικισμός» εἶναι καὶ ἕνας ὄντο-λογικὸς «μηδενισμός», γιατί «χαρακτηρίζει» τὸ ὄν. Ἄν ὅμως τὸ ὄν εἶναι ὁ χῶρος τοῦ μυστηρίου, ἡ διαλεκτικὴ διαδικασία τῆς διαλεκτικῆς δὲν εἶναι ὁ «μηδενισμός» τῆς; Ἡ παραδοξότης ὡς ἀπόφασι μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑπερβοῦμε τὸν λογικο-ὄντο-λογικὸ «μηδενισμὸν» καὶ μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα μέσῳ τοῦ «μηδενισμοῦ» καὶ τῆς ἀποφάσεως νὰ δοῦμε τὸ ὄν στὴν ἀλήθεια του: τὴν παραδοξότητά του. Ἡ «γνώσι» τοῦ παραδόξου τοῦ ὄντος ὡς μᾶς μορφῆς ἀποφατικότητος εἶναι ἡ πρότασι τούτης τῆς ἀνακοινώσεως. Θὰ ἦταν πολὺ γὰρ τὴν προσπάθεια μιᾶς ἀποφατικῆς ἀνθρωπολογίας;

ΣΤ. ΠΑΝΟΥ

ΧΩΡΑ ΣΦΑΚΙΩΝ(*)

Παντοῦ χορταριασμένα, ἔρημα δρομάκια.

Ἵολόγυρα πόρτες σφαιλιστὲς
καὶ καρφωμένα παραθύρια.
Τὰ πόδια ποὺ χτυποῦν στοῦ καλντερίμι
τὴν πένθιμη ἀναδίνουν νότα
τῆς ἐγκατάλειψης.
Πιὸ πέρα, στὴ σιωπηλὴ παραλία,
τὸ κύμα γλύφει τὴν ἄμμο ψιθυριστά,
λές κι' ἴστορεῖ τῆς χώρας
τὸ θλιβερὸ τὸ χρονικὸ:
Κάποτε ἐδῶ τὸ μῖσος
ἔσπειρε τὸ θάνατο
κι' ἡ ἐκδίκησι ἀνάμεσα σ' ἀδέλφια

(*) Στὴν ἐπίσκεψή μας, ἦταν μιὰ ἐρημωμένη κωμόπολι, σωστὴ νεκρούπολι, ἀφανισμένη ἀπ' τὴν θάρβαρα «βεντέτα» κι' ἀπ' τὴν θηριωδία τῶν κατακτητῶν Γερμανῶν, γιατί ἡ Χώρα Σφακιῶν ἦταν λιμάνι διαφυγῆς στὴν Αἴγυπτο.

Τοῦ συνεπισκέπη φίλου Γ.Π.Γ.

—φλόγα κατάρας καὶ χαμοῦ—
ἄδειασε πλῆθος σπιτικά.
ἽΥστερα ἡ λύσα τοῦ κατακτητῆ
ξωλόθρεψε τὰ τελευταία παλληκάρια.
ἽΕρήμωση ἀπόμεινε καὶ πένθος...
Ξάφνου σὲ μιᾶς αὐλόπορτας ξεφωνητὸ
προβάλλει—φᾶσμα λές—
τὸ κόσμιο σχῆμα ἐνὸς παπᾶ.
Στὸ διάβα του νοιώθω ἀνατριχίλα.
Σκύθω, προσκυνῶ καὶ ἱκετεύω:
Τῶν μυστηρίων Σ ο υ ὀ οἰκονόμος Κύριε,
κάμε νὰ ξανανάψει στὴ σβυσμένη πολιτεία
τῆς ζωῆς τὸ φῶς
καὶ νὰ χαρίσει ἡ παρουσία του
στὰ νεκρὰ τὰ σπίτια
τῆς ἀγάπης Σου τὴ γλύκα,
ποὺ εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία Σου.

Χανιά 1962.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ Ή Η ΣΧΕΣΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΒΟΗΘΟΥΝΤΟΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΟΥΜΕΝΟΥ(*)

Εἰς τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον δὲν πρόκειται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν παροχὴν συμβουλῶν γάμου, ἐν τούτοις ὅσα λέγονται, ἐφαρμόζονται εἰς τὴν σχέσιν μεταξύ συμβούλου καὶ συμβουλευομένου. Ἡ βοήθεια, ἢ ὁποῖα φαινομενικῶς εἶναι τόσο ἀπλή, εἰς τὴν πραγματικότητά εἶναι μία σχετικῶς πολὺπλοκὸς διαδικασία, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εὐρίσκεται ἀπλῶς εἰς τὸ ἓνα μέρος ἐκεῖνος ποὺ «εἶναι εἰς δύσκολον θέσιν» καὶ ἀπέναντί του «ἐκεῖνος ποὺ τὸν βοηθεῖ νὰ τὴν ἀντιμετώπιση» πολὺ περισσότερον πρόκειται διὰ δύο ἀνθρώπους εἰς θαθεῖαν ἐπικοινωνίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος ἀλλάζουσι. Δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος βοηθεῖ τὸ πρόβλημα εἶναι νὰ γνωρίζῃ ἂν πράγματι ἀνταποκρίνεται εἰς αὐτὸ ποὺ ζητεῖ ὁ συνομιλητὴς του ἢ μήπως, προκαλούμενος ἀπ' αὐτόν, δὲν ἀπαντᾷ πλέον εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἄλλου, ἀλλ' εἰς τὰς ἰδικὰς του.

Ποῖα συναισθήματα ἔχει ὁ βοηθούμενος μόνον ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι παρακαλεῖ κάποιον;

Διὰ νὰ κατανοήσωμε ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ζητεῖ βοήθειαν, πρέπει νὰ ἐπανέλθωμε εἰς ἓνα τελείως ἀπλὸ ψυχολογικὸ γεγονὸς, νὰ φέρωμε εἰς τὸν νοῦν τί εἶναι ὁ ἀνθρώπος ὅταν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον καὶ τί γίνεται.

Ὅταν γεννᾶται ὁ ἀνθρώπος, εἶναι ἓνα ἐξαρτώμενο ὄν. Ἐνστικτικῶς ζητεῖ τὴν ἄμεσον ἱκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν του· εἶναι ἐξερτημένος, ἀνίκανος νὰ ζῆσιν χωρὶς τοὺς ἄλλους· δὲν ἠμπορεῖ λοιπὸν νὰ διαχωρίσῃ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸν κόσμον ποὺ τὸν περιβάλλει. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ἀτελές, ἐνστικτικῶδες, ἐξαρτώμενο, ἀνίκανο δι' αὐτοαναγνώρισιν καὶ διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἄλλου ὄν ὀφείλει ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα χρόνια—ἐφ' ὅσον εἶναι κατάλληλοι αἱ ἀτομι-

καί, κοινωνικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ συνθήκαι— νὰ γίνῃ ἓνα ὄν εἰς τὸν δρόμον τῆς τελειοποιήσεως, τὸ ὁποῖον τοῦλάχιστον εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐλέγχῃ ἐν μέρει τὸν κόσμον τῶν ἐνστικτικῶν του, εἶναι σχετικῶς ἀνεξάρτητον καὶ τέλος εἶναι ἱκανόν, ν' ἀναλαμβάνῃ τὴν εὐθύνην διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ κατὰ κάποιον μέτρον καὶ δι' ἄλλους. Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἐξαρτώμενος καὶ ἀνίκανος νὰ φροντίσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του ἔχει ἐπομένως δι' ἡμᾶς τὴν ἔννοιαν τοῦ παιδικοῦ σταδίου, ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ νὰ διαθέτῃ ὠρισμένην αὐτονομίαν, νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ κατευθύνῃ τὴν ζωὴν του, κατὰ κάποιον βαθμὸν ἔχει τὴν ἰδίαν σημασίαν μὲ τὴν ἐνηλικίωσιν.

Τί ἄλλο λοιπὸν σημαίνει τὸ νὰ ζητῇ κανεὶς βοήθειαν ἀπὸ τὸ νὰ παραδίδεται ἀκριβῶς εἰς αὐτὴν τὴν αἰωνίαν σύγκρουσιν μεταξύ τῆς ἐπιθυμίας νὰ μὴν ἓνα παιδί καὶ τῆς ἄλλης ἐπιθυμίας, νὰ γίνῃ ἐνήλικος, «μεγάλος», ὁ ὁποῖος πραγματώνει τὸν ἑαυτόν του; Τὸ νὰ βοηθῆται κανεὶς, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ ἐπιθυμῇ τόσο πολὺ, σημαίνει τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἐμπειρίαν τῆς ἀνωριμότητος, τῆς παραίτησεως, τῆς αὐτοπεριφρονήσεως ἀκόμη. Ἡ ἀποδοχὴ βοήθειας εἶναι σάν νὰ γίνεται κανεὶς πάλιν ἐξηρημένος, νὰ ξαναζῆ μίαν ἀποφασιστικὴν σύγκρουσιν ἀπὸ τὸ παρελθόν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας τὸ δοῦναι καὶ τὸ λαβεῖν προεκάλλουν τὰ πλεονάντιφατικά συναισθήματα. Ὅλα αὐτὰ τὰ παλαιὰ συναισθήματα τῆς ἐπιθετικότητος, τῆς ἀποτυχίας καὶ συγχρόνως τῆς ἱκανοποιήσεως σάν ν' ἀφυπνίζονται μὲ τὴν σχέσιν τῆς ἐξαρτήσεως, ἢ ὁποῖα διὰ τῆς βοήθειας δημιουργεῖται χωρὶς δυσκολίαν (τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἀρχὴν) καὶ συχνὰ ἐντεῖ-

(*) Ὁμιλία ἐπ' εὐκαιρίᾳ συνεδρίου διὰ τὴν παροχὴν συμβουλῶν γάμου τὴν 3/2/69 στὴν Angers.

νετα λόγω της άδεξιότητος του βοηθοῦ-τος.

“Όσον περισσότερο συμβουλευῶ, καθοδηγῶ, χειραγωγῶ, τόσον περισσότερον τοποθετῶ τὸν ἄλλον ἐμπρὸς εἰς τὸ πρόβλημα τῆς παραιτήσεως, τῆς ἀνωριμότητος, τῆς αὐτοπεριφρονήσεως· τόσον περισσότερον ἀφυπνίζω εἰς αὐτὸν ἀντιδράσεις· τὸν φέρω περίπου πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν: «Δὲν ἐπιθυμῶ ν’ ἀλλάξω, ἂν καὶ δὲν εἶμαι εὐ-χαριστημένος μετὰ τὴν παρούσαν κατάστα-σιν, ἂν καὶ ἦλθα διὰ νὰ με βοηθήσῃς νὰ γίνῃ μία ἀλλαγὴ σὲ μένα». Ἀπὸ τὴν σι-γμὴν πού κάποιος ζητεῖ βοήθειαν (ὁποιοι-δήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ λόγοι του), εὐρίσκε-ται εἰς μίαν περιέργον κατάστασιν· ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἶναι εὐτυχῆς διότι δέχεται κά-τι, διότι γίνεται ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας προσοχῆς, διότι αἰσθάνεται ὅτι προστατεύ-εται, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ πραγματοποιή-σῃ μαζί με κάποιον ἄλλον κάτι πού μό-νος δὲν θὰ τὸ κατάρθωνε. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, καὶ συγχρόνως, εἶναι ἐξωργισμένος, ταπεινωμένος, διότι αἰσθάνεται ἐξαρτώμε-νος καὶ ἀνίκανος νὰ τακτοποιήσῃ μόνος τὰς ὑποθέσεις του. Καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν τῆς παραιτήσεως, τῆς ἐξαρ-τήσεως καὶ τῆς αὐτοπεριφρονήσεως ἀφυ-πνίζεται ἀπὸ τὸ θάθος τοῦ ἑαυτοῦ του κα-τὰ τρόπον μοναδικὸν ἓνα αἶσθημα ἐνοχῆς: «Τί ἀξίζω σὰν πατέρας ἢ μητέρα, σὰν σύζυγος, ἂν δὲν κατορθῶνω νὰ εὕρω μό-νος λύσιν εἰς τὴν δυσκολίαν τὴν ὁποίαν τῶρα ὀφείλω ν’ ἀντιμετωπίσω; Τί θὰ σκε-φθῇ γιὰ μένα αὐτὸς ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος, πρὸς τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι κάτι νὰ με τραβᾷ, τοῦ ὁποίου ὄμως φοβοῦμαι τὴν κρί-σιν καὶ τὴν χειραγώγησιν; Διὰ τὸν ὁποῖον φοβοῦμαι ὅτι θὰ με ἀναγκάσῃ ν’ ἀνακα-λύψω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἠθελα νὰ ἰδῶ, νὰ εἰπῶ πρά-γματα, τὰ ὁποῖα δὲν θέλω νὰ εἰπῶ; Βε-θαίως τοῦ εἶμαι εὐγνώμων, συγχρόνως ὁ-μως αἰσθάνομαι θυμωμένος μαζί του καὶ θὰ ἠθελα νὰ τοῦ κάνω κακό· δὲν μπορῶ νὰ κάνω πλέον χωρίς αὐτὸν (κάποτε), ἀλλά, σὰν κατὰ τύχην, θὰ τοῦ τηλεφω-νήσω σκοπίμως τὴν Κυριακὴν, διὰ νὰ τοῦ δείξω πόσον στοιχίζει τὸ νὰ θέλῃ ν’ ἀσχο-ληθῇ μαζί μου· ἢ, θὰ τοῦ ζητήσω μίαν συμβουλήν, θὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ μοῦ δῶ

σὴ μίαν συμβουλήν, διὰ νὰ τὸν κάνω κα-τόπιν ν’ ἀντιληφθῇ καθαρά, ὅτι δὲν θὰ τὴν ἀκολουθήσω».

“Όλα τὰ συναισθήματα τὰ ὁποῖα ἀφυ-πνίζει ἢ παροχῆ βοήθειας προκαλοῦν μίαν σειρὰν ἀντιφατικῶν στασεων, τὰς ὁποίας ὁ βοηθῶν ὁπωςδήποτε θὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὰς ὁποίας πρέπει ν’ ἀντιλαμβάνεται, ἂν δὲν θέλῃ ν’ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐπιθετι-κότητα ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν μετὰ μίαν ἀντεπίθεσιν, περίπου κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον: «Παρακαλῶ, κύριε Α., κυρία Β., δὲν ντρέπεσθε λοιπὸν νὰ μ’ ἐ-νοχλήτε πρῶτον, νὰ ζητᾶτε κάτι σπὸ ἐμέ, διὰ ν’ ἀπορρίψετε κατόπιν ἐκεῖνο πού εἴ-χατε ζητήσει;»

Ποῖα εἶναι τὰ συναισθήματα πού προκαλοῦνται εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖ-ος ἐπιθυμεῖ νὰ βοηθήσῃ λόγω τῆς σχέσεως βοηθοῦ-βοηθουμένου;

Εἶτε τὸ θέλομε εἶτε ὄχι, ἢ ἐκτίμησις διὰ τὸν ἑαυτὸν μας ἐξαρτᾶται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐργασίας μας. Κατὰ τὸ μέτρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ βοηθούμενος «ἐ-ξελίσσεται» καλὰ, εἴμεθα εὐτυχεῖς καί, ἐ-κείνην τὴν στιγμήν, εἴμεθα ἐπίσης εἰς θέσιν νὰ δώσωμεν. “Αν ὅμως ἀντιδρᾷ κατὰ τὴν ἀντίθετον ἔννοιαν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐμεῖς θεωροῦμε καλὸ, ἂν ἀποκρούῃ τὴν βοήθειαν τὴν ὁποῖαν ἠθέλαμε νὰ τοῦ προσ-φέρωμε, τότε ἀντιμετωπίζομεν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὴν ἀδυναμίαν, τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀνω-ριμότητα, κάποιον αἶσθημα ἐνοχῆς καὶ διε-ρωτώμεθα: «Τί παρέλειψα λοιπὸν, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ βοηθηθῇ αὐτὸς ὁ νέος ἄν-θρωπος, αὐτὸς ὁ ἄνδρας, αὐτὴ ἡ γυναίκα; Τί ἀξίζω λοιπὸν;» Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μένωμε ἀδιάφοροι ἀπέναντι μιᾶς σχέσεως ὅπως αὐτῆ: «Ἔρχονται ἓνας ἄνδρας ἢ μία γυναίκα· φέρουν μαζί των στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν ἰδικὴν των ὑπαρξιν προφανῶς εἶναι πολὺ σημαντικὰ· φαίνονται ν’ ἀντιλαμβάνονται μίαν πραγματικότη-τα, τὴν ὁποῖαν δὲν εἶχαν προσέξει ἕως τῶ-ρα· καί, κατόπιν, τέλος! Αὐτὸς πού ζη-τεῖ συμβουλήν κλείνει τὴν σχέσιν, ἀφήνει εἰς τὰ κρυὰ τοῦ λουτροῦ τὸν βοηθούμενον ὁ ὁποῖος κατὰ κάποιον μέτρον ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν του ἀπὸ αὐτὴν τὴν σχέσιν.

“Ἐχομε ἐκλέξει ἐμεῖς οἱ σύμβουλοι ἓνα

ἐπάγγελμα πού δεσμεύει καί τόν συναισθηματισμόν μας καί κάποτε-κάποτε μᾶς ὠθεῖ ν' ἀντιδρούμε μὲ πάθος· μᾶς τοποθετεῖ μπροστά ἀπὸ αἰσθήματα ἐνοχῆς, ἀδυναμίας, ἐξαρτήσεως, ἐπιθετικότητος, ἀμφιβολίας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων εἴμεθα περισσότερον ἢ ὀλιγότερον ἀνασφαλῆς, ἀναλόγως πρὸς ἓνα παρελθόν περισσότερον ἢ ὀλιγότερον θαρύ. Δὲν ἠμποροῦμε νὰ εἴμεθα ἀδιάφοροι. "Ὅποιος ἀσκεῖ ἓνα κοινωνικὸν ἐπάγγελμα, εὐρίσκεται ἀπὸ αὐτὸ καί μόνον ἀντιμέτωπος μὲ συναισθήματα, συγκινήσεις, ἀπέναντι εἰς τὰ ὁποῖα ἀντιδρᾷ ἀναλόγως τῆς προσωπικότητός του, ὅταν δὲν ἐλέγχῃ τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ κυριώτερον ἐργαλεῖο εἰς αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα εἶναι εἰς εὐρείαν ἔννοιαν ἡ ἰδική μας προσωπικότης: «Εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν δὲν ἔχει σημασίαν τί κάνουνεῖς, ἀλλὰ τί εἶσαι».

Ἐλόκληρον τὸ πρόβλημα συνίσταται εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν πῶς εἴμεθα ἐν σχέσει πρὸς μίαν ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόλησιν, ἢ ὁποῖα ἀρκετὰ συχνὰ φοβίζει, καί πρὸς τὸ παρελθόν μας, τὸ ὁποῖον διαρκῶς ἀφυπνίζεται ἐκ νέου ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴν μας ἀπασχόλησιν. Καθὼς προσπαθῶ εἰλικρινῶς ν' ἀκούσω ἐκεῖνον πού ζητεῖ βοήθειαν, νὰ τοποθετηθῶ εἰς τὴν θέσιν του, περιέρχομαι ὁ ἴδιος εἰς κατάστασιν εὐπρόσβλητον:

Ἐάν αἰσθάνωμαι ὅτι ἔχω ἐμπλακῆ πολὺ ἰσχυρά, ἔχω τὸν πειρασμόν νὰ «προσπεράσω» τὸν ρόλον τοῦ βοηθοῦ, νὰ παραστήσω ἓνα πρόσωπον πού σκύθει πρὸς τὸν πτωχὸν ἄνθρωπον, πού εὐρίσκεται εἰς δύσκολον «κατάστασιν» τοποθετοῦμαι ἔτσι εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος, εἰς τὴν ὁποίαν ζητῶ καταφύγιον.

"Ἄν αἰσθάνωμαι ἀβεβαιότητα ἀπέναντι τῶν ἄλλων εἰς τὴν σχέσιν τῆς βοηθείας, διατρέχω τὸν κίνδυνον νὰ κλεισθῶ εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, νὰ προβάλω ἀπέναντί των ἀντίστασιν—ἐν ὀλίγοις—μόνον φαινομενικῶς θὰ ἔχω τὴν στάσιν τοῦ βοηθοῦντος. "Ἐνα μικρὸ παράδειγμα:

Ἐχυρώνομαι πίσω ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου, πού εἶναι ὅσον γίνεται πλατύ, διὰ νὰ εἶμαι ὅσον γίνεται ὀλιγότερον προσιτός· τὸ τακτοποιῶ ἔτσι ὥστε ὁ βοηθούμενος νὰ κάθεται σὲ μιὰ θαθεῖα πολυθρόνα, ὥστε νὰ

ἠμπορῶ νὰ τὸν κυβερνῶ.

"Ἡ, ἀντιστρόφως: Παραιτοῦμαι τοῦ γραφείου· προχωρῶ πρὸς τὸν ἄλλον καί γίνομαι ἓνα μαζί του. (Εἶναι μία ἀστεία κλασσικὴ ἀλήθεια: "Ὅταν κάποιος κλαίῃ καί δὲν μὲ συγκινῇ, ἐμὲ τὸν σύμβουλον, πού κλαίει, προφανῶς δὲν ἠμπορῶ νὰ κάνω τίποτε· ἐὰν ὅμως συγκινηθῶ τόσον ὥστε ν' ἀρχίσω καί ἐγὼ νὰ κλαίω, πνιγόμεστε καί οἱ δύο εἰς ἓνα χεῖμαρρον ἀπὸ δάκρυα).

Εἶναι ἐπίσης δυνατόν νὰ ὀχυρωθῶ μὲ ἓνα ἄλλον τρόπον: Ὁ ἄνθρωπος πού εὐρίσκεται μπροστά μου θέλει νὰ εἰπῇ κάτι πού μοῦ εἶναι δυσάρεστο καὶ ἀπαντῶ ἀμέσως: «Ἄλλά, αὐτὸ θὰ τακτοποιηθῇ γρήγορα· μὴν ἀνησυχῆτε, ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι πού ἔζησαν τὸ ἴδιο πράγμα». Εἰς τὴν πραγματικότητα εἶμαι ἔτοιμος νὰ εἰπῶ: «Σταματήστε λοιπὸν τὴν ἱστορίαν σας, μὲ ἀναστατώνει· ἄς πεισθοῦμε μαζί καί οἱ δύο ὅτι θὰ τακτοποιηθῇ».

ἠμποροῦμε ν' ἀναφέρωμε πολλὰ ἀκόμη παραδείγματα τέτοιων ἀντιδράσεων, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ βοηθὸν αἰσθάνεται πλημμυρισμένος ἀπὸ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα προκαλεῖ ἐκεῖνος πού ζητεῖ βοήθειαν. Δὲν εὐρισκόμεθα «ἀπέναντι» εἰς τὸν βοηθούμενον, ἄς τὸ ἐνοήσωμε καλὰ· εἴμεθα μαζί του μπλεγμένοι εἰς μίαν σχέσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ δύο μας προσωπικότητες εἰσχωροῦν ἢ μία ἐντὸς τῆς ἄλλης καί ἐπιδρῶν ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης. Ὁ Rogers ἐκφράζει αὐτὴν τὴν σχέσιν ὡς ἐξῆς: «Ὅταν ἀναλαμβάνω κάποιον διὰ θεραπείαν, εὐρισκόμεθα καί οἱ δύο ὑπὸ θεραπείαν».

Ποῖα εἶναι αἱ βασικαὶ στάσεις τοῦ βοηθοῦντος εἰς μίαν θετικὴν σχέσιν βοηθείας;

Κατ' ἀρχὴν ἄς γίνῃ λόγος διὰ τὸν κίνδυνον πού εὐρίσκεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἰκειοποιούμεθα λογικῶς τὰς στάσεις μας καί πιστεύομε ὅτι εἶναι ἰδικαί μας χωρὶς νὰ τὰς ἔχωμε καί εἰς τὸ θάθος ἐπεξεργασθῇ. ἠμπορῶ νὰ διατυπώσω κατὰ τὸν τελειότερον τρόπον τὸ συνταγολόγιον τοῦ τελείου κοινωνικοῦ ἐργατοῦ· ἠμπορῶ νὰ ἐρμηνεύσω θαυμάσια, τί εἶναι μία ἀντίστασις, τί σημαίνει ν' ἀκούω, ν' ἀντιλαμβάνωμαι, νὰ συγκρατοῦμαι ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκφέρω

κρίσιν, ἢ ν' ἀκούω χωρίς κάποτε ν' ἀποδέχωμαι, νά εἶμαι ἐπιεικής ἢ νά συγκρατοῦμαι ἀπό μίαν στάσιν ἀποκρούσεως διά τήν ὁποίαν ἤμουν ἔτοιμος. Ἐνῶ λοιπὸν θά ἔχωμε ὑπ' ὄψιν αὐτὰ τὰ ὄρια, ἤμποροῦμε νά προσδιορίσωμε ὠρισμένας στάσεις τῆςπραγματικῆς σχέσεως μεταξύ βοηθοῦντος καὶ βοηθουμένου.

α) Ἡ ἀπόδειξις συμπαθείας καὶ ἡ ἀποφυγὴ κρίσεως: Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι «λόγω ἐπαγγέλματος» (ἀποδίδω σημασίαν εἰς αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν) προσπαθῶ νά διαμορφώσω κλίμα ἐπικοινωνίας, εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἄλλος, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ δυσκολίαι του, δὲν αἰσθάνεται ὅτι κρίνεται πολλὸ αὐστηρὰ.

Βεβαίως εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνιον νά εὑρεθῇ κάποιος ὁ ὅποιος δὲν κρίνει. Κάθε ἄτομον τὸ ὅποιον δὲν προσαρμόζεται εἰς τὰ κοινωνικά μέτρα, διακρίνεται καθέννας ὁ ὅποιος δὲν προσαρμόζεται εἰς ὠρισμένην κοινωνικὴν ὁμάδα, προκαλεῖ ἐντύπωσιν. Δι' ἡμᾶς τὸ πρόβλημα εἶναι νά μὴ κρίνωμεν καὶ νά μὴ καταδικάζωμεν αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὡς ἐνεργὸν κοινωνικὸν ἄτομον δὲν ἔχω τὴν κλίμακα τῶν ἀξιών μου ἢ ὅτι θυσιάζω τὰς ἀξίας μου· σημαίνει μᾶλλον ὅτι παραδέχομαι ὅτι οἱ ἄλλοι ἔχουν διαφορετικὰς ἀπὸ ἐμὲ ἀξίας, καὶ ὅτι δὲν ἐπιθυμῶ μὲ κάθε τίμημα ν' ἀποδεχθῶν τὰς ἰδικὰς μου. Ἡ μεγάλη μας δυσκολία εὑρίσκεται εἰς τὴν θαθεῖαν ἐπιθυμίαν νά ἤμποροῦσε ὁ ἄλλος νά φέρει τὰ ὅπως ἡμεῖς· εἰς τὸ θάθος τοῦ ἑαυτοῦ μας ὑπάρχει ὁ πειρασμὸς νά νομίζωμε ὅτι ὁ ἄλλος θά διαμορφώσῃ διά τὸν ἄνθρωπον τὴν ἰδίαν ἢ τοῦλάχιστον σχετικὴν μὲ ἡμᾶς εἰκόνα. Θά χρειασθῇ μεγάλη προσπάθεια διά νά δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἄλλος σκέπτεται διαφορετικὰ καὶ ἔχει διαφορετικὴν ἠθικὴν.

β) Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ ἄλλου, ἔτσι ὅπως εἶναι: Αὕτη εἶναι μία βασικὴ στάσις διά τὴν σχέσιν βοηθοῦντος-βοηθουμένου. Διὰ τὸν βοηθοῦντα σημαίνει τὴν προσπάθειαν νά δέχεται τὸν ἄλλον ὅπως εἶναι καὶ ὄχι ὅπως θά ἐπεθύμει νά εἶναι. Αὐτὸ εἶναι τόσοσύντονον, ὥστε πρέπει νά γνωρίζωμεν ὅτι δὲν θά τὸ κατορθώσωμεν τελείως. Ἐν τούτοις, ὅσον περισσότερο ὁ ἄλλος αἰσθάνεται ὅτι τὸν

ἀποδέχονται, τόσοσύντονον εἶναι εἰς θέσιν νά βλέπῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὅπως εἶναι, νά τολμᾷ νά εἶναι, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ν' ἀρχίζῃ μίαν διαδικασίαν ἀλλαγῆς, εἰς τὴν δυνατότητα τῆς ὁποίας ὀφείλομεν κατ' ἀρχὴν νά πιστεύωμεν. Ὅσον ὀλιγώτερον ἐγὼ πιστεύω εἰς αὐτὴν τὴν δυνατότητα, τόσοσύντονον ὀλιγώτερον ὁ ἄλλος εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀλλάξῃ. Ὅρισμένοι συναδελφοὶ κάποτε εἶναι ἔτοιμοι νά χαρακτηρίσουν κάποιον μὲ τὴν ἐτικέτταν τοῦ «διεστραμμένου», τοῦ μὴ ἐπιδεχομένου δηλαδὴ ἀγωγῆν, τοῦ ἀνικάνου πλέον ν' ἀλλάξῃ. Εἶναι φανερόν ὅτι ἀπὸ τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν κρίνομεν ἔτσι ἕνα ἄνθρωπον ὄν (μὲ ποῖον δικαίωμα ἄλλωστε; ποῦ στηριζόμεθα;) δὲν εἶναι πλέον δυνατόν νά γίνῃ κάτι, διότι ὅλα προσανατολιζοῦνται μόνον ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν ὅτι τίποτε πλέον δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀλλάξῃ. Ὅταν ταξινομοῦμε τοὺς ἄνθρωπους, τοὺς δένομε, τοὺς ἀπολιθώνομε, καταπνίγομε τὰς δυνατότητας μιᾶς μεταβολῆς.

γ) Ἡ ἀκρόασις: Αὐτὸ εἶναι μία ἀπὸ τὰς δυσκολωτέρας στάσεις. Τὸ ν' ἀκούωμεν τὸν ἄλλον σημαίνει νά προσπαθοῦμε νά τὸν κατανοήσωμεν χωρίς νά μετέχουν πολὺ τὰ ἰδικὰ μας αἰσθήματα· νά εἴμεθα ἀρκετὰ ἐλκυστικοί, φιλικοὶ καὶ οὐδέτεροι, διὰ νά τολμᾷ ὁ ἄλλος νά ἔρχεται εἰς ἡμᾶς καὶ νά λέγῃ ποῖος εἶναι.

Τὸ ν' ἀκούωμεν προϋποθέτει κατ' ἀρχὴν τὴν ἰκανότητα προσαρμογῆς εἰς νέας καταστάσεις· ὅσον περισσότερο εἶμαι ἀβέθαιος καὶ φοβισμένος, τόσοσύντονον ὀλιγώτερον ἀνέχομαι μεταβολὰς καὶ δὲν εἶμαι καθόλου εἰς θέσιν ν' ἀκούω, διότι αὐτὸ μὲ ἀναγκάζει νά προσαρμόζωμαι εἰς νέας καταστάσεις διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἶμαι προετοιμασμένος.

Τὸ ν' ἀκούωμεν σημαίνει ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς κατάστασιν εὐάλωτον· διότι ἀπαιτεῖ τὴν ἰκανότητα, ν' ἀποδέχωμαι ἐπὶ παραδείγματι τὴν ἐπιθετικότητα τοῦ ἄλλου ἀπέναντί μου, νά παραδέχωμαι ὅτι αὐτὸ ποῦ τοῦ λέγω δὲν τὸν ἐνδιαφέρει, ὅτι δὲν θ' ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλήν ποῦ εὐχαρίστως θά ἤθελα νά τοῦ δώσω. Αὐτὸ μὲ ταράσσει τότε (συνήθως ἀσυνειδήτως), τόσοσύντονον, ὥστε ὀρθῶν ἀντίστασιν διὰ νά μὴ ἀκούω πλέον ἢ διὰ νά φαντάζωμαι ὅτι

αυτό το όποιον άκούω είναι άκριβώς έ-
κείνο που θέλω ν' άκούσω. Καί αυτός
δέν είναι άληθινός διάλογος.

Ιο ν' άκούωμεν δέν είναι μόνον προσαρ-
μογή εις νέας καταστάσεις, άλλ' έπίσης
διαίσησις. Διαίσησις κατά την παροχήν
βοηθείας είναι ή ικανότης άναγνωρίσεως
τών συναισθημάτων του άλλου, χωρίς νά
προβάλλωμε πολύ τό ιδιόν μας πρόσω-
πον ή τās ιδιόκας μας ήθικόας κρίσεις. Πρέ-
πει νά γνωρίζωμεν, ότι αυτό δέν έπιτυγ-
χάνεται πλήρως. "Ας προσπαθώμε όμως
ν' άναγνωρίζωμεν άν προβάλλωμε τον
έαυτόν μας ή άν πραγματικά άντιλαμβαν-
ώμεθα τον άλλον.

δ) Μή παριστάνετε τον παν-
τοδύναμον: «Δέν ήμπορούμε νά βοη-
θήσωμε ανθρώπους που δέν άποδεχόμεθα»,
λέγει ό Rogers και προσθέτει: «'Αλλά πο-
λύ όλίγους ανθρώπους έχω άποδεχθή εις
την ζωήν μου». Έδω εύρίσκονται μερικά
άπό τά όρια μας: Δέν ήμπορούμεν νά
βοηθήσωμε όλον τον κόσμον, και πρέπει
αυτό νά τό διακρίνωμε κάποτε, διά ν' άπο-
μακρυνώμεθα άπό κάτι, όταν έχωμε δια-
θή τό κατώφλι τής δυνατότητος άποδο-
χής μας.

ε) 'Η διατήρησις τής άποστά-
σεως: 'Η προσπάθεια διά την όρθην έ-
παγγελματικήν συμπεριφοράν μās οδηγεί
εις αυτό τό όποιον θά ήμπορούσαμε νά
ονομάσωμε στάσιν τής διατηρήσεως τής
άποστάσεως' την ικανότητα ν' άπομακρυν-
ώμεθα άρκετά, ώστε ν' άντιλαμβανώμεθα
τās ανάγκας του άλλου και έπίσης τούς
τρόπους τής συμπεριφορας του, τās άν-
ταποκρίσεις του προς ήδη γνωστάς άνάγ-
κας, διά νά είμεθα ένας πραγματικός βοη-
θός και όχι ένας άγύρτης που δίδει άπαν-
τήσεις συμφώνως προς τά κυμαινόμενα
συναισθήματά του. Αυτό μās προφυλάσσει
άπό του ν' άντιδρώμεν ένστικτωδώς, άλλά
δέν μās έμποδίζει άπό του νά ένεργούμε
είλικρινώς και αυθορμητώς. Αυθορμητι-
σμός είναι ή ικανότης ν' άπαντώμεν εις
τās ανάγκας του άλλου, όταν τās άναγνω-
ρίσωμεν, κατά τρόπον τελείως προσωπι-
κόν.

στ) 'Η συμμετοχή όλοκλη-
ρου τής προσωπικότητος: Τε-
λευταία και προφανώς σπουδαιότερα και

περισσότερον άπαιτητική στάσις κατά την
ικαροχήν βοηθείας είναι τέλος ή έπαγγελ-
ματική ικανότης τής συμμετοχής όλοκλη-
ρου τής προσωπικότητος μας.

Πρέπει νά έχωμεν υπ' όψιν ότι ό βοηθών
είναι ένα όν άπό σάρκα και αίμα, ένα
όν με σχέσεις, του όποίου οι άντιδράσεις
προσδιορίζονται άπό ένα τελείως παρόν-
τα και προηγούμενον κόσμον βιωμάτων.
'Η σχέσις βοηθούντος-βοηθουμένου κινητο-
ποιεί όλόκληρον σειράν συναισθημάτων,
πράγμα που εις ώρισμένον βαθμόν κα-
θιστά δυνατήν την κατανόησιν του άλλου.
Είναι δυνατόν όμως νά οδηγήση εις τό νά
κάνη τον βοηθούντα νά κλείνεται, νά πε-
ριχαρακώνεται και νά μη άπαντά πλέον
κατά την έννοιαν του άλλου. «Σύ που βο-
ηθείς, μάθε νά είσαι ψυχικά ξύπνιος», λέ-
γει ό Rogers και με αυτό έννοεί: «Μάθε,
εις την σχέσιν τής βοηθείας, ν' άναγνωρί-
ζης την στιγμήν κατά την όποίαν διατρέ-
χεις τον κίνδυνον νά μη άπαντās πλέον εις
τον άλλον, άλλά νά ένεργήσ δια τον έαυ-
τόν σου, και νά κάνης ώστε ή βοήθειά
σου νά μην είναι άληθινή βοήθεια». «Προσ-
πάθησε, αύτην την στιγμήν, ν' άναγνωρί-
σης ποίον βοηθείς: τον άλλον; ή τον έαυ-
τόν σου; και συμβαίνει κάποτε νά είναι ή
εύτυχισμένη στιγμή που και οι δύο βοη-
θούνται συγχρόνως».

Θά ήτο δυνατόν νά ύπενθυμίσωμεν και
άλλα προβλήματα' τό πρόβλημα τής έκλο-
γής του άντικειμένου τής συζητήσεως, τά
όρια τής συζητήσεως, τό αίσημα του
τάκτ. Σκοπός αύτών των παρατηρήσεων
διά την ψυχολογίαν τής βοηθείας είναι έν
τούτοις μάλλον νά δείξωμεν, ότι ή σχέσις
τής βοηθείας είναι συγχρόνως πολύ ά-
πλή (ύπό την έννοιαν τής «ύγιους κατανο-
ήσεως του ανθρώπου») και πολύ δύσκολη,
διότι μās έμπλέκει θαθεία μαζί με όλα αυ-
τά που είμεθα και αυτά που ύπήρξαμε.
'Ενα άπό τά μεγαλύτερα διδάγματα που
μās προσφέρει αύτή ή σχέσις βοηθο-βοη-
θουμένου και που είναι συγχρόνως ένα άπό
τά μεγάλα διδάγματα τής έπιστήμης του
ανθρώπου, είναι τέλος τό ν' ανακαλύψωμε,
ότι, διά νά βοηθήσω τον άλλον,
πρέπει νά είμαι ίκανός νά
βοηθώ τον έαυτόν μου.

MICHEL LEMAY

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΝΕΚΡΟΣ ΤΩΝ ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΦΡ. ΜΩΡΙΑΚ: ΜΙΑ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Καθώς ξαναδιαβάζω Φρανσουά Μωριάκ τόν τελευταίο καιρό, μετά την αναγγελία του θανάτου του (1 Σεπτεμβρίου 1970), φέρνω στο μυαλό μου αυτή τη μεγάλη μορφή των γαλλικών γραμμάτων και αναλογίζομαι, τὸ κενὸ πού ἄφισε στὸ χῶρο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ παγκόσμιου πνεύματος, ἐγκαταλείποντας τούτη τὴ ζωή. Ἔχω τὴν ἐντύπωση, τώρα πού ξανάρχομαι σ' ἐπαφή μὲ τοὺς ἥρωες τῶν μυθιστορημάτων του, μὲ τὴν ἀδρὴ καὶ κοφερὴ σκέψη του, μὲ τὰ δοκίμιά του, μὲ τὸ ἡμερολόγιο καὶ τ' ἀπομνημονεύματά του, ὅτι ἐνόσο ζούσε, δὲν εἶχαμε συνειδητοποιήσει τὸ μέγεθος τῆς ἀξίας του καὶ τὸ θάρος τῆς προσφορᾶς του, δὲν εἶχαμε καταλάβει τί σήμαινε αὐτὴ ἡ φωνὴ κι αὐτὴ ἡ παρουσία, δίπλα μας, ἀνάμεσά μας, ἔτσι καθὼς τὸν νιώθαμε, βλέποντας καὶ διαβάζοντας τὰ βιβλία του, τὶς συνεντεύξεις του, τὰ ἄρθρα καὶ τὶς σημειώσεις του, ἀρχικὰ στὸ «*Express*» καὶ κατόπιν στὸ «*Figaro Littéraire*» τοῦ Παρισιοῦ. Καὶ νιώθαμε πολὺ κοντὰ μας τὸν Φρανσουά Μωριάκ, πού διαβάζαμε κάθε βδομάδα στὸ «*Figaro Littéraire*» τὶς «*Σημειώσεις*» του κι ἐπικοινωνούσαμε τόσο ἄμεσα, μὲ τὴ σκέψη του καὶ μὲ τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς του. Τώρα πού βλέπουμε τὴν ἄδεια θέση καὶ ἐξοικειωνόμαστε μὲ τὴν ἰδέα τῆς ἀπουσίας του, ἀπὸ τὸ προσκῆνιο τοῦ πνεύματος, φαντάζει μπροστὰ στὰ μάτια μας, ἀκόμα πιὸ μεγάλος καὶ πιὸ πολῦτιμος. Ἔνας σίχος τοῦ δικοῦ μας ἱστοριοδίφη καὶ ποιητῆ Γιάννη Βλαχογιάννη, σφηνώνεται στὸ μυαλό μου τούτη τὴν ὥρα, ἀπὸ τὴν «Πεσμένη κολώνα» του καὶ δὲν γίνεται νὰ μὴ τὸν πῶ, τόσο ταιριάζει στὴν περίπτωση τούτη τοῦ Μωριάκ: «Γιατί κανεὶς πρὶν πέσει χάμω—

νεκρός, σωστὸ τὸ μέτρο του νὰ δείξει δὲ μπορεῖ».

★ ★ ★

Γενήθηκε στὸ Μπορντώ τὸ 1885. Εἶχε τὸ ἀτύχημα ὅταν ἦταν εἴκοσι μηνῶν, νὰ χάσει τὸν πατέρα του, ἀλλὰ παράλληλα εἶχε τὴν ἀγαθὴ τύχη, νὰ ἔχει γιὰ μητέρα του, μιὰ γυναίκα ἀφοσιωμένη στὸ καθῆκον καὶ πιστὴ στὴ θρησκεία τῶν πατέρων της. Ἔμεινε χήρα τόσο νέα, ἀλλὰ οἱ ἀμετάθετες ἀρχές της, ἡ προσήλωση στὸ χρέος καὶ ἡ ὑποταγὴ της στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὴν ἔκαναν ν' ἀφοσιωθεῖ στὰ πέντε παιδιά της, μιὰ κόρη καὶ τέσσερα ἀγόρια καὶ νὰ τ' ἀναθρέψει χριστιανικά. Καὶ τὰ τέσσερα αὐτὰ ἀγόρια, θὰ διακριθοῦν ἀργότερα στὴν κοινωνία τῆς Γαλλίας. Τὸ ἕνα θὰ γίνεϊ ἕνας ἐξαιρετος κληρικός, τὸ δεύτερο δικαστῆς, τὸ τρίτο θὰ διακριθεῖ ὡς γιατρός, κοσμήτορας τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μπορντώ καὶ τὸ τέταρτο θὰ δοξάσει τὰ γαλλικὰ γράμματα ὡς μεγάλος συγγραφέας, θὰ γίνεϊ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ θὰ τιμηθεῖ πολὺ ἀργότερα (1952) μὲ τὸ βραβεῖο Νόμπελ τῆς λογοτεχνίας. Ὁ μικρὸς Φρανσουά, μεγαλωμένος μέσα σ' ἕνα τέτοιο περιβάλλον οἰκογενειακῆς θαλπωρῆς καὶ αὐστηρῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, δέχτηκε τὶς πιὸ ἀγαθοποιεῖς ἐπιδράσεις του. Εἶναι τόσο χαρακτηριστικὴ τῆς ἀτμοσφαιρᾶς μέσα στὴν ὁποία μεγάλωσαν καὶ τὰ πέντε παιδιά, ἡ προσευχὴ πού ἔλεγαν, ὅλα μαζί δυνατὰ, τὸ βράδυ πρὶν πέσουν νὰ κοιμηθοῦν: «Γονατισμένος μπροστὰ σου, Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ γιατί μοῦδωσες μιὰ καρδιά ἱκανὴ νὰ σέ νιώθει καὶ νὰ σέ ἀγα-

πᾶ». Κι ἡ προσευχή αὐτὴ τέλειωνε μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια: «Μέσα στὴν ἀβεβαιότητα ποῦ ζῶ, ἂν ὁ θάνατος δὲ μὲ θρεῖ τούτῃ τῆ νύχτα, σοῦ ζητῶ, Θεέ μου, νὰ βοηθήσεις τὴν ψυχὴ μου. Μὴ τὴν καταδικάσεις στὴν ὀργή σου...». Στὸ Μπορντώ θὰ φοιτήσει στὸ κολλέγιο τῶν Ἱησουϊτῶν, κατόπιν τῶν Μαριανιτῶν, ὅπου θὰ συνεχίσει τὴ θρησκευτικὴ ἀγωγή, ποῦ εἶχε πάρει ἤδη ἀπ' τὴν οἰκογενεὰ του. Ἔχει ἀρχίσει κιόλας νὰ καταβροχθίζει τὰ βιβλία. Στὴν ἀρχὴ θὰ εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Ἰουλίου Βέρν, γιομάτα φαντασία καὶ ποίηση, παράλληλα ὅμως καὶ ἡ «Μίμηση τοῦ Χριστοῦ», αὐτὸ τὸ περίφημο θρησκευτικὸ βιβλίον τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνα, γιὰ ν' ἀκολουθήσουν ἀργότερα τὰ πρῶτα ποιητικὰ βιβλία. Παντοῦ ἀναζητοῦσε τὴν ποίηση, γύρω του, στὰ γαλῆνια τοπία τῆς γενέτειράς του, μὲ τὴν εἰδυλλιακὴ φύση, ἀλλὰ καὶ μέσα του. Δὲ θ' ἀργήσει νὰ αἰστανθεῖ, τὴ μυστηριακὴ ἀξία τῆς θείας λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ τὴ μεγάλη ποιητικὴ τῆς δύναμη. Θὰ συνεχίσει ἀργότερα τὶς σπουδὲς του στὸ Λύκειο καὶ κατόπιν θὰ ἐξακολουθήσει τὴν πορεία του, στὴ Φιλολογικὴ Σχολὴ τοῦ Μπορντώ, ἀπ' ὅπου θὰ πάρει τὸ διπλωμὰ του τῆς φιλολογίας. Ἐκεῖ θὰ πρωτοέρθει σὲ ἐπαφὴ καὶ θὰ διαβάσει τὸν Μπωντελαίρ καὶ τὸν Ρεμπώ καὶ τὸν Βερλαῖν καὶ θὰ προσθέσει τὸ θαυμασμό του καὶ γι' αὐτούς, ὅπως τῶς κάνει προτιήτερα γιὰ τὸν Ρακίνα, τὸν Πασκάλ, τὸν Μωρίς ντε Γκερέν. Τὸ 1906 φεύγει γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὸ Παρίσι, ὅπου προορίζεται γιὰ τὴν Ecole National des Chartes(*), τὴν ὁποῖαν ὅμως πολὺ γρήγορα ἐγκαταλείπει, γιὰ ν' ἀφοσιωθεῖ στὴ λογοτεχνία. Δὲ θ' ἀργήσει νὰ παρουσιάσει, στὰ 1909, τὸ πρῶτο του βιβλίον. Εἶναι ἓνα βιβλίον μὲ στίχους, μὲ τὸν τίτλο «Τὰ ἐνωμένα χέρια». Θὰ τὸ στείλει σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν γράμμάτων γιὰ νὰ πάρει τὴ γνώμη τους, ἀλλὰ μονάχα σ' ἓναν δὲ θὰ τολμήσει νὰ τὸ στείλει: στὸν αὐστηρὸ καὶ δευδερκὴ συγγραφέα καὶ κριτικὸ Μωρίς Μπαρρές. Εὐτυχῶς ὅμως ποῦ βρέθηκε ὁ Πῶλ Μπουρζέ, ποῦ τοῦ διάβασε τὸ βιβλίον αὐτὸ τῶν στίχων τοῦ Μωριάκ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημοσιέψει ὁ Μπαρρές, ἓνα ἐγκωμιαστικὸ

(*) Σχολὴ τοῦ Παρισιοῦ ἀπ' τὴν ὁποία βγαίνουν ἀρχαιοφύλακες καὶ παπυρολόγοι.

ἄρθρο γιὰ τὸ νεαρὸ ποιητὴ στὴν «Ἠχώ τοῦ Παρισιοῦ», ὅπου, ἀνάμεσα σ' ἄλλα ἔγραφε καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐδῶ καὶ εἴκοσι μέρες, χαίρομαι τὴ γοητευτικὴ μουσικὴ αὐτοῦ τοῦ ἀγνωστοῦ ποιητῆ, γιὰ τὸν ὁποῖο τίποτα δὲν ξέρω, ποῦ τραγουδάει χαμηλόφωνα τὶς ἀναμνήσεις του, ἀπ' τὰ παιδικὰ του χρόνια, μιὰ ζωὴ εὐκόλη, προσεγγμένη, εὐσυνείδητη, ρεμβαστικὴ...». Τὰ πρῶτα αὐτὰ ποιήματα τοῦ Μωριάκ, ὅπως καὶ ὅσα ἄλλα περιέλαβε, στὶς ποιητικὲς του συλλογὲς ποῦ ἀκολούθησαν, μὲ τοὺς τίτλους «Ἀποχαιρετῶντας τὴν ἐφηβεία» (1911) καὶ «Θύελλες» (1912), ἐκφράζουν τὰ περισσότερα τὶς νεανικὲς του ἀνησυχίες, τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες του, τὰ ὄνειρα καὶ τοὺς πόθους του, σὲ μιὰ ἀδρὴ ποιητικὴ γλῶσσα καὶ μὲ μιὰ γνήσια λυρική διάθεση. Ἀκόμα κι ἀπ' τὰ πρῶτα αὐτὰ ποιήματα τοῦ Μωριάκ, γιομάτα τρυφερότητα καὶ θρησκευτικὰ ὁράματα, διαφαίνεται ὁ κατοπινός, θαθὺς ἀνατόμος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἀφοῦ μπόρεσε μὲ τοὺς στίχους του, νὰ ἐκφράσει ἔτσι ἀπλά καί, θὰ ἔλεγα, συγκλονιστικὰ τὴ δικὴ του, διαφαίνεται ὁ ἀληθινός καὶ γνήσιος ποιητὴς τῶν κατοπινῶν ἔργων του, γιατί ἀκόμα καὶ μέσα ἀπ' τὰ μυθιστορημάτα του, τὶς μελέτες του καὶ τὰ δοκίμιά του, ξεπετιέται ὁ ποιητὴς ποῦ θὰ ἐπιζήσει, διαφαίνεται, τέλος, ὁ θαυστόχαστος Χριστιανὸς διανοητὴς, ὅπως τέτοιος θὰ παραμείνει ἕως τὴν τελευταία μέρα τῆς ζωῆς του.

...Καὶ νὰ, στὸ τέλος τὸ Εὐαγγέλιο, πηγὴ ἀστείρευτη, ὅπου ἔρχεται ἡ ἄθλια ψυχὴ μου γιὰ νὰ ξεδιψάσει κι ὅπου σὲ βλέπω νὰ ρεμβάζεις στὸ φιλιατρὸ νὰ κηρύχνεις πάνω στὸ βουνὸ καὶ νὰ καθησυχάζεις στὴν τρικυμία, Κύριέ μου καὶ Θεέ μου, ποῦ ἔρχεσαι στὴ νύχτα μου καὶ μοῦ ἀνοίγεις τὴν ἀγκαλιά σου γιὰ νὰ ριχτῶ σ' αὐτήν.

Οἱ λίγοι αὐτοὶ στίχοι τοῦ Μωριάκ, ἀπ' τὰ «Ἐνωμένα χέρια», ἔτσι στὴν τύχη παρμένοι καὶ σὲ μιὰν ἐντελῶς πρόχειρη ἀπόδοσή τους στὴ γλῶσσα μας, δείχνουν τὸν πλοῦτο τῆς ποιητικῆς του ἔκφρασης, τὴν ἐνάργεια τῶν εἰκόνων ποῦ χρησιμοποιοῦ-

σε, τὸ ὕψος καὶ τὸ θάθος τῶν θρησκευτικῶν του ὁραματισμῶν.

★ ★ ★

Ἄλλὰ ὁ Μωριάκ, παρ' ὅλα τὰ ἐνθουσιαστικά ἐγκώμια τοῦ Μπαρρές, δὲν ἐπρόκειτο νὰ συνεχίσει τὴν πνευματικὴ του δραστηριότητα ὡς ποιητής. Γρήγορα θὰ στραφεῖ πρὸς τὸ μυθιστόρημα, πού τὸ καλλιέργησε συστηματικά καὶ μὲ πάθος ὡς τὰ βαθειά του γεράματα. (Τὸ τελευταῖο του μυθιστόρημα: «Ὁ ἄλλοτινὸς ἔφηθος», βγήκε τὸ 1969). Ἔτσι μετὰ τοὺς στίχους, πού παρουσίασε στὰ 1912, τὶς «Θύελλες», θὰ μᾶς παρουσιάσει τὸν ἐπόμενο χρόνο, τὸ πρῶτο του μυθιστορήμα μὲ τὸν τίτλο «Τὸ παιδί πού ἦταν φορτωμένο μὲ ἄλυσσιδες» καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο τὸ δεύτερο, μὲ τὸν τίτλο «Ἐνα φόρεμα πρόσχημα». Καὶ στὰ δυὸ αὐτὰ μυθιστορήματά του, συναντοῦμε βιώματα καὶ ἀπηγήσεις ἀπ' τὰ παιδικὰ του χρόνια, προβλήματα, ἐρωτηματικά, ἀναζητήσεις, καὶ μούσους καὶ πόθους, ὅπως τὰ ἔζησε, μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα νοσταλγίας καὶ ρεμβασμοῦ. Μ' αὐτὰ τὰ δυὸ του μυθιστορήματα, κλείνει ἢ πρὶν ἀπ' τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο περίοδος, γιὰ ν' ἀνοίξει μιὰ ἀρκετὰ μεγάλη παρένθεση, ἐξ αἰτίας τῆς στράτευσής του. Ὑπηρέτησε γιὰ λόγους ὑγείας, ὄχι σὲ μάχη, ἀλλὰ στὴν Ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, μετὰ δὲ τὴν δημιουργία τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου στὴν Ἑλλάδα (ὕστερ' ἀπ' τὸ Κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Ἄμυνας, τὸ 1916) ὑπηρέτησε γιὰ ἀρκετὸν καιρὸ στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἀρρώστησε καὶ ξαναγύρισε στὴν πατρίδα του.

Ἡ ἀναγκαστικὴ αὐτὴ διακοπὴ ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου, τὸν πλούτισε ἐσωτερικά, μέστωσε τὴ σκέψη του, ἀλλὰ καὶ τὴ φαντασία του καὶ τοῦ χάρισε τὶς ἀπαραίτητες ἐμπειρίες γιὰ νὰ καταπιαστῆ μὲ μεγάλα πιά θέματα—ἠθικά, κοινωνικά, μεταφυσικά—γύρω στὰ ὁποῖα θὰ περιστρέφονται τὰ κατοπινὰ μυθιστορήματά του. Ἔτσι θὰ παρουσιάσει εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμο τὰ μυθιστορήματα «Ἡ σάρκα καὶ τὸ Αἷμα» (1920), «Πρωτοκαθεδρίες» (1921), «Τὸ φίλημα τοῦ Λεπρού» (1922) καὶ «Μητέρα» (Genitrix) (1923), μὲ τὰ ὁποῖα θὰ κατορ-

θώσει νὰ καταχτήσῃ τὸ μεγάλο, ἀλλὰ τόσο δύσκολο καὶ ἀπαιτητικὸ, ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς Γαλλίας. Τὸ πιὸ ἀξιοπαρατήρητο μὲ τὰ βιβλία αὐτά, εἶναι ὅτι ὁ Χριστιανὸς Φρανσουά Μωριάκ, ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ τονίζει ὁ Ἄντρέ Μωρουά, σὲ μιὰν ἐξαίρετη μελέτη του, ὅπου ἀναλύει τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητά του, ἐμφανίζεται «ἐσωτερικά διχασμένος» γιὰτὶ «ἡ εἰκόνα πού μᾶς φιλοτέχνησε, μὲ τοὺς εὐχαριστημένους καὶ τοὺς φιλόθρησκους ἀστοὺς τῆς ἐπαρχίας, ἀπ' τοὺς ὁποῖους καὶ ὁ ἴδιος προερχόταν, ἦταν ἕνας πίνακας ζοφερὸς καὶ ἀποτρόπαιος. Τὸ «παιδί τῆς ἐκκλησίας» δὲν εἶχε γιὰ πολὺ καιρὸ τραγουδήσει, μὲ λυρικοὺς καὶ τρυφεροὺς τόνους, τὰ ὄνειροπολήματα τῆς ἐφηβείας. Αὐτὸ πού τῶρα ἔπαιζε στὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο, ἀπ' ὅπου ξεχυνόταν ἤδη μιὰ δυνατὴ μελωδία, ἦταν τὸ πένθιμο ἐμβατήριο μιᾶς κοινωνίας, μὲ τὴν ὁποία τὸν συνέδεναν δεσμοὶ αἵματος καὶ κοινῆς πατρίδας». Καὶ γυρίζοντας τὴ σκέψη του στὸν τίτλο τοῦ πρῶτου μυθιστορήματός του συνεχίζει: «Αὐτὴ ἡ κοινωνία, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος (ὁ Μωριάκ), ἦταν φορτωμένοι μὲ ἄλυσσιδες, ἀπ' τὶς ὁποῖες ἡ πιὸ θαρεῖα ἦταν τὸ χρῆμα. Γιὰτὶ αὐτοὶ οἱ ἄντρες κι αὐτὲς οἱ γυναῖκες, ἔρχονταν ἀπὸ τὴν ἐπαρχία, γιὰτὶ οἱ πρόγονοὶ τους εἶχαν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες πρὶν, ἀνασκάψει αὐτὴ τὴ γῆ, ἔτσι ὥστε τὰ ἀμπέλια τους καὶ τὰ πεῦκα τους, νὰ τοὺς εἶναι πιὸ πολύτιμα κ' ἀπ' τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους». Ἀλλὰ κοντὰ σ' αὐτὲς τὶς πολύτιμες καὶ εὐστοχώτατες διαπιστώσεις ἑνὸς μελετητῆ τοῦ ἔργου τοῦ Μωριάκ, πού διέθετε μιᾶς σπάνιας δεκτικότητας κεραίες καὶ μιὰν ὄχι συνηθισμένη κριτικὴν ὄσφρηση, ὅπως ἦταν ὁ Μωρουά, ἔχουμε καὶ μιὰ συγκλονιστικὴ καὶ τόσο παραστατικὴ διαπίστωση, αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Μωριάκ, ὁ ὁποῖος ἔγραφε τὴν περίοδο ἐκεῖνη: «Ἡ Κυβέλη ἔχει περισσότερους ζηλωτὲς ἀπ' τὸ Χριστό».

Ἔτσι θ' ἀρχίσει μιὰ ἐπίμονη καὶ συστηματικὴ περιπλάνηση τοῦ Μωριάκ μέσα στ' ἄδυτα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Σὰν ἀνατόμος μὲ τὸ νυστέρι στὸ χέρι, θέλησε νὰ τὴν μελετήσῃ ὡς τὸ θάθος τῆς καὶ νὰ τὴν ἐξερευνήσει, σὲ κάθε ἀπόκρυφη γωνιά τῆς. Οἱ ἥρωές του, ἄνθρωποι ἀδύνατοι καὶ ἀ-

μαρτωλοί, με τὰ πάθη τους, τούς ἐγωϊσμούς τους, τὴ φιλοχρηματία τους, τὰ ἐγκλήματά τους, τὴν προσκόλλησή τους στὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ τὴ φιληδονία τους, παρελαύνουν μπροστὰ στὰ μάτια μας, ὄχι γιὰ νὰ μᾶς τέρψουν καὶ νὰ μᾶς ψυχαγωγήσουν με τὰ καμώματά τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς ἐκφράσουν τὸ δρᾶμα ποὺ παίζεται μέσα στὴν ψυχὴ τους. Ὁ Μωριάκ, τούς στήνει μπροστὰ μας, ἀνάγλυφους, με μιὰ δύναμη ἀξεπέραστη, δὲν προσπαθεῖ νὰ τούς κολάξει, ἀλλὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τούς μισήσει. Σὰ Χριστιανούς ποὺ ἦταν, με συνείδηση καλλιεργημένη καὶ μεστωμένη ἀπ' τὴ μελέτῃ τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔργου πολλῶν ἄλλων μεγάλων διανοητῶν καὶ στοχαστῶν (ἀπὸ τὸν Μποσσουέ καὶ τὸν Φανέλων καὶ τὸν Πασκάλ, ἕως τὸν Σατωμπριάν καὶ τὸν Μπαρρές), παράλληλα ὅμως κι ἀπ' τὴ μελέτῃ τῶν ἔργων, μεγάλων δασκάλων τοῦ μυθιστορήματος (ἀπ' τὸν Μπαλζάκ καὶ τὸν Προῦστ ἕως τὸν Ντοστογιέφσκη καὶ τὸν Τολστόι), ὁ Μωριάκ δὲ θέλησε νὰ εἶναι ἕνας γλυκερὸς καὶ ἀνούσιος ἠθικολόγος μυθιστοριογράφος, με πρόθεση νὰ διδάξει, χωρὶς κανέναν νὰ πείσει, κάνοντας στενὰ προγραμματισμένη καὶ γιὰ τοῦτο ἀδικαίωτῃ αἰσθητικὰ καὶ πνευματικὰ, τέχνη, ἀλλὰ θέλησε κι ἐπιδίωξε, καὶ πέτυχε, νὰ εἶναι, ἕνας θαυθὺς μελετητῆς καὶ στοχαστῆς, πάνω στὰ πολυποικίλα προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν καθημερινὰ τὸν ἄνθρωπο—τὸν αἰώνιον ἄνθρωπο—καὶ σημαδεύουν, με μιὰν ἀνεξίτηλη σφραγίδα τὴ μοῖρα του, πετυχαίνοντας ἔτσι νὰ πείσει με ἀληθινούς ἥρωες, ποὺ τὸς ἔστησε ὄχι ἀπλῶς μπροστὰ στὰ μάτια μας, ἀλλὰ μὲς στὴ συνείδησή μας. Ὁ Μωριάκ θ' ἀγαπήσει, με τὴ χριστιανικὴ του ἀγάπη, ὅλους τούς ἥρωές του καὶ τούς πιὸ ἁμαρτωλούς καὶ τούς πιὸ θδελυρούς κι ἀποτρόπαιους. Γιατί κι αὐτοὶ πλάσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι, κι αὐτοὶ χωρὶς νὰ τὸ γιῶθουν ἢ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκουν, πασκίζουν γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους καὶ τὴν ποθοῦν.

Τὰ μυθιστορήματα ποὺ ἀκολούθησαν, γύρω ἀπὸ ἕναν τέτοιο ἀξονα περιστρέφονται. Ἀλλὰ τώρα μπαίνουμε πιά στὴν περίοδο τῆς ὀριμότητας τοῦ Μωριάκ, κατὰ τὴν ὁποία θὰ μᾶς παρουσιάσει τὰ καλύτερα

μυθιστορήματά του. Τὸ 1924 γράφει τὸ «Ἡ ἔρημος τοῦ ἔρωτα», γιὰ νὰ συνεχίσει με τὰ περίφημα πιά μυθιστορήματά του, ποὺ τὸν ἔκαναν διάσημο: «Τερέζα Ντεκερού» τὸ 1925, «Πεπρωμένα» τὸ 1928, «Ὁ κόμπος με τὶς ὀχιές» τὸ 1932, «Τὸ μυστήριον Φροντενάκ» τὸ 1933, «Τὸ τέλος τῆς νύχτας» τὸ 1935, (ποὺ ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς «Τερέζας Ντεκερού»), «Οἱ μαῦροι ἄγγελοι» τὸ 1936, «Οἱ δρόμοι τῆς θάλασσας» τὸ 1939, «Ἡ Φαρισαία» τὸ 1941 καὶ πολλὰ ἄλλα, ἕως τὸ τελευταῖο του μυθιστόρημα, στὰ 1969, με τὸν τίτλο «Ὁ ἄλλοτινὸς ἔφηβος». Ὁ Μωριάκ, μέσα σ' ὅλ' αὐτὰ τὰ μυθιστορήματά του, συνθέτει ἕναν ἀστερισμὸ ἀνθρώπων, ποὺ μπαίνουν θαθεῖα μέσα μας, γιὰ νὰ τούς ζήσουμε καὶ νὰ ὑποφέρουμε μαζί τους. Ὅλοι τους παλεύουν ἀνάμεσα στὸ Καλὸ καὶ στὸ Κακό, ἀνάμεσα στὴ Σάρκα καὶ στὸ Πνεῦμα, ἀνάμεσα στὸν Ἐρωτα καὶ στὴν Ἀγάπη, στὸ Θεὸ καὶ στὸ Μαμωνά, ἀνάμεσα τέλος στὸν Ἐγωϊσμὸ καὶ στὴ Θεία Χάρη. Κάθε βιβλίον τοῦ Μωριάκ, εἶναι κι ἕνας κόσμος ὁλόκληρος.

Μᾶς ζωγραφίζει τὶς ἀποτρόπαιες ἐκδηλώσεις ὀρισμένων ἀσυνείδητων, ἀλλὰ ἀξιόσέβαστων δῆθεν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι γιὰ νὰ κερδίσουν μιὰ κληρονομιά, ἀποβάλλουν κάθε ἴχνος ἀξιοπρέπειας, εὐσπλαγχνίας καὶ ντροπῆς («Οἱ δρόμοι τῆς θάλασσας»). Μέσα στὸ ἀνθρώπινο σύμπαν, τῶν μυθιστορημάτων τοῦ Μωριάκ, ὁ γάμος δὲν εἶναι τὶς περισσότερες φορές, ἡ ἔνωση δύο ὑπάρξεων, ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα δύο περιουσιῶν («Τὸ φιλὶ στὸ λεπρό», «Τερέζα Ντεκερού»). Ἔτσι ὁ Μωριάκ, θὰ μᾶς παρουσιάσει σὲ ὄδρους πίνακες, τὶς μυστικὲς ἐκεῖνες δυνάμεις, ποὺ ἐπηρεάζουν θαθεῖα τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν φέρνουν στὸ ἐγκλημα, στὴν καταστροφή, στὴν ἀπόγνωση. Τέτοιες δυνάμεις εἶναι τὸ Χρῆμα, ἡ Κοινωνικὴ θέση, ὁ Ἐρωτας. Ὁ Μωριάκ δὲν μᾶς παρουσιάζει τὸν ἄνθρωπο ὅπως θὰ ἤθελε αὐτὸς νὰ εἶναι. Προσπαθεῖ νὰ φωτίσει με τὴν ἀνατομία ποὺ κάνει τὸ πρόβλημα: Γιατί ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι τέτοιος ποὺ εἶναι; Ἔτσι φτάνει στὴν ἀνάλυση τῶν μυστικῶν ἐκείνων δυνάμεων, ποὺ παρασέρνουν τὸν ἄνθρωπο χωρὶς πολλὰς φορές κι αὐτὸς νὰ τὸ θέλει. Πῶς μπορεῖ ὁ γνήσιος μυθιστοριογράφος, ποὺ θέλει νὰ βρίσκεται κοντὰ στὸν

παλμό της ζωής, να άγνοήσει τόν κόσμο, μέσα στον οποίο ζούν και κινούνται και αναπνέουν και προσδοκούν, οί ήρωές του;

Μιά άπ' τις πιό άδρες και ανάγλυφες προσωπικότητες, πού μάς χάρισε ή μυθιστορηματική φαντασία του Μωριάκ, είναι ή Τερέζα Ντεκερού. Ή γυναίκα αυτή έγκλημάτησε. Άποπειράθηκε να δηλητηριάσει τόν άντρα της, έναν άντρα πού ποτέ δέν τόν αγάπησε. Χάρη στο «άλλοθι» πού έπικαλείται στο δικαστήριο, κατορθώνει να σωθεί από μια καταδικαστική απόφαση, αλλά δέν παύει όμως να είναι, μια αυτοκαταδικασμένη γυναίκα, πού ζει μέσα σε μιάν απέραντη μονοξιά, με τις τύψεις της και τη συναίσθηση ότι άμάτησε πολύ. Ή Μωριάκ συτταυτίζεται τόσο πολύ με τους ήρωές του, ζει και ύποφέρει τόσο πολύ, κοντά σ' αυτούς και είναι τόσο απέραντη ή αγάπη πού τρέφει γι' αυτά τ' άμαρτωλά πλάσματά του, ώστε κι άφου τελειώσει ένα βιβλίο του και τó παραδώσει στο άναγνωστικό κοινό, αυτά εξακολουθούν να ζούν μέσα του, να τόν άπασχολούν, να τόν βασανίζουν και να του ζητούν να τά σώσει. Αυτό άκριβώς έξομολογείται ό Μωριάκ στον πρόλογο του «Τέλους της νύχτας» πού άποτελεί συνέχεια της «Τερέζας Ντεκερού», έκδηλώνοντας έτσι την άγωνία του και για τó πιό άσήμαντο πλάσμα της φαντασίας του: «Γιατί να διακόψω αυτή την ιστορία, λίγο πριν ή Τερέζα συχωρευθεί και νιώσει την ειρήνη του Θεού; Ή άλήθεια είναι ότι έγγραψα αυτές τις παρηγορητικές σελίδες, μα μετά τις έσκισα. Δέν έθλεπα τόν ιερέα πού θά μπορούσε να δεχτεί την έξομολόγηση της Τερέζας. Στη Ρώμη άνακάλυψα ένα τέτοιο ιερέα και ξέρω σήμερα (ίσως μια μέρα να τó διηγηθώ σε μερικές σελίδες), πώς ή Τερέζα μπήκε μέσα στο φως του θανάτου». "Έτσι θ' άκολουθήσουν δυό άκόμα νουβέλλες, για να μάς παρουσιάσει ό χριστιανικό τέλος της πολύπαθης αυτής ήρωϊδας του.

Ή έπί τόσα χρόνια άπασχόληση του Μωριάκ με τó μυθιστόρημα, και μάλιστα με μιάν τέτοιαν έπιτυχία, τούδωσε πολλές φορές την ευκαιρία να στοχαστεί γενικότερα πάνω στη σημασία του και στην άποστολή του. Σε τρία έκτεταμένα δοκίμιά του με

τούς τίτλους «Τό μυθιστόρημα» «Ή μυθιστοριογράφος και οί ήρωές του» και «Ή Θεός και ό μαμωνάς», θά διατυπώσει τις σκέψεις του, γύρω στο μυθιστόρημα και κατά κάποιον τρόπο, θ' άπολογηθεί στην κατηγορία πού έκτόξεψαν έναντίον του, για τή ζοφερότητα των μυθιστορημάτων του.

"Ένας άπ' τούς κυριότερους σκοπούς, πιστεύει ό Μωριάκ, στους όποιους θά πρέπει ν' άποβλέπει ό μυθιστοριογράφος, δημιουργώντας τούς ήρωες των βιβλίων του, είναι ή αυτογνωσία. Ή άναγνώστης θα δίζοντας χέρι-χέρι με τούς ήρωες ενός βιβλίου, γραμμένου με άλήθεια, με στοχασμό, με έμβάθυνση, στα άδυστα της ανθρώπινης ψυχής και με πάθος, δέν κάνει τίποτ' άλλο, άπ' τó να στρέφει μέσα του και να ξεετάρχει τόν έαυτό του. Κάθε ένας ήρωας στο μυθιστόρημα, άληθινός και άνάγλυφος, είναι και μια ανθρώπινη περίπτωση, ό άνθρωπος, με τά ένσυχτά του, τις άδυναμίες του, τις ήθικες παρεκτροπές του, τις ψυχικές διαστροφές του ή άπ' την άλλη μεριά, με την έναρετη ζωή του. "Έτσι ό άναγνώστης παρακολουθεί στο μυθιστόρημα, διάφορους άνθρώπινους τύπους, τούς γνωρίζει, τούς συναναστρέφεται, τούς μελετά και τούς ψυχολογεί, ενώ παράλληλα στρέφει έξεταστική τή ματιά του, προς τά μέσα του, προς τόν έαυτό του. Κι' έδω άκριβώς θρίσκεται, όλο τó μεγαλείο κι όλη ή δύναμη των μυθιστορημάτων του Μωριάκ. Γιατί τούς ήρωές του, δέν τούς παρουσιάζει μπροστά στα μάτια μας έλκυστικούς, αλλά όπως είναι στην πραγματικότητα: σιχαμερούς και άποτρόπαιους. Ή άμαρτία για τόν Μωριάκ, ποτέ δέν πρέπει να έμφανίζεται με έλκυστικό πρόσωπο, γιατί τότε ό μυθιστοριογράφος, άπομακραίνει και τούς ήρωές του, αλλά και τούς άναγνώστες του, άπ' τó άληθινό νόημα της ζωής. Στο σημείο αυτό, ό Μωριάκ θά σταθεί έντελώς αντίθετος, προς τή νατουραλιστική σχολή, με τις έξαντλητικές διεγερτικές περιγραφές της, πού δέν έκαναν τίποτ' άλλο, όπως έγγραφε χαρακτηριστικά, παρά να «ρίχνουν πιπέρι στην άμαρτία». Πουθενά ό Μωριάκ δέ θά σταθεί με έπιμονή στην έξωτερική πράξη, για να την προβάλλει, αλλά θά θελήσει

νά φωτίσει όσο γίνεται περισσότερο, τὸν ἑσωτερικὸν ἄνθρωπο, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ἄ-
βυσσο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Στὸν παρα-
τηρητικὸ ἀναγνώστη μάλιστα τῶν μυθι-
στορημάτων τοῦ Μωριάκ, κάνει ιδιαίτερη
ἐντύπωση ὅτι παράλληλα μὲ τοὺς διαλό-
γους τῶν ἡρώων του, βρίσκουμε καὶ τοὺς
ἑσωτερικοὺς μονολόγους τους, ποὺ παίρ-
νουν σημαντικώτατη θέση, στὰ μυθιστορή-
ματά του.

Ἄλλὰ παρ' ὅλη τὴ ζοφερότητα τῶν μυ-
θιστορημάτων του, ποτὲ δὲν ξεφεύγει ἀπὸ
τὴ σκέψη τοῦ Μωριάκ, ὅτι πρόθεσή του
εἶναι ἡ πνευματικὴ τελείωση τῶν ἡρώων
του. Ἄν καὶ μᾶς παρουσιάζει πρόσωπα
ποὺ καταθασανίζονται ἀπὸ χίλιες δυὸ ἄ-
δυναμίες, γιὰ νὰ φτάσουν στὴν ἀπάτη,
στὸ ψέμα, στὴ μοιχεία, στὴ δολοπλοκία,
ἀκόμα κι ἴσαμε τὸ ἔγκλημα, μολοτούτο
ὅλες αὐτὲς οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ἁμαρτω-
λοῦ ἀνθρώπου, δὲν τὸν θαραίνουν ἀπο-
κλειστικά, γιατί τὸ μεγαλύτερο θάρρος τῆς
εὐθύνης πέφτει στοὺς ὤμους ἐκείνων, οἱ
ὁποῖοι ἐνῶ ἐμφανίζονται ὅτι εἶναι ἄνθρω-
ποι, ποὺ ἀκολουθοῦν τὰ παραγγέλματα
τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας, ὅμως μὲ τὴ
ζωή τους, μὲ τὶς καθημερινὲς πράξεις τους
καὶ τὶς ἀσυνειπνείες τους, ἐμφανίζουν
στὰ μάτια τῶν γύρω τους, τὴν ἀλήθεια ὡς ἕνα
ψέμα, τὴν οὐσία τῆς ζωῆς, ὡς ἕνα τυραννι-
κὸ τύπο, τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία ὡς μιὰ
καταδυνάστευση τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς.
Νὰ γιατί ὁ Μωριάκ στέκεται γιομάτος
συμπόνοια καὶ ἀγάπη ἀπέναντι στ' ἁμαρτω-
λὰ πλάσματά του καὶ μὲ ἀνελέγητη αὐστη-
ρότητα, ἀπέναντι στοὺς ὑποκριτές, ποὺ γί-
νονται, ὅπως γράφει κάπου, «ἡ καρικατού-
ρα αὐτοῦ ποὺ ἀποτελεῖ κάτι ἀπὸ τὰ πιὸ
ἱερά πράγματα στὸν κόσμο». Στὸ μυθι-
στόρημά του, «Ἡ Φαρισαία», μᾶς παρου-
σιάζει ἕναν παρόμοιο τύπο. Εἶναι ἡ Μπρι-
ζιτ Πιάν, ποὺ πιστεύει πὼς εἶναι μιὰ με-
γάλη ψυχὴ, ἐνῶ προσπαθεῖ νὰ κρύψει τὸ
μῖσος καὶ τὴν ἀγριότητα, ποὺ φωλιάζουν
μέσ στὴν καρδιά της. Ἐναν παραπλή-
σιο τύπο, μᾶς παρουσιάζει καὶ στοὺς «Δρό-
μους τῆς θάλασσας», ὅπου τὸ μῖσος ποὺ
ἔκρυβε μέσα του ὁ Λαντόν, ἔπαιρνε τὸ ἐ-
ξωτερικὸ ντύμα τῆς ἐπιτέλεσης τοῦ καθή-
κοντος. Κι ἕνας ἄθεος ἀκόμα γιὰ τὸν
Μωριάκ, φαίνεται πολλὲς φορὲς νὰ εἶναι

λιγώτερο ἀπομακρυσμένος ἀπ' τὸ Θεό, ἀπ'
ὅτι ἕνας ἄλλος, ποὺ φαινομενικὰ τὸν πι-
στεύει, ἀλλὰ ποὺ κάθε πράξη του, ὑποδη-
λώνει τὴν ἔλλειψη πραγματικῆς πίστεως,
ὑποδηλώνει τὴν ἄρνηση τοῦ Θεοῦ. Γιὰ ὅ-
λους ὅμως αὐτοὺς τοὺς ἥρωες, μὲ τὶς
τόσο διαφορετικὲς πράξεις τους, μὲ τὴν
ποικιλία τῶν ἐκδηλώσεών τους, μὲ τὰ
πιὸ βρωμερά καὶ ἀπαίσια κίνητρά τους,
ὁ Μωριάκ δὲν ἀποκλείει τὴ σωτηρία καὶ
τὴν ἐπιστροφή τους, στοὺς κόλπους τοῦ
Θεοῦ. Εἶπαμε καὶ παραπάνω ὅτι κατη-
γόρησαν τὸν Μωριάκ γιὰ τὴ ζοφερότητα
τῶν μυθιστορημάτων του, χαρακτηρίζοντάς
τον ὡς ἀπαισιόδοξο. Ἄλλὰ ὁ Μωριάκ δὲ
θὰ διστάσει ν' ἀπαντήσει: «Τί ἀστεία ἰδέα
νὰ κατηγορεῖς ἕνα συγγραφέα γιὰ τὴ μέ-
θοδό του. Ἡ ἀσχολία μου εἶναι τὸ πρό-
βλημα τοῦ κακοῦ. Τὰ μυθιστορήματά μου
(συνεχίζει ὁ Μωριάκ σὲ μιὰ συνέντευξή
του στὰ «Nouvelles Littéraires» τὸ 1936,
ἀπαντώντας στὶς κριτικὲς ποὺ γράφτηκαν
τότε, μετὰ τὴν κυκλοφορία τοῦ μυθιστορή-
ματός του. «Οἱ μαῦροι ἄγγελοι», ὅπως
καὶ πρὸ πάντων τὸ τελευταῖο, δὲν ἔχουν
τὸν ἀπελπισμένο τόνο, ποὺ μερικοὶ ἐπιμέ-
νουν νὰ βρίσκουν σ' αὐτά, ἀφοῦ τὸ πρό-
βλημα τοῦ κακοῦ, τὸ ἔλυσαν μὲ τὴν πίστη
καὶ τὴν ἐλπίδα. Γι' αὐτὸ ἐπαναστατῶ ἐνάν-
τια σ' ἐκείνους ποὺ μὲ ἀδικοῦν μὲ τόση
ἐλαφρότητα, ὅταν μὲ κατηγοροῦν γι' ἀπαι-
σιόδοξο... Οἱ «Μαῦροι ἄγγελοι» (καταλή-
γει ὁ Μωριάκ) εἶν' ἕνα βιβλίο ἐλπίδας.
Ἡ θαθεῖα τοῦ σημασία, εἶναι πὼς καὶ τὸ
πιὸ πωρωμένο, τὸ πιὸ ἔνοχο πλάσμα, μπο-
ρεῖ νὰ σωθεῖ».

Μιὰ ὄσση μέσα σ' ὀλόκληρο τὸ μυθι-
στορηματικὸ ἔργο τοῦ Μωριάκ καὶ κάτι
σὰν ἀπόδοση τιμῆς στὴν ἀγιασμένη οἰκο-
γένειά του, ποὺ τὸν ἀνάθρεψε καὶ τὸν πό-
τισε μὲ τὰ νάματα τῆς θρησκευτικῆς πί-
στης, στέκει τὸ μυθιστόρημά του «Τὸ μ-
στήριο Φροντενάκ». Εἶναι ἴσως τὸ πιὸ τρυ-
φερό, τὸ πιὸ λιτό, ἀκόμα τὸ πιὸ δροσερό
καὶ ἐξωτερικὰ, τὸ πιὸ αισιόδοξο ἀπὸ τὰ μυ-
θιστορηματά του. Μὲς στὶς σελίδες αὐτοῦ
τοῦ βιβλίου, ζωγραφίζεται μὲ τὰ πιὸ ζωηρά
χρώματα ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ. Σὰν νὰ θέ-
λει ὁ Μωριάκ ν' ἀποδώσει τὰ ὀφειλόμενα
στὴ μητέρα του, ποὺ στάθηκε θράχος ἡθι-
κῆς, ἐντελῶς ἀφοσιωμένη στὸ καθῆκον καὶ

στην οικογένειά της (στά τέσσερα ὄρφανα-νεμένα παιδιά), μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρα της. Ἔτσι στήνει ἕνα μνημεῖο στὴ μητέρα καὶ στὴν οικογένεια, ποῦ ἀσφαλῶς θὰ ξεπεράσει τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου καὶ θὰ ἐπιζήσει, μαζί μὲ τὰ ἄλλα μεγάλα ψυχογραφικὰ μυθιστορήματά του.

★ ★ ★

Ἄλλὰ ὁ Φρανσουὰ Μωριάκ δὲ στάθηκε μόνον ἕνας μέγανος μυθιστοριογράφος, ὑπῆρξε παράλληλα καὶ ἕνας μέγανος διανοητὴς καὶ στοχαστὴς. Τὰ τόσα μυθιστορήματα ποῦ μᾶς παρουσίασε, δὲν ἦταν μόνον καρποὶ ἑνὸς δυνατοῦ ταλέντου, δὲν προέρχονταν μόνον ἀπὸ τὴν τέχνη καὶ τὴ δύναμη ποῦ εἶχε, νὰ μπαίνει θεαθὴ μῆσα στ' ἄδυτα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἦταν κυρίως καρποὶ θεαθὴς μελέτης ποῦ ἀρχίζε ἀπὸ τὴ Γραφή καὶ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας—τὸ τονίσαμε καὶ πιὸ πάνω—γιὰ νὰ φτάσει ἴσαμε τὸν Πασκάλ καὶ τὸν Μποσουέ καὶ ἀκόμα πέρα, ἴσαμε τὸν Ρακίνα, τὸν Μπαλζάκ, τὸν Προῦστ, τὸν Ρεμπώ καὶ ἕνα σωρὸ ἄλλους. Ὁ Μωριάκ ἀνατράφηκε μῆσα στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαμόρφωσε μιὰ θεαθὴ καὶ ἀμετάθετη χριστιανικὴ πίστη, ἀλλὰ παράλληλα, ποτὲ δὲν περιφρόνησε τὴ σκέψη καὶ τὴν ἐμπειρία τῶν ἄλλων, ἔστω καὶ ἂν δὲν συμεριζόταν πέρα γιὰ πέρα τὴν ἰδεολογία τους καὶ τὶς ἀπόψεις τους. Οἱ μελέτες του, οἱ ἐπαφές του, ἡ ἀλληλογραφία του, μαρτυροῦν μιὰν ἀγρυπνη συνείδηση καὶ ἕνα πνεῦμα διεσδυτικό, ποῦ ἤθελε νὰ εἰσχωρήσει παντοῦ, γιὰ νὰ τροφοδοτηθεῖ πνευματικὰ, γιὰ νὰ πλουτίσει τὸ στοχασμὸ του καὶ τὴν ἐμπειρία του, γιὰ νὰ ἀποκρυσταλλώσῃ τέλος αὐτὸ τὸ ἐξαίρετο καὶ ἀπαράμιλλο ὕψος του, ποῦ τὸν ἀνάδειξε σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ στυλίστες συγγραφεῖς τῆς Γαλλίας.

Ἔτσι παράλληλα πρὸς τὸ μυθιστορηματικὸ του ἔργο, ὁ Μωριάκ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἐκτεταμένο, ἀλλὰ καὶ σημαντικώτατο, κριτικὸ καὶ δοκιμιογραφικὸ ἔργο, ποῦ δείχνει τὴ μεγάλη του καλλιέργεια, ὡς Χριστιανοῦ διανοητῆ καὶ στοχαστῆ, ἀλλὰ καὶ τὴ μεγάλη ποικιλία τῶν ἐνδιαφερόντων του. Καὶ μόνον ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν

κριτικῶν μελετῶν του καὶ τῶν δοκιμίων του, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς μὲ τί θέματα καταπάστηκε, ποιά προβλήματα—κοινωνικά, μεταφυσικά, αἰσθητικά—τὸν ἀπασχόλησαν κατὰ καιροὺς, τί τὸν ἐμπλούτισε καὶ τοῦ πλάτυνε τὸ ὀπτικὸ του πεδίο, γιὰ ν' ἀναδειχθεῖ σὲ ἕναν ἀπ' τοὺς πιὸ μεγάλους συγγραφεῖς τοῦ καιροῦ μας.

Μὲ τὸ βιβλίον του «Οἱ δοκιμασίες καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ Χριστιανοῦ», ὁ Μωριάκ μᾶς δίνει ἕνα δοκίμιον πυκνὸ σὲ στοχασμὸ, λιτὸ στὴ διατύπωση καὶ θαθὺ στὰ νοήματά του. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ δοκιμίου αὐτοῦ μὲ τὸν τίτλον «Οἱ δοκιμασίες τοῦ ἀμαρτωλοῦ» ἀποτελοῦν στοχασμοὺς του στὸ περιθώριον, διαβάζοντας τὰ «Κηρύγματα» τοῦ Μποσουέ. Τὸ ἔργο του αὐτό, θαυμάστηκε πολὺ γιὰ τὸ ὕψος του καὶ τὴν ἀδρότητα τῶν σκέψεων του, ἀλλὰ παράλληλα ἀνησύχησε καὶ τοὺς καθολικοὺς φίλους τοῦ Μωριάκ, γιὰ τὶς τολμηρὲς προσωπικὲς του ἀπόψεις. (Σήμερα, θέβαια, δὲ μπορεῖ νὰ ξετίσσουν πιὰ κανέναν). Τὸ δοκίμιον αὐτό, συμπληρώθηκε ἀργότερα μ' ἕνα ἄλλο, μὲ τὸν τίτλον «Ἡ εὐτυχία τοῦ Χριστιανοῦ». Καὶ τὰ δυὸ μαζί ἐκδόθηκαν σὲ βιβλίον τοῦ 1931 μὲ τὸν τίτλον «Οἱ δοκιμασίες καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ Χριστιανοῦ». Μῆσα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον δὲ μιλάει μόνον ὁ κατασταλαγμένος πιστός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνήσυχος ἀνθρωπος, πάντα ὅμως ξεχύνεται μὲς ἀπ' τὶς σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, ἡ σιγουριά, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ προσδοκία. Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπ' αὐτὸ ποῦ ἔγραφε ὁ Νίτσε, ὅταν ἦταν ἔφηβος στὴν ἀδελφὴ του: «Ἐάν θέλεις τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς σου καὶ τὴν εὐτυχία πιστεῦε. Ἄλλὰ σὰν θέλεις νὰ εἶσαι ἕνας ἀπόστολος τῆς ἀλήθειας, τότε ψάχνε». Ὁ Μωριάκ διατυπώνει τὸ ἀκόλουθο συγκλονιστικὸ ἐρώτημα: «Ἄλλ' ἂν τυχὸν συμβεῖ, αὐτὸς ποῦ ψάχνει, νὰ θρεῖ αὐτὸ ποῦ θέλει; Θὰ πρέπει μήπως νὰ προσποιηθεῖ ὅτι δὲν τὸ θρῆκε; Κι ἂν αὐτὸ ποῦ θρῆκε εἶναι ὁ Σταυρός, καὶ ἂν ἡ ἀγάπη τοῦ δώσει τὴ δύναμη νὰ τὸν ἐγκολπωθεῖ, θὰ ντραπεῖ τάχα γιὰ τὴν εἰρήνην, γιὰ τὴν ἡρεμία του, γιὰ τὴν αἰμοστάζουσα γαλήνην του, ποῦ δίνονται σὲ ὄσους ἀνεβαίνουν πάνω σ' αὐτόν;». Μιὰ ἀκόμα σκέψη του, ἀπ' αὐτὸ τὸ θαυνόητον βιβλίον θὰ μᾶς πείσει γιὰ τὴ δύναμη τοῦ στοχασμοῦ

τοῦ Μωριάκ: «Ὁ Χριστὸς δὲ νίκησε μονάχα τὸ θάνατο. Νίκησε ἀκόμα καὶ τὴν ἀνθρώπινη μοναξιά».

Τὰ «Μικρὰ δοκίμια θρησκευτικῆς ψυχολογίας» δὲν μᾶς ἐπιβάλλονται μόνο, γιὰ τὰ γνώριμα χαρίσματα τοῦ ὕφους καὶ τοῦ στοχασμοῦ τοῦ Μωριάκ, μᾶς καταχτοῦν ἀκόμη καὶ γιὰ τὴ διαπεραστικὴ ματιά τοῦ ρίχνει ὁ συγγραφέας, μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὰ πολυποίκιλα μεταφυσικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματά του. Εἶναι ἀπὸ τὰ βιβλία του, πού δύναν ἀκόμη περισσότερο τὴν ὄρασή του, ὡς μυθιστοριογράφου καὶ ὡς δημιουργοῦ ἀνθρώπων μὲ ὑπόσταση καὶ ἀλήθεια, χάρη στὴ δυνατὴ ψυχολογία του καὶ στὴν δύναμή του, νὰ μπαίνει θαθεῖα καὶ ν' ἀναλύει τὸν κοινωνικὸ περίγυρο καὶ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ.

Θ' ἀκολουθήσουν τὰ δοκίμιά του «Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μαμωνᾶς, ὅπου ἐξετάζει διεισδυτικά, μιὰν ἄλλη πλευρὰ τῆς καθημερινῆς πάλης κάθε ἀνθρώπου καὶ ιδιαίτερα τοῦ Χριστιανοῦ, «Ὁ Μπλαϊζ Πασκάλ καὶ ἡ ἀδελφή του Ζακελίν», ὅπου ἐξετάζει τὴν ἐσωτερικὴν ἀγωνία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μαθηματικοῦ καὶ φιλοσόφου τοῦ 17ου αἰῶνα, «Οἱ προσκυνητὲς τῆς Λούρδης», «Ἡ Μεγάλῃ Πέμπτη», μελέτες τοῦ γιὰ τὸν Ρενὲ Μπαζέν, γιὰ τὸν Ρακίνα, τὸν Μπαρρές, τὸν Προύστ, τὸν Ντὲ Γκώλλ κλπ.

Ἄλλ' αὐτὸ τὸ βιβλίον, πού κατέχει μιὰν ἐντελῶς ξεχωριστὴ θέση, μὲσα σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Μωριάκ κι ἦταν ἐπόμενο νὰ θγεῖ ἀπ' τὴν πένα του, καρπὸς ὄχι μονάχα μελέτης καὶ ἐμβάθυνσης στὰ δόγματα καὶ στὰ διδάγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ μιᾶς θαθεῖας καὶ γερὰ ἐδραιωμένης πίστεως, εἶναι ἡ «Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ». Ὁ Μωριάκ τὸ συναισθάνεται ὡς χρέος τὸ βιβλίον αὐτό. Δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἐκδήλωση τῆς λατρείας του γιὰ τὸ Θεάνθρωπο Ἰησοῦ, πού τὸν ἔκανε νὰ γράφει αὐτὸ τὸ βιβλίον. Εἶναι καὶ ἡ συναίσθηση τῆς ἀποστολῆς του, ὡς συγγραφέα καὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου τῆς Γαλλίας, πού θὰ ἤθελε ὑπερ' ἀπ' τὸ ἀρνητικὸ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ βιβλίον τοῦ Ρενάν, μὲ τὸν τίτλον «Ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ» (ὅπου τόσο αὐθαίρετα χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὸν Ρενάν τὰ ἱερὰ κείμενα), νὰ ὑπάρξει κι ἕνα βιβλίον

γιὰ τὸν Ἰησοῦ, γραμμένο ἀπὸ ἕναν ἀνθρώπο πού τὸν πιστεύει, ἀλλὰ καὶ τὸν δέχεται ὡς λυτρωτὴ του. Ὁ Μωριάκ συναισθάνεται τὴ μηδαμινότητά του καὶ τὴν ἀναξιότητά του, νὰ πλησιάσει καὶ νὰ χειριστεῖ ἕνα τέτοιο πελώριο θέμα. Ἄγγιζει τὸ Εὐαγγέλιον μὲ ἀγάπη, μὲ συντριβή, μὲ ταπεινώση, γιὰ νὰ συνθέσει αὐτὸ τὸ βιβλίον. Σὰν τοὺς βυζαντινοὺς ζωγράφους, πού νήστευαν καὶ κοινωνοῦσαν, προκειμένου νὰ ζωγραφίσουν τὸν Παντοκράτορα τοῦ τρούλλου, ἔτσι κι ὁ Μωριάκ, αἰσθάνεται πὼς πρέπει μονάχα γονατιστὸς νὰ γράφει ἕνα τέτοιο βιβλίον. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα στάθηκε ἐκπληχτικόν. Μᾶς ἔδωσε μιὰ «Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ» πού μᾶς γοητεύει καὶ μᾶς συγκλονίζει, γιομάτῃ πίστη καὶ εὐλάβεια, στοχασμὸ καὶ ἔξαρση. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ὁ θαλασσοδαρμένος μὲς στὸ πέλαγος τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ἀμφιβολίας, θρῖσκει μὲσα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον, ἀνάγλυφον τῆ μορφῆ τοῦ Θεάνθρωπου Ἰησοῦ κι αἰσθάνεται δέος καὶ συντριβὴ πλησιαζόντάς Τον, παράλληλα ὅμως καὶ τὴ βεβαιότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδας, πού ἐμπνέει στὸν ἀνθρώπο ἢ ἀνατροφή μὲ τὴ θεῖα Μορφὴ Του.

Ἐδῶ θάπρεπε νὰ μνημονέψουμε κι ἕνα ἄλλο σημαντικώτατο βιβλίον τοῦ Μωριάκ, πού κατέχει μιὰν ἐντελῶς ξεχωριστὴ θέση, μὲσα στὸ ἔργο του. Πρόκειται γιὰ τὸ «Ἡμερολόγιόν» του, πού τὸ ἐξέδωσε σὲ πέντε μεγάλους τόμους καὶ τὰ «Ἐσωτερικὰ Ἀπομνημονεύματά» του. Στὸ «Ἡμερολόγιόν» του, συγκεντρώνει διάφορα ἄρθρα του καὶ δημοσιεύματά του, στὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ τύπον, ὅπου ἀποκρυσταλλῶναι τὶς συγκινήσεις του καὶ τὶς καθημερινὲς ἀντιδράσεις του, ἀπέναντι σ' αὐτὸ πού ὀνομάζουμε ἐπικαιρότητα. "Ἄς μὴ νομιστεῖ πὼς ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τίποτα πρόχειρα δημοσιογραφικὰ σημειώματα, χωρὶς καμμιάν ἰδιαίτερην ἀξία. "Ἰσα-ἴσα καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο του, τὸ ὕφος εἶναι περίτεχνο καὶ ἐπιμελημένο, οἱ σκέψεις πλούσιες, διεισδυτικὲς, πρωτότυπες. Ὁ Μωριάκ στοχάζεται πάνω στὰ πιὸ ποικίλα θέματα: εἶναι ἡ ζωὴ μὲ τὶς χιλίες δυὸ ἐκδηλώσεις τῆς, εἶναι τὸ μεταφυσικὸ πρόβλημα καὶ ἡ πίστη, πού δίνει πάλι στὸ Μωριάκ τὴν εὐκαιρία νὰ ἀνατρέξει στὴν ἐφηβικὴ

του ηλικία και στά θρησκευτικά του βιώματα, που ποτέ δεν τὰ ξεχνᾷ, εἶναι ἀκόμα ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσική, που προσελκύουν τὴν προσοχὴ τοῦ Μωριάκ κι ἀκόμα πολλές ἀπ' τὶς μορφές τῶν γαλλικῶν γραμμάτων (ὁ Ρακίνας, ἡ Ἄννα ντέ Νοάγι, ὁ Σάρλ Μπωντελαίρ, ὁ Ἄντρέ Ζίντ), που προσελκύουν τὴν ἀγάπη του καὶ τὴν προσοχὴ του.

Στὰ «Ἐσωτερικά Ἀπομνημονεύματα» ἐξάλλου, μὲ τὸν ἔντονο αὐτογραφιογραφικὸ χαρακτήρα τους, μᾶς δίνει τὶς ἀντιδράσεις του καὶ τὶς σκέψεις του πάνω σὲ μελέτες καὶ σὲ γεγονότα μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς. Ἄλλὰ εἶτε μᾶς μιλάει γιὰ τὸν Ρεμπώ, τὸν Νερβάλ καὶ τὸν Μωρίς ντέ Γκερέν, εἶτε γιὰ τὸν Προύστ, τὸν Κλωντέλ καὶ τὸν Τρότσκυ (τόσο πολυποικίλα καὶ διαφορετικὰ στάθηκαν πάντοτε τὰ διαβάσματά του, που τοῦ χάριζαν τὰ πιὸ γόνιμα πνευματικὰ ἐρεθίσματα), ἔχουμε παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ κάνουμε μὲ τὸν ὑπερασπιστὴ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τὸ βαθὺ ἀνάτομο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἀλλὰ πρῶτα-πρῶτα τῆς δικῆς του ψυχῆς.

Ὁ Μωριάκ καταπιάστηκε καὶ μὲ τὸ θέατρο, μὲ πολὺ μεγάλη ἐπιτυχία. Μᾶς ἔδωσε μερικὰ δραματικὰ ἔργα, που διακρίνονται, γιὰ τοὺς ζωηροὺς κι ἐντελῶς φυσικοὺς διαλόγους τους, γιὰ τὴν ἔντονη δραματικὴ τους ὄψη καὶ γιὰ τὴν ποιητικὴ πνοή, που τὰ διαποτίζει. Ἔργα ὅπως ὁ «Ἄσμοδαῖος», «Οἱ κακοαγαπημένοι», «Ἡ φωτιά πάνω στὴ γῆ», «Τὸ ζωντανὸ ψωμί», κρίθηκαν εὐμενέστατα. Ἰδιαιτέρα ὅμως ὁ «Ἄσμοδαῖος» του, ὅταν ἀνεβάστηκε ἀπὸ τὴν Comedie Franfaise, σημείωσε μιὰ θριαμβευτικὴν ἐπιτυχία.

★ ★ ★

Θὰ ἦταν ὅμως λειψὴ ἡ εἰκόνα, που προσπαθήσαμε νὰ δώσουμε γιὰ τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα τοῦ Φρανσουά Μωριάκ, κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς (πέθανε σὲ προχωρημένα γεράματα, 85 χρονῶν), ἀν δὲ μνημονεύαμε ἰδιαιτέρα, τὴ δημοσιογραφικὴ του δραστηριότητα καὶ συνεπακόλουθα, τὴν ἀνάμιξή του στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς πατρίδας του.

Ὁ Μωριάκ, ἔχοντας συναίσθηση τῆς εὐ-

θύνης του, ὡς Χριστιανοῦ διανοουμένου, δὲ θέλησε νὰ μείνει, στὸ περιθώριο τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς. Θὰ μπορούσε ὀραϊότατα νὰ περιοριστεῖ στὰ μυθιστορημάτα του καὶ στὶς μελέτες του, τελειοποιώντας σ' ὄλη του τὴ ζωὴ, τὸ πάντα περίτεχνο ὕφος του καὶ ἐκφράζοντας θεωρητικὰ τὶς θρησκευτικὲς του ἰδέες. Ἄπ' τὴ μιὰ μεριά ὅμως ἡ εὐαίσθητη χριστιανικὴ του συνείδηση, τὸν ἔκανε νὰ ἐνστερνίζεται κατὰβάθα τὸ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι «οὐ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον», σκέψη που τὸν ὀδήγησε στὸ «οὕτω λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων», ἀπ' τὴν ἄλλη δὲ μεριά, τὸν θέρμαινε ἡ ζηλευτὴ παράδοση μεγάλων συγγραφέων καὶ διανοητῶν τῆς πατρίδας του, τοῦ Πασκάλ, τοῦ Σατωμπριάν, τοῦ Οὐγκώ, τοῦ Μπαρρές καὶ ἄλλων, που θέλησαν νὰ ρίξουν, ὅλο τὸ βᾶρος τῆς προσωπικότητάς τους, ὑπηρετώντας καὶ τὴν ἐποχὴ τους, μὲ τὰ τρέχοντα προβλήματα τῆς. Μ' αὐτὲς τὶς σκέψεις καὶ τὶς πεποιθήσεις θέλησε κι ὁ Μωριάκ νὰ χρησιμοποιήσει τὸ κύρος του καὶ τὴν ἐπιβολὴ του, που τὰ κατάρχησε μὲ ἀδιάκοπη πνευματικὴ προσπάθεια καὶ μὲ πολὺ μόχθο ὡς συγγραφέας, παρακολουθώντας ἀπὸ κοντὰ τὴν ἐποχὴ του καὶ πλησιάζοντας τὰ τρέχοντα γεγονότα καὶ τὴν καθημερινὴν ἐπικαιρότητα.

Ἔτσι γιὰ τὰρα πολλὰ χρόνια, θὰ κρατήσει τὶς ταχτικὲς δημοσιογραφικὲς στήλες του, πότε στὸ «Express», πότε στὸ «Figaro» καὶ πότε στὸ «Figaro Littéraire», γιὰ νὰ μείνει πιστὸς στὸ τελευταῖο τοῦτο περιοδικό, ἕως λίγο πρὶν ἀπ' τὸ θάνατό του. Ἡ ἐπικαιρότητα, που τραβοῦσε τὴν προσοχὴ τοῦ Μωριάκ, δὲν περιοριζόταν ἀπὸ τίποτα. Πότε θὰ ἦταν ἓνα βιβλίο, ἓνα συνταραχτικὸ ἔγκλημα, ὁ θάνατος μιᾶς προσωπικότητας τῶν γραμμάτων, τῆς Ἐκκλησίας ἢ τῆς πολιτικῆς, ἀκόμα μιὰ συνάντηση καὶ μιὰ συνομιλία μὲ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης, τοῦ θεάτρου ἢ τοῦ κινηματογράφου, ἄλλοτε πάλι μιὰ κοινωνικὴ ἀναταραχὴ, μιὰ πολιτικὴ κρίση, ἢ ἀπειλὴ τοῦ πολέμου ἢ τὰ προβλήματα τῆς εἰρήνης, που θὰ τραβοῦσαν τὴν προσοχή του. Τὸν ἐνδιέφεραν ὅλοι καὶ ὅλα, καὶ γιὰ τίποτα δὲ θεωροῦσε, περιττὸ ἢ ἀνώφε-

λο, να διατυπώσει τη γνώμη του και να γράψει το σχόλιό του. Θά μπορούσε να επαναλάβει, παραλλάζοντάς τον, το στίχο του Γερέντιου: «Christianus sum, humani nihil a me alienum puto». (Χριστιανός είμαι, και τίποτα από τὰ ἀνθρώπινα δὲ μοῦ εἶναι ξένο). Ἔτσι γράφτηκαν σιγά-σιγά τὰ περίφημα «Σημειώματά» του (Bloc-Notes), πού τὸν ἐπέβαλαν ἀκόμα περισσότερο, στή συνειδηση τοῦ μεγάλου κοινού, μέσα κι ἔξω ἀπ' τὴν πατρίδα του. Οἱ χιλιάδες ἀναγνώστες του, περίμεναν κάθε τόσο νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὴ σκέψη τοῦ μεγάλου συγγραφέα, ὅπως ξεχυνόταν στὰ «Σημειώματά» του, πού διακρίνονταν γιὰ τὸ λεπτὸ καὶ ἐπιμελημένο ὕφος τους, γιὰ τὴ μαχητικότητά τους καὶ γιὰ τὴν ἠθικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς, μὲ τὴν ὁποία πάντα σχολίαζε τὴν ἐπικαιρότητα.

Ἡ θητεία του στή δημοσιογραφία καὶ ὁ ταχτικὸς σχολιασμὸς τῶν καθημερινῶν γεγονότων, ἦταν φυσικὸ νὰ τὸν φέρει πλησιέστερα στὴν πολιτικὴ. Ὁχι βέβαια, ὅτι ἀναμίχτηκε ποτὲ ἐνεργὰ στὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ στάθηκε πάντα, ἕνας ἐλεύθερος παρατηρητῆς τῆς πολιτικῆς ζωῆς, καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, ἄσκησε πολὺ μεγάλην ἐπίδραση στὶς πολιτικὲς διαμάχες τῆς πατρίδας του καὶ στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης. Διέθετε κατὰ τὴ διατύπωση τῆς γνώμης του θάρρος, τόλμη, ἀνιδιοτέλεια. Αὐτὸ τὸ ἔκανε νὰ μὴ διστάζει ποτέ, νὰ διατυπώνει τὶς ἀπόψεις του καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω, ὅπως τὶς πίστευε, συχνὰ μὲ οξύτητα, ἀλλὰ πάντα χωρὶς περιστροφές, χωρὶς σκοπιμότητες, χωρὶς δισταγμοὺς καὶ δεσμεύσεις.

Πολλοὶ τὸν κατηγόρησαν γιὰ τὴ «στράτευση» του αὐτῆ στὸ σχολιασμὸ τῆς ἐπικαιρότητας. Ἄλλὰ ἐφ' ὅσον, διατυπώνοντας ἐλεύθερα τὰ σχόλιά του στὰ καθημερινὰ γεγονότα, δὲν ὑπῆρξε οὔτε κόμμα, οὔτε παρατάξεις, οὔτε ἄλλες ὀργανώσεις ἢ συστήματα, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀλήθεια, ὅπως τὴν πίστευε, μὲ παρρησία καὶ θάρρος, τότε δὲ μπορούμε νὰ μιλήσουμε γιὰ στράτευση τοῦ Μωριάκ.

Ἦταν πολὺ φυσικὸ ὅμως, μὲ τὰ «Σημειώματά» του, ν' ἀποχτήσει ὄχι μόνον φανατικοὺς φίλους, ἀλλὰ πολὺ συχνὰ καὶ

ἀντιπάλους. Κι αὐτοὶ ὅμως, ἀναγνώριζαν πάντα τὴν καλὴ του πίστη καὶ τὴν ἀγνότητα τῶν προθέσεων του. Ἀκόμα ἦταν πολὺ φυσικὸ, γράφοντας ἐπὶ τόσα χρόνια τὸ σημειωματάριό του, νὰ περιπέσει πολλές φορές, σὲ ἀντιφάσεις. Πάντα ὅμως εἶχε τὸ θάρρος, νὰ ὑπερασπίζεται τὴ νέα θέση του καὶ νὰ δίνει τὴ μάχη του, χωρὶς φόβο καὶ μὲ ἀπόλυτη συνέπεια, πρὸς τὶς βασικὲς ἀρχές του. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι, πού τοῦ ἀναγνώρισαν καὶ οἱ ἀντίπαλοί του: τὴν ἀπόλυτη ἐντιμότητά του. Τὸ μυστικὸ του ἦταν, ὅτι κατάφερε νὰ μεταφέρει καὶ στὴ δημοσιογραφικὴ του δραστηριότητα, τὴν καλλιεργημένη χριστιανικὴ του συνείδηση καὶ νὰ βλέπει πάντα τὰ γεγονότα, μὲ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητας.

Ἀπὸ τὶς πολιτικὲς του ἐκδηλώσεις, θάπρεπε νὰ μνημονέψουμε τὴν ἀνάμιξή του στὴ Γαλλικὴ Δράση ἀρχικά, τὴ θέση πού τῆρε ἀργότερα ὅταν ἐξέσπασε ὁ Ἰσπανικὸς ἐμφύλιος πόλεμος, μαζί μὲ δυὸ ἀκόμα ὀνομαστοὺς Χριστιανοὺς συγγραφεῖς τῆς Γαλλίας, τὸν Ζὰκ Μαριταῖν καὶ τὸν Ζώρζ Μπερνάνος, ἐκδηλώνοντας ἀπερίφραστα τὴν ἀντίθεσή του στὸ καθεστῶς τοῦ Φράνκο, τὴν προσχώρησή του στὴν Ἀντίσταση, τὴν προσχώρησή του στὴν πολιτικὴ κίνηση τοῦ στρατηγοῦ Ντέ Γκώλλ, πού τοῦ ἔμεινε ἀφοσιωμένος ἕως τὸ θάνατό του, τὴν ἀλληλεγγύη του στοὺς Οὐγγυροὺς συγγραφεῖς τὸ 1956, τὴ θέση πού τῆρε στὰ γεγονότα τῆς Ἰνδοκίνας καὶ τῆς Ἀλγερίας, στὶς φοιτητικὲς ταραχὲς τοῦ Μαΐου 1968 κ.ἄ. Μίλησε γιὰ ὄλους καὶ γιὰ ὄλα, μὲ καθαρὴ καρδιά καὶ μὲ καλὴ πίστη. Ποτὲ δὲ δίστασε νὰ πάρει θέση, ἀπέναντι σὲ κάποιον γεγονός, ἔστω καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ δυσαρεστήσει φίλους, νὰ χάσει τὸ κύρος του ἢ νὰ μειωθεί τὸ γόητρό του. Φίλος καὶ θαυμαστής τοῦ Ντέ Γκώλλ, δὲ θά διστάσει νὰ τὸν ἐπικρίνει γιὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Ἰσπανία.

Δὲν ἦταν μόνον ἡ ὑπεράσπιση τῆς χριστιανικῆς του πίστεως, πού δέσποζε μέσα στὴ σκέψη του. Ἦταν καὶ ἡ ὑπεράσπιση τῆς ἐλευθερίας, ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς, ὅπου τὴν ἔβλεπε νὰ παραβιάζεται ἢ νὰ ἀπειλεῖται. Αὐτὰ ὄλα, τὸν ἀνάδειξαν σὲ πνευματικὴ μορφή πρώτου μεγέθους, μὲ καθολικὸ κύρος. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ἀξίας

τῆς προσφορᾶς του στὸν τομέα αὐτόν, τὸ ὅτι γιὰ πολλὰ χρόνια ἔγραφε τὰ Bloc-Notes στὸ «Express», παρ' ὅλο πὺ ἡ πολιτικὴ γραμμὴ, πὺ ἀκολουθοῦσε ἡ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ, θρῖσκοτάν σὲ ἀπόλυτη ἀντίθεση, μὲ τῖς δικές του ἀπόψεις.

Ἄν θέλαμε νὰ τελειώσουμε, τῆ σκιαγραφία τῆς προσωπικότητάς τοῦ Μωριάκ μ' ἕνα χαρακτηρισμό, θὰ θρῖσκαμε ὡς πῖο πετυχημένο καὶ εὐστοχο, αὐτὸ πὺ ἔγραψε, γιὰ τὸ φημισμένο Χριστιανὸ συγγραφέα, τῶρα στὸ θάνατό του, ὁ γνωστὸς καρδινάλιος Ντανιελοῦ: «Ἰπῆρξε ἐλεύθερος ἀπ' τὸ κάθε τι, ἐκτὸς ἀπ' τὸ Χριστό».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) G. Lancon—P. Tuffrau: Manuel illustré de la Littérature Française, Librairie Hachette 1953, σελ. 718.

2) J. Robichon: François Mauriac (Ed. Universitaires, 1953).

3) André Maurois: Études Littéraires, Sfelt, 1947.

4) Ἐφ. Le Monde τῆς 2/9/70 ἀφιέρωμα στὸν Fr. Mauriac.

5) Ἐφ. Le Figaro τῆς 2/9/70 ἐπίσης.

6) Περ. Le Figaro Littéraire τῆς 7-13/9/70 ἐπίσης.

7) Γ. Πράτσικα: Θέματα καὶ δαίμονες τοῦ Φρ. Μωριάκ στὸν τόμο: Μορφές τῆς Γαλλίας, ἐκδ. Μαυρίδη 1948 καὶ Περ. Γράμματα 1946, τόμ. Θ', σελ. 36 κ.ἐπ., καὶ 108 κ.ἐπ.

8) Γ. Βερίτη: Ἰπό τὸ ἔργο τοῦ Φρ. Μωριάκ Ἰπαντα, Πεζὰ Α', ἐκδ. «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ» καὶ περ. «Ἰκτῖνες», τόμ. 1943, σελ. 236 κ.ἐπ. καὶ 278 κ.ἐπ.

9) Ι. Γ. Ἰλεξίου: Ἰπό τὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ Φρ. Μωριάκ, Ἰθήναι 1964.

10) Κ. Ζαρούκα: Φρ. Μωριάκ, ἕνας σύγχρονος Χριστιανὸς συγγραφέας περ. Ν. Ἰστία, τόμ. ΜΒ' 1947, σελ. 1080.

11) Ἰγγ. Τερζάκη: Ἰφ. Τὸ Βῆμα: «Ἰ ἔφηθος τοῦ Γέρου» (26/4/69), «Τὰ ὄρια ἕνὸς εἶδους» (29/5/69), «Πρὸς τὸν ἄνθρωπο στὸ παγκάκι» (11/7/70), «Ἰ ποιητῆς τοῦ Ἰλέους» (9/9/70).

12) Jean Le Marchand: Χριστιανὸς συγγραφέας, μῖα συνομιλία μὲ τὸν Φρ. Μωριάκ, ἔφ. Τὸ Βῆμα 6/4/69).

13) Γιάννη Χατζῖνη: Φρ. Μωριάκ καὶ Ἰ Φρ. Μωριάκ μπροστὰ στὸ θάνατο περ. Ν. Ἰστία, τόμ. ΜΒ' 1947, σελ. 1080 καὶ τόμ. ΠΗ' 1970, σελ. 1386.

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΣ

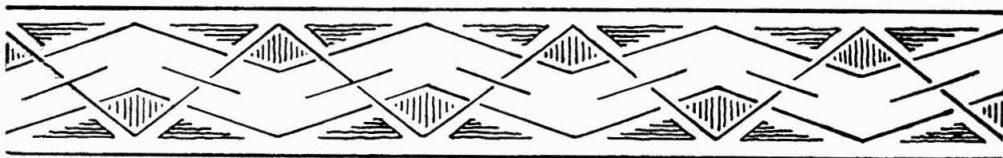
Π Ρ Ο Σ Ε Υ Χ Η

Ἰταν φουάει ὁ ἄγρεας ἄγριος τῆ νύχτα, καὶ πέφτουν τὰ φύλλα ξερὰ στῆ γῆ, κῖ ἔχει περάσει τὸ καλοκαίρι καὶ κάνει κρύο, τότε ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται γυμνὴ κῖ ἀποζητᾶ τὴν ἐλπίδα. Γυρεύει ζέστη καὶ σῖγουριά, λίγη καλωσύνη καὶ κουράγιο. Γιατὶ ἀκούει τὰ βῆματα τοῦ Χάρου, πὺ πλησιάζουν, καὶ νιώθει τὴν παγερὴ ἀνατριχίλα τοῦ τέλους, πὺ κῖόλας ἔχει ἔρθει. Ἰκούει τὰ τριξίματα τῶν κλαδιῶν, τὸ σούρσιμο τῶν φύλλων, τὸς θάμνους πὺ λυγίζου, βλέπει τὸ παγερὸ φεγγάρι ἀπὸ ψηλά, καὶ περιμένει. Μόνη. Σὲ λίγο θ' ἀπλώσει ἡ παγωνιά τὴν ἀπελπισία καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς ζωῆς θὰ πάφει. Καθένας θὰ πεθαίνει μόνος, δίπλα στὸ τζάκι, πὺ ἔχει ἀπ' ὦρα κῖόλας σῖβσει. Κάνει τόσο κρύο, ὅταν τὸ μηδὲν ρίχνει τὰ σάβανά του πάνω μας! Βαθειά στῆ γῆ, χωρῖς θαλπωρῆ, τὸ χῶμα βαρὺ καὶ παγερὸ θὰ σκεπάξει ὃ, τῖ ἀπόμεινε ἀπ' τῆ ζωῆ.

— Σὲ νιώθω θάνατε νᾶρχεσαι, χωρῖς ἐλπίδα.

— Ὡ Θεέ μου, δόσμου ζωῆ γιὰ νὰ μὴν κρυώνω.

ΚΩΝΣΤ. Ε. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ

ἡ προβλέγεις

ΦΟΥΤΟΥΡΟΛΟΓΙΑ

διὰ τὸ μέλλον

Οἱ σκέψεις πὸν ἀκολουθοῦν, γεννήθηκαν μὲ τὴν ἀνάγνωσι τοῦ βιβλίου «Falsch Programmiert», τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου τῆς πόλεως Karlsruhe τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, Steinbuch.

Διὰ νὰ βοηθηθῇ ὁ ἀναγνώστης θὰ καθορισθοῦν πολὺ σύντομα οἱ ὅροι, πὸν θὰ συναντήσῃ στὴ συνέχεια.

Θεωρία τῶν πληροφοριῶν: μία μαθηματικὴ θεωρία, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ συμβάντα τῆς ρυθμιστικῆς τεχνικῆς καὶ τοῦ χώρου τῆς ἐπικοινωνίας.

Κυβερνητικὴ: ἓνας ἐπιστημονικὸς κλάδος θεμελιωθεὶς ἀπὸ τὸν N. Wiener, ὁ ὁποῖος βρῖσκει ἐφαρμογὴν σὲ διάφορες ἐπιμέρους ἐπιστῆμες, ὅπως π.χ. Βιολογία, Ψυχολογία, ἔρευνα τῆς ἐπικοινωνίας κ.λ.π. Βοηθὸς τῆς ἄμεσος ἡ θεωρία τῶν πληροφοριῶν. Ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνάλυσι τῶν περιστατικῶν κάθε εἶδους ρυθμίσεως καὶ μὲ τὴν ἀπομίμησί τους, διὰ τῆς δημιουργίας ἀναλόγων μηχανικῶν κατασκευασμάτων.

Τὸ ἄγνωστον, τὸ ἀδιερεύνητο προσήλκυσε καὶ «τραβά» πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀνθρώπων, κάθε ἡλικίας. Τὸ μέλλον ἀνήκει στὰ ἄγνωστα καὶ ἡ πρόβλεψι αὐτῶν, πὸν κρύβει καὶ σκεπάζει, ἀπασχολεῖ τὴν ἀνθρώπινη σκέψι. Καθόλου παράξενο, λοιπόν, ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ μάθῃ, νὰ ἐξακριβώσῃ καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ μυστικὰ τοῦ μέλλοντος. Τὰ τελευταῖα εἴκοσι περίπου χρόνια ἀναπτύσσεται ἓνας καινούργιος ἐπιστημονικὸς κλάδος ἡ Φουτουρολογία. Ὁ Flechtheim εἰσήγαγε καὶ ἐντύπωσε τὴν λέξι αὐτὴ στὴν ἐπιστημονικὴ ὀρολογία. Στὰ ἑλληνικὰ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν ἀπο-

δώσουμε μὲ τὴν λέξι Μελλοντολογία. Ἡ καινούργια ἐπιστῆμη, ἡ Futurologie δὲν εἶναι προφητεία διὰ τὸ μέλλον τύπου Μάρξ, οὔτε πάλι διαισθητικὴ κερδοσκοπία τύπου Σπένγγλερ. Ἡ διαφορὰ τῆς Φουτουρολογίας ἀπὸ τὴν μαντεία εἶναι, ὅτι ἡ μελλοντολογία βασίζεται σὲ μία πραγματικότητα ἐπάνω στὴν ὁποία μπορεῖ νὰ στηρίξῃ τὶς προβλέψεις τῆς γιὰ τὸ μέλλον. Κι' αὐτὴ εἶναι ἡ βεβαιότητα, ὅτι στὸν κύκλο τῆς τεχνικῆς τοῦλάχιστον μπορεῖ νὰ προῖδῃ μὲ μεγάλη πιθανότητα καὶ τὸν χρόνον ἀκόμη ἀνακαλύψεων, ἐφευρέσεων καὶ τεχνικῶν δυνατοτήτων κατὰ τὰ ἐπόμενα τριάντα ὡς πενήντα χρόνια. Βεβαίως καὶ θὰ πρέπει νὰ παραμῆνῃ ἡ Φουτουρολογία ὡς ἐπιστῆμη, μέσα στὸν ὄχι τῶν προβλέψεων, πὸν ἀφοροῦν τὴν ἐπιστημονικὴν τεχνικὴν. Δὲν θὰ πρέπει δηλαδὴ νὰ προεκτείνῃ τὶς προβλέψεις τῆς καὶ στὸν κοινωνικόν, τὸν πολιτιστικὸν καὶ τὸν πολιτικὸν τομέα. Εἶναι προβληματικοὶ καὶ ἐπικίνδυνοι ὄχι οἱ αὐτὴν καὶ θὰ τῆς προσέφεραν μόνον στοιχεῖα κακῆς φήμης. Κάθε ἐπιστῆμη κάνει λάθη. Ἄρκει νὰ γίνωνται στὸ ἀντικείμενο ἐρεύνης καὶ νὰ μὴν ἀνακατεύεται μὲ θέματα πὸν δὲν τὴν ἀφοροῦν ἀμέσως. Τὸ βιβλίον τοῦ Steinbuch δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν ἀπασχόλησι μὲ θέματα καὶ ζητήματα, πὸν ξεφεύγουν, λίγο ἢ πολὺ, ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς Μελλοντολογίας. Τὰ ἐπιχειρήματά του, ὅπου χρησιμοποιεῖ τέτοια εἶναι ἄρκετὰ πρόχειρα. Κηρύττει κατὰ βάθος ὁ Steinbuch καὶ κατηγορεῖ. Ἐνα κήρυγμα κάπως διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Ὅχι πὸς αὐτὸ δίνει ἰδιαίτερον τόνο στὰ γραφόμενά του ἢ τὰ κάνει σπου-

δαϊότερα. Ἀπλῶς φέρουν στὸ προσκήνιο τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, πὺν θέλει νὰ παροουσιάσῃ σὰν τέλειο καὶ μοναδικὸ ἐκεῖνο πὺν ἐκπροσωπεῖ. Ὁ Στάϊνμπουχ εἶναι μίᾳ ἀξία στὰ θέματα τῆς Κυβερνητικῆς καὶ τῆς τεχνικῆς τῶν πληροφοριῶν. Ἀνεγνωρισμένος στὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο, πὺν κάνει τὸ κήρυμά του πὺν ἀκατανόητο καὶ πὺν ἀπροσγείωτο. «Σταματῆστε νὰ ἐνδιαφέρεσθε, κηρύττει, ὁ Steinbuch, νὰ ἐνδιαφέρεσθε γιὰ ὅ,τι δείχνετε μέχρι τώρα ἐνδιαφέρον, γιὰ φιλοσοφία, ἱστορία, φιλολογία. Ὅλα αὐτὰ εἶναι σαβοῦρα. Ἐνδιαφεροῦντε ἀντὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ, γιὰ τὴν ἐπιστῆμη καὶ τὴν τεχνικὴ καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν Κυβερνητικὴ. (Μήπως ξέχασε ὁ ἀγνωστικὸς ὅτι ὁ Στάϊνμπουχ εἶναι ἐκπρόσωπος τῆς Κυβερνητικῆς;). Μονάχα ἔτσι καὶ τότε θὰ πᾶνε ὅλα καλά. Ἐὰν ὄχι - τότε θὰ ξαναδοῦντε τοὺς ἑαυτοὺς σας συναγωνισμοὺς, ὑποανάπτυκτους, ἀποβλακωμένους, πτωχευμένους, ἴσως κάποια μέρα πεινασμένους».

Μὰ διέφυγε τοῦ κυρίου καθηγητοῦ, πὺς ἢ καθημερινὴ ζωὴ ἔχει προβλήματα ἀπλᾶ καὶ «τετριμμένα», πὺν δὲν λύνονται μὲ κηρύγματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους; Μὲ τέτοιες συμβουλὲς μπορεῖς νὰ κάνῃς τὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπερηφάνῃ καὶ νὰ ὑπερνεκρῶσῃ τὴν σκιά του; Ποιὰ ἐπιστῆμη ἢ ποιὰ Τεχνικὴ εἶναι σὲ θέσι νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπο νὰ ξαναβοῦν τὸν χαμένο ἑαυτὸ του, ὥστε νὰ γίνῃ ξανά ὁ ἄνθρωπος; Καλὴ εἶναι ἢ Τεχνικὴ καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς καλύτερα ἴσως. Ἀλλὰ; Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ σταθῇ μίᾳ Τεχνικῇ χωρὶς θεμέλια πνευματικά; Θὰ θέλαμε νὰ ρωτήσουμε τὸν καθηγητὴ: Θὰ ὑπῆρχε Κυβερνητικὴ ἂν δὲν τὴν γεννοῦσε ἢ «σαβοῦρα»;

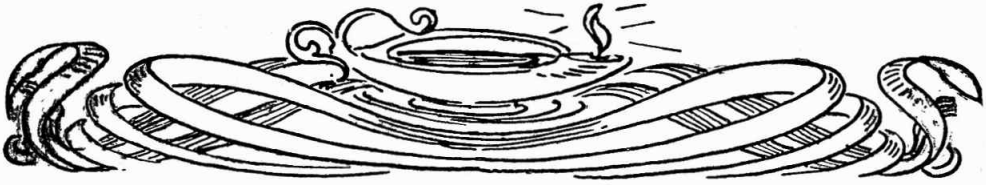
Τόσο ἄγχος ἔχει σκορπίσει ἢ Τεχνικὴ! Δῶρο καὶ αὐτὸ στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, πὺν συνοδεύει κάθε εὐκολία, τὴν ὅποια προσφέρει ἢ Τεχνικὴ. Νὰ σταματήσουμε λοιπὸν τὴν πορεία τῆς; Ὅχι, βεβαίως. Καὶ

νὰ θέλαμε δὲν θὰ μπορούσαμε. Νὰ τὴν κατεθύνουμε ὅμως τὴν Τεχνικὴ σὲ σωστὲς βάσεις, νὰ τὴν οἰκοδομήσουμε σὲ ὀρθὰ θεμέλια. Αὐτὸ τὸ καταφέρνουμε, ἴσως, ἀκόμα. Πνευματικὲς καὶ σωστὲς ἠθικὲς ἀρχὲς εἶναι ἀπαραίτητες. Ὅσο ἀκόμα ὑπάρχει καιρὸς.

Ὁ ἄνθρωπος, οἱ ἄνθρωποι, ἢ ἀόριστη ἀνθρωπότης ἔστω, φαίνεται νὰ μὴν ὑπάρχει γιὰ τοὺς τεχνοκράτες. Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα τοὺλάχιστον βγαίνει ἀπὸ τὸ βιβλίο αὐτό. Μονάχα ἢ Τεχνικὴ καὶ τὸ ἀπόσωπο, παγωμένο «κάποιο». Τί θὰ κάνουμε λοιπὸν; Θὰ προσαρμοθοῦμε στὰ ἐπιτεύγματα, στὶς ἐπιτυχίες τῆς Τεχνικῆς; Κάτι τέτοιο θὰ σήμαινε σίγουρα καὶ τὸ τέλος κάθε ἔχρονος ἀνθρωπισμοῦ. Ὁ Τεχνικὸς Φανατισμὸς δὲν εἶναι οὔτε κατὰ τὸ ἀπίθανον, οὔτε κατὰ πὺν δὲν θὰ πρέπῃ νὰ τὸ σκεπτόμαστε. Ὁ κίνδυνος ὑπάρχει πάντοτε. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Φανατισμοῦ δὲν εἶναι καὶ τόσον ἄγνωστα γιὰ ὅποιον διαβάξει καὶ μελετᾷ τὴν ἱστορία μὲ ἀνοικτὰ τὰ μάτια. Γιὰ μᾶς, πὺν δὲν διαθέτουμε τίς προϋποθέσεις μιᾶς ἐπιστημονικῆς τεχνικῆς ἐκρηξῆς, τὸ καλύτερο εἶναι ἢ κριτικὴ καὶ ἢ ἐκλεκτικὴ τοποθέτησι στὰ προσφερόμενα. Κανεὶς φουτορολόγος ἢ τεχνοκράτης δὲν πρόκειται βέβαια νὰ συμφωνήσῃ μᾶζι μας. Ὅμως αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει καθόλου, μὰ καθόλου νὰ γραφῇ ἢ ἀπομνημῶν.

Λίγο περισσότερη ἀπασχόλησι μὲ τὴν ἀληθινὴ γινῶσι, πὺν ἔθρεψε τὸν ἄνθρωπο, θὰ μᾶς ὠφελοῦσε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ ἀποκλειστικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Τεχνικὴ. Καὶ θὰ ἐξεκαθάριζε ἀκόμη στὸ μυαλὸ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου τί εἶναι, πὺν εἶναι τὸ σπουδαῖο καὶ τὸ ἀξιο καὶ πὺν εἶναι «ἢ σαβοῦρα». Γιὰ νὰ μὴν πάῃ, ἀλλωστε, σ' αὐτὴν τὴν τελευταία ἀργότερα καὶ ἢ φουτορολογία, ὅπως τόσα ἄλλα.

Γ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΟΣΜΑΣ ΚΑΙ ΔΑΜΙΑΝΟΣ: ΟΙ ΙΑΤΡΟΙ

Τὸν Μάϊον τοῦ 1962 μετεφέρετο ἐπειγόντως εἰς τὸ τμήμα ἀτυχημάτων τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου τῆς Μασσαχουσέτης (Mass. General Hospital) εἰς Βοστώνην Ἀμερικῆς, ἓνα μικρὸ ἀγόρι ἡλικίας δώδεκα ἐτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκοπῆ τὸ δεξιὸν χεῖρ ὀλίγον κάτωθεν τοῦ ὤμου, κατόπιν τροχαίου ἀτυχήματος. Μετὰ ἀπὸ ἐπιτυχῆ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν ἐπετεύχθη ἡ ἀνασυγκόλλησις τοῦ ἄκρου καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν ὁ μικρὸς μαθητῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὁμάδα μπέιζ-μπῶλ τοῦ σχολείου του.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν ὁ ἡμερήσιος καὶ περιοδικὸς τύπος τῆς Ἀμερικῆς ἠθέλησε νὰ λάβῃ λεπτομέρειες διὰ τὸ γεγονός καὶ πρὸς τοῦτο ὀργανώθη ὑπὸ τοῦ Νοσοκομείου Press conferences μετὰ τῶν ἰατρῶν χειρουργῶν, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐγχείρησιν αὐτὴν. Κατ' ἀρχὴν ἓνας ἐκ τῶν δημοσιογράφων ἠρώτησεν ἕαν τὸ Mass. General Hospital διεκδικοῦσε τὴν προτεραιότητα διὰ ἓνα τέτοιο εἶδος χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Τότε πρὸς ἔκπληξιν ὅλων, ὁ διευθυντῆς τοῦ Νοσοκομείου, χειρουργὸς E. D. Churchill ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς: «Ὁχι, δὲν διεκδικοῦμεν τοιαύτην προτεραιότητα, διότι μία ἄλλη ὁμάς ἰατρῶν, οἱ Ἅγιοι Κοσμάς καὶ Δαμιανός, περὶ τὸ 400 μ.Χ. ἠκρωτηρίασαν ἓνὸς ἀνδρὸς τὸ κάτω ἄκρον, τὸ ὁποῖον ἔπασχεν ἐκ γαγγραινῆς καὶ τὸ ἀντικατέστησαν δι' ἓν ἄλλου ὕγιου ἐξ ἓνός Ἄραβος, ὁ ὁποῖος μόλις εἶχεν ἀποθάνει». Τὸ περιοδικὸν τοῦ M. G. H. ἐδημοσίευσεν τότε ἓνα ζωγραφικὸν πίνακα τοῦ 14ου αἰῶνος μὲ θέμα «Τὸ Θαῦμα τοῦ Μαύρου Ποδιοῦ», τῶν Ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ. Τὸ ἱατρικὸν περιοδικὸν Spectrum τῆς ἐταιρείας «Pfizer», θέλοντας νὰ δημοσιεύσῃ ἓναν ἐγχρωμον πίνακα μὲ τὸ θαῦμα, ἀνεκάλυψεν ὅτι ὑπάρχουν πλέον τῶν 1500 ζωγραφικῶν

πινάκων τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα καὶ ἐκκλησίας τῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι ἀπεικονίζουν τὸ γεγονός τῆς μεταμοσχεύσεως τοῦ μέλους ὑπὸ τῶν Ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ.

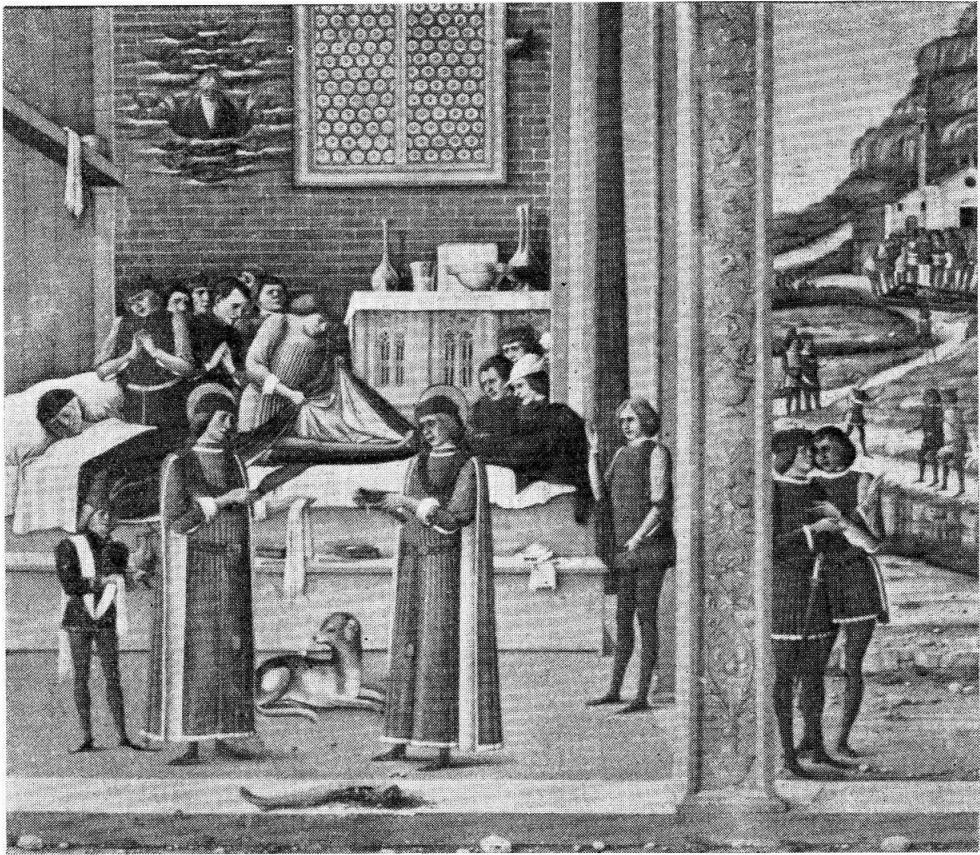
Τὸ πλῆθος τῶν πινάκων ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Cosimo, ὁ πρεσβύτερος, γνωστὸς ὡς προστάτης τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν ζωγράφων, τὸ 1389 εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ τῶν Ἁγίων, διεκήρυξεν ὅτι θὰ ἀπεδέχετο ὁλοσώμως εἰκόνας τῶν Ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπεικονίζουσαν αὐτοὺς καὶ τὰ θαύματά των.

Τοιοῦτοτρόπως εἰκόνες τῶν Ἁγίων ἐγίναν πολλαὶ καὶ διεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὸ 1438 ὁ ζωγράφος Fra Angelico εἰδικῶς ἐμισθώθη ὑπὸ τοῦ Cosimo διὰ τὴν ἀπεικόνισιν ζωγραφικῶν πινάκων μὲ θέματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Ἁγίων. Τοὺς πίνακας αὐτοὺς εὕρισκε σήμερον ὁ ἐπισκέπτης εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἁγίου Μάρκου εἰς τὴν Βενετίαν τῆς Ἰταλίας. Πλείστοι ἄλλοι ὑπάρχουν εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Μονάχου, τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Φλωρεντίας, τὸ Λοῦβρον τῶν Παρισίων καὶ εἰς διάφορους ἐκκλησίας τῆς Εὐρώπης.

★ ★ ★

Οἱ δίδυμοι ἀδελφοὶ Κοσμᾶς καὶ Δαμιανὸς ἐγεννήθησαν τὸν 3ον μ.Χ. αἰῶνα ἀπὸ γονεῖς Χριστιανούς καὶ ἔζησαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κιλικίας—Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐσπούδασαν ἱατρικὴν καὶ ἤσκησαν τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα ταξιδεύοντες ἀνὰ τὴν χώραν κηρύττοντες συγχρόνως τὸν Χριστιανισμόν. Δὲν ἐλάμβανον ἀμοιβὴν—ἀργύριαν—κατὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἐπαγγέλματός των ἐξ οὗ φέρουν καὶ τὴν προσωνυμίαν Ἀνάργυροι.

Ταχύτατα ἡ φήμη των διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν κυρίως ἐκ τῶν διαφόρων

Κάποιος, προσβληθείς από γάγγραιναν του δεξιού κάτω άκρου έκοιμήθη μία νύχτα εις την Βασιλικήν των Αγίων Κοσμά και Δαμιανού εις την Ρώμην. Οι ιατροί αδελφοί ενεφανίσθησαν εις αυτόν καθ' ύπνον φέροντες μαζί των φάρμακα και χειρουργικά εργαλεία. 'Ο ένας εκ των αδελφών ήκρωτηρίασε το κάτω άκρον του άρρώστου άνωθεν του γόνατος. 'Ο άλλος επήγεν εις το κοιμητήριον του Αγίου Πέτρου εις Chains, και αφού απέκοψε το άκρον ενός Αραβος ο οποίος ειχε ταφή την ιδίαν ήμέραν, το έφερεν και το συνεκόλλησεν εις την θέσιν του άκρωτηριασθέντος άκρου του άρρώστου. Το πάσχον άκρον έναπετέθη εις τον τάφον πλησίον του νεκρού Αραβος. Την επομένην το πρωί ο άσθενής άντελήφθη ήτι το πόδι του πράγματι ειχεν αντικατασταθή υπό ενός υγιούς μαύρου άκρου και ανέφερε το νυκτερινόν του όραμα. Μερικοί ήμφεσήτησαν τα λεγόμενά του, και επήγαν εις τον τάφον του Αραβος τον οποιον, όταν ήνοιξαν, εδρῆκαν πλησίον του σώματος του νεκρού το γάγγραινώδες άκρον του άρρώστου.

Εις τον άνωτέρω πίνακα διακρίνομεν τους άγιους Κοσμά και Δαμιανόν να επιμελούνται των χειρουργικών των εργαλείων. 'Ο άρρωστος κοιμάται ήσυχος, ενώ εις το άκρον άνω δεξιά διακρίνομεν μερικούς να ξερυνούν τον τάφον του Αραβος. 'Η εικών έχει ληφθή από μνηιατούρα εις έξώφυλλον εκκλησιαστικού εικλίον του 15ου αιώνος μ. Χ. εδραιομένου εις την Αρχαιολογικήν Έταιρειάν του Λονδίνου. 'Ο πίναξ αποδίδεται εις τους ζωγράφους Mantegna και Ferrara.

θαυματουργικῶν θεραπειῶν τὰς ὁποίας ἐπραγματοποιούσαν. Ἐκ φόβου μήπως καὶ κερδίσουν Χριστιανούς μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του ὁ Ρωμαῖος Διοικητὴς τῆς περιοχῆς Λυσίας, ἐπὶ αὐτοκρατορίας τοῦ Διοκλητιανοῦ, τοὺς ἐκάλεσεν ὅπως προσφέρουν ἡμωσίως θυσίας εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς θεούς. Ἄρνηθέντες νὰ ὑπακούσουν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Λυσία, ἐθανατώθησαν δι' ἀποκεφαλισμοῦ.

Πολὺ ὀλίγα εἶναι γνωστὰ περὶ αὐτῶν. Ἄκόμα καὶ τὰ ὀλίγα γνωστὰ γεγονότα εἶναι συνυφασμένα μετὰ πολλῶν θαυμάτων τὰ ὁποῖα ἠκολούθησαν μετὰ τὸν ἀποκεφαλισμὸν των.

Πολὺ ἔνωρις ἀπὸ τοῦ θανάτου των ἐκυκλοφόρησεν ἡ φήμη θαυμάτων θεραπείας ποὺ ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν εἰς τὴν Cygus τῆς Βορείου Συρίας πλησίον τοῦ περὶφημου ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἀσθενεῖς—Χριστιανοὶ καὶ ἄπιστοι ἀνεξαρτήτως — ἐπραγματοποιούσαν ταξίδια διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν τάφον τῶν Ἁγίων καὶ κοιμηθῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐλπίζοντες εἰς ἴασιν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός.

Δύο αἰῶνας ἀργότερον ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς διακηρύττων ὅτι ὁ ἴδιος εἶχε θεραπευθῆ ἀπὸ θαῦμα τῶν Ἁγίων, μετέφερε τὰ λείψανα αὐτῶν ἀπὸ τὴν Cygus εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς ναὸν τὸν ὁποῖον ἔκτισε δι' αὐτοῦς. Κατὰ τὸν βον μ.Χ. αἰῶνα τὰ ὄστα αὐτῶν μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ὁ Πάπας Φέλιξ IV περὶ τὸ 530 μ.Χ. ἔκτισε Βασιλικὴν εἰς τὸ ὄνομα των ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ πλησίον τῆς Ἀγορᾶς, ἣ ὁποία καὶ ἀνεκαινίσθη κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἡ ἐκκλησία αὕτη σχετίζεται μὲ τὸ πλεόν γνωστὸν θαῦμα τῆς μεταμο-

σχεύσεως τοῦ κάτω ἄκρου τὸ γνωστὸν ἄλλως ὡς «Θαῦμα τοῦ μαύρου ποδιοῦ».

Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι Κοσμάς καὶ Δαμιανὸς θεωροῦνται προστάται Ἅγιοι τῶν ἱατρῶν καὶ τῶν φαρμακοποιῶν, ἣ δὲ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτῶν τὴν 1ην Νοεμβρίου.

B. ΚΕΚΗΣ

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ

1) Baring S., Gould, M. A.: The lives of the Saints. Vol X. Sept. p. 397-401, Edinburgh 1914.

2) Calne, R. Renal Transplantation.

3) Εὐστρατιάδης Σ., Μητροπολίτης πρ. Λεοντοπόλεως: Ἁγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1960.

4) Ἱατρικὰ Θέματα: Ἡ νεκρανάστασις ἑνὸς κομμένου χεριοῦ. «Ἐπίκαιρα», Ἀριθ. III, σελ. 18-25.

5) Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι εἶχον ἐπιτύχει μεταμόσχευσιν; «Ἐλεύθερος Κόσμος». Ἡμερ. Ἐφημ. Ἀθηνῶν τῆς 10ης Ἰουλίου 1969.

6) Παπαδόπουλος Κ. Σ.: Ἱατροὶ καὶ τῆς ἱατρικῆς προστάται καὶ ἱαματικοὶ Ἅγιοι ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ 39: 384, 1970.

7) Religion and Medicine: M. D. of Canada. Vol 3 No 12: 39, 1962.

8) Zöckler O.: Εἰς Schaff — Herzog Encyclopedia of religious Knowledge, τόμ. III, σελ. 277, Funk and Wagnells Co. N. Y. 1908.

9) Shaw R.: Arms and the Massachusetts General Hospital. Spectrum «Pfizer». Vol II No I: 8, 1963.

ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΟΣ ΜΥΣΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

«...Τῶν δὲ παλαιῶν μυθογράφων καὶ ποιητῶν περὶ Διονύσου γεγραφότων ἀλλήλοις ἀσύμφωνα καὶ πολλοὺς καὶ τερατώδεις λόγους καταβέβλημένων, δυσχερὲς ἔστιν ὑπὲρ τῆς γεννήσεως τοῦ Θεοῦ τούτου παρὰ τοῖς Ἑλλησιν» (Διοδώρου ΙΙΙ, 62).

Αὐτὲς τὶς πληροφορίες μᾶς παρέχει ἓνα ἀρχαῖο κείμενο γιὰ τὸν μεγάλο Θεὸ τῆς Ἀρχαιότητος, τὸν Διόνυσο. Κατὰ μία παράδοσι ἀνετρέφετο ἀπ' τὰς Νυσαίας νύμφας σὲ ἓνα σπήλαιο τοῦ ὁποίου ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἐκαλύπτετο ἀπὸ βλαστῶν καὶ φύλλα χλοερῆς ἀμπέλου. Ὁ Ὁραῖος υἱὸς τοῦ Διός, βλέποντας τοὺς καρπούς, τοὺς ἔστρυψε, δοκίμασε ὁ ἴδιος ἀπ' τὸν εὐγευστο χυμῷ, κ' ἀροῦ μέθυσε προσέφερε στὶς νύμφας τὸ νέο νέκταρ. Ἦπιαν οἱ δαίμονες τῶν δασῶν, οἱ βοσκοὶ, ὅσοι βρισκόνταν γύρω κ' ἔνοιωσαν ἔτσι νὰ λύνονται οἱ θλίψεις καὶ οἱ μέρμινές τους καὶ νὰ πλημμυρίζῃ ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸ πρωτογνώριστο (Διόνυσος, Λυαῖος ἢ Λύσιος). Ἐξώρμησε φέρον ποδήρη χιτῶνα (θηλυμορφος), στεφανωμένος μὲ φύλλα κισσοῦ καὶ δάφνης, ἀκολουθούμενος ἀπ' τὴν συνοδεία του μὲ ξεχειλίσιμα ἐνθουσιασμοῦ, δάδες, τίμπανα καὶ θορύβους ἐκκωφαντικούς, ὡς κορυφαῖος ἱεραῶς πομπῆς, γιὰ νὰ διαδώσῃ τὴν λατρεία του. Ὁ ἱερός αὐτὸς συρμός, ὡς τὸν ὄραματίσθησαν οἱ λάτρες του, διέβη δρυμούς, κάμπους καὶ βουνά, κοιλάδας καὶ παρθένα μέρη, χωρὶς κούρασι καὶ δισταγμὸ ὡς νὰ ἤθελε νὰ δρασκελίσῃ τὴν γῆ καὶ νὰ ἀγγίξῃ τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ ἀποκρυπτογραφῆσῃ τὰ αἰώνια μυστικά του...

Τὸ ὄνομα τοῦ Διονύσου ἐκφράζει κατ' ἐξοχὴν τὴν μέθη τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀνήσυχος καὶ τραγικὰ φυλακισμένη εἰς τὰ συμπλέγματα τῶν θρησκευτικῶν ὀρθολο-

γιστικῶν καὶ εὐδαμονιστικῶν σχημάτων, ἀναζητεῖ λύτρωση καὶ παραμυθία. Στὴν Διονυσιακὴ λατρεία ὁ λόγος παρέλκε, οἱ ὀφθαλμοὶ ἔκλειον, οἱ αἰσθήσεις λύγιζαν διὰ νὰ δώσουν ἀφετηριακὴ κίνησι στὸ ἀλογικὸ καὶ ἀκαθόριστο στοιχεῖο τῆς υπέρβουως νὰ χορέσῃ τὴν ἀπλησθη δίψα της, νὰ σωθῇ. Ἡ ἀτομικότητα ἐξηφανίζετο καὶ τὸ σκοτεινὸ πέπλο τῆς ομάδος ἐπέτεινε ἐπικίνδυνα τὸ μυστήριον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιχειρῶν τὰς πρώτας προσπαθείας ἀνάδου του, ἐπέστρεφε τραυματισμένος ἀπ' τὸν μισόδρομο, τὸν ὁποῖο ἐπεχειρεῖ. Μία ἀφετηρία χωρὶς ἀνάπτυκα καὶ τέρμα, ἔμενε πολὺς φορὲς ναυαγισμένη καὶ τραγικὰ διεψευσμένη...

Ἡ μεγάλη ὄμως παράδοσις τοῦ Ὁρφισμοῦ ἐνηγκαλίσθη τὴν μορφή τοῦ Διονύσου καὶ τὴν κατέστησε οἰκεῖο της Θεοῦ. Ὁ Ὁρφεύς, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ Αἰγάγρου, βασιλέως τῆς Θράκης καὶ τῆς μουσῆς Καλλιόπης, ἐγεννήθη στὸ σπήλαιο τῆς Πιπιλείας στὴ Θράκη, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀργοναυτῶν. Διδάχθη ἀπ' τὶς μουσῆς τὴν μουσικὴ καὶ δι' αὐτὸ τὸ μουσικὸ αὐτὸ πνεῦμα ἦτο ἀδύνατο νὰ μὴ στραφῇ πρὸς τὸν Διόνυσο. Μυσταγωγὸς τῶν θεῶν πραγμάτων φονεύεται ἀπὸ ἀστραπὴν διότι ἀπεκάλυψε εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι οἱ θεοὶ ἀποκρύπτουν... «Μουσικὸν ὄργανον χερσὶ λαβὼν αὐτοῦ Ποίημα σοφίας τὸν ἀνθρώπον ᾠδὰς καὶ ἐπωδὰς διὰ τούτου λογικοῖς θηροῖν ἀνεκρούετο πάντα τρόπον ἀνήμερον Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἀξιόμωτος» (Εὐσεβίου, εἰς Κων)νον Τριακονταετηρικὸς P. G. 21, 1419). Οἱ ὀρ-

φικοί ἐπιλημύρισαν τὴν ἑλληνικὴ γῆ καὶ ἐξήτησαν νὰ κοιμίσουν μυστικά μία νέα πληροφορία. Τὸ νόημα τῆς θρησκείας πλέον ἐκφράζεται δι' ἄλλης εὐσεβείας, διαφόρου τῆς εἰς τὰς θεότητας τοῦ Ὀλύμπου ἀποδιδομένης, τὰς λουσμένας ἀπὸ τὸ ἥλιακὸ φῶς. Οἱ θιασοὶ τῶν Ὀρφικῶν κλείουν ἐντὸς τὸν νέο θρησκευτικὸ βίωμα καὶ προσπαθοῦν διὰ τῶν καθάρσεων, τοῦ πάθους καὶ τῆς ἐκστάσεως νὰ γίνουν μέτοχοι νέας μυστικῆς καταστάσεως, πληρωμένης ἀπ' τὴν γόνιμὴ τάση γιὰ ἀπολύτρωση. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατ' αὐτοὺς, ἀποτελεῖ θεῖον σπινθήρα, φυλακισμένον εἰς τὴν σάρκα, ὁ ὁποῖος ἐνθουσιάζει τὴν προτέρα μακαριάν του ζῶν, σκιρτᾷ διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ἐκ νέου. Ὁ Ὀρφισμὸς ἠνθισε ὡς αἴρεσις ἐν μέσῳ ἐπισημῶν θρησκείας. Οἱ ἀπόστολοί του ὅμως περιοδεύουν διὰ νὰ ἐνωθοῦν μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔχοντες ἐντονη πεποίθησι ὅτι θὰ ἐγείρουν τὰ ὑπνωμένα οὐράνια στοιχεῖα τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, τὰ ὁποῖα κατασιγάξουν ὑποδουλωμένα στὴν ἀνήκουστη καθημερινότητά... Οἱ Ὀρφικοὶ ἀφαιροῦν ἀπ' τὴν Διωνυσιακὴ θρησκεία τὰ πρωτόγονα Ἀνατολικὰ τῆς στοιχεῖα καὶ τὴν μεταβάλλουν εἰς βαθυτάτην ἔκφρασιν τῆς ὑπερλόγου ἀναζητήσεως τῶν εὐγενῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τὴν πορείαν ἐκρυβαν τὴν τεραστίαν δυνάμιν τῆς θείας τῶν προελεύσεως, μεταμορφουμένην ὅμως ἀπὸ τὸν πέλλο ἐνὸς ἀγρίου ἐκστασιασμοῦ συνδεδεμένου μὲ φουρισκοκρατικὰ στοιχεῖα, ἱκανὰ ὅμως νὰ μαρτυρήσουν τὸ πάθος καὶ τὴν τάσιν τῆς ἀναζητήσεως. Ἀδελφωμένοι πλέον ὁ Ὀρφισμὸς μὲ τὴν Διωνυσιακὴ θρησκεία κορυφώνουν τὰ μυστικά τῶν μηνύματα εἰς τὰ πρόσωπα χιλιᾶδων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι νοσταλγοῦν τὴν γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ καταφεύγουν εἰς τὰ ἔλευσίνα μυστήρια. Ὁ Ὀρφεύς, μεταξὺ μύθου καὶ πραγματικότητος εἶναι τὸ πρόσωπο τὸ ὁποῖο σαγηνεύει μορφῆς οἱ ὁποῖες τείνουν νὰ διαβοῦν ἀπ' τὸν Διόνυσον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα: «οὐδένα γὰρ ἐνθουσιασμόν ἄνευ ἐρωτικῆς ἐπινοίας συμβαίνει γίνεσθαι...» (Γ. Μαιλέζου: Τὰ ἔλευσίνα μυστήρια, σελ. 49).

Μία νέα κίνησις λοιπὸν δονεῖ τὰς ψυχὰς τῶν Ὀρφικῶν οἱ ὁποῖοι, μειοψηφία ἔ-

ναντι τῶν ὁπαδῶν τῆς λαϊκῆς θρησκείας ζινοῦν γιὰ τὴν Ἐλευσίνα, νὰ πληρώσουν τὴν αἰωνία τους ἐπιθυμία.

Μέγα μυστήριον θὰ παραμείνῃ τὸ ἱερὸν τῶν μυστηρίων, τὸ περιεχόμενον τῶν μυστηρίων καὶ αἱ μεγάλα θρησκευτικὰ ἀλήθεια αἱ ὁποῖα σκιωδῶς ἀπεκαλύπτοντο μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Ἀθανασίας. «Ὅταν ἡ ἱερὴ πομπὴ ἔφθανε ἀπ' τὴν Ἀθήναν εἰς τὴν Ἐλευσίνα, μετὰ ἡμερησία πορεία σχεδόν, καὶ ἀρχίζαν αἱ μῆσες, ὁ ἱεροκῆρυξ ἀπεμάκρυνε τοὺς βεβήλους κραυγάζων: «Ἐκὰς, ἐκὰς οἱ βεβήλοι. Μὴ χωρεῖν εἰσὼ τῶν ἀδύτων ἀμνήτοις οὖσιν!» Ὁ Ἱεροφάντης (ἀνῆκε ἀποκλειστικῶς στὴν οἰκογένειαν τῶν Εὐμολιπιδῶν), ὁ σοφὸς τῶν μυστηρίων, ἦτο ὁ μόνος ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὴν μυστικὴ γνώσιν καὶ τὴν μετέδιδε. Ἡ μορφὴ του θὰ παραμείνῃ τὸ μεγάλο σύμβολον τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ στὴν χώρα τοῦ φωτός καὶ τὴν ἀπαίτησιν τῆς Ἀθανασίας. Ὁ πέλλος τοῦ μυστηρίου ἔμενε πάντα στὸ βάθος ὅλων τῶν ἱερῶν τελετῶν. Οἱ Ὀρφικοὶ, οἱ πυθαγορικοὶ καὶ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Διονύσου, τῶν ὁποίων αἱ ἀναζητήσεις συνεχωνεῦντο στὸ ἱερὸ τελεστήριον τῆς Ἐλευσίνας, σχηματίζαν ἀμυδρῆς εἰκόνες καὶ ἀναλαμπές, ἐνῶ τὸ βάθος καὶ ἡ οὐσία ἐπεφυλάσσοντο διὰ τὴν μέλλουσαν ζῶν. Μόνον αἱ ἐτοιμασίαι, ἡ ἱερὰ πορεία τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι μετὰ ἡμερησία πορεία, λαμπαδηφόροι ἔφθαναν μὲ πρόσωπα γεμάτα ἀγωνία στὴν Ἐλευσίνα, ὁ ἱεροφάντης, ὁ δαδοῦχος, οἱ κήρυκες, τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν, εἰκονίζον τὸ παγκόσμιον ρεῖμα τῶν ἐκάστοτε ἀνησυχῶν πνευμάτων τὰ ὁποῖα κρούουν τὴν πύλιν τοῦ οὐρανοῦ, χωρὶς αὐτάρκεια διὰ νὰ λάβουν ὑψηλὰ ἀποκαλύψεις... «Οἱ μετέχοντες τῶν μυστηρίων περὶ τε τῆς τοῦ βίου τελευτῆς καὶ τοῦ σὺμπαντος αἰῶνος ἡδύους τὰς ἐπιτάδας ἔχουσι» (Ἰσοκράτους Παναγ. VI).

Εἰς ἓνα τέτοιο κλίμα ἐκφράζεται σαφέστατα ἡ αἰωνία Ἀναζήτησις τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως Του. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο τρανῶς μαρτυροῦν τὰ ἔλευσίνα μυστήρια εἶναι ἡ δίψα διὰ τὴν ἀληθῆ ζωή, ἡ συντριβὴ τῆς στατικῆς θρησκείας (N. Berdiaef:

Royaume de l'Esprit et royaume de César, chapitre III), ή αναζητήσις τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ, ή ἀρνήσις εἰς τὸν Λόγον νά ρυθμίση τὴν τελικὴ Ἀλήθεια. Μία ἀγνωστὴ χώρα κληρονομήσαν οἱ λάτρες τοῦ Διονύσου, τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης. Καὶ ἀφησαν τὸν ἔσωτερικὸν τὸν κόσμον νά πληρωθῆ ἀπὸ τὸ ἀμυδρὸ φῶς τῶν μυστηρίων, διασπόμενοι ὅμως ἀκόμη... «Ἡ ἔλευσίνα ἰδέα δείχνει τὴν ἀπολύτωση τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀνάτασή της σ' ἓνα θεῖο ὑπερκόσμιο περνώντας ἀπ' τὰ κοσμικὰ μυστήρια μὲ τὴν βοήθεια τῶν θεῶν» (E. Schurè: La naissance de Tragedie p. 78).

Ὅλη αὐτὴ ή ἀγωνιώδης ἀναμονὴ τοῦ προχριστιανικοῦ κόσμου θεμελιώνει βαθειὰ τὴν ἀλήθεια τῆς αἰωνίας κινήσεως τῆς ψυχῆς πρὸς τὰς κορυφὰς τῆς ἀληθείας. Ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ παράδοσις εἶναι μία διαρκὴς προσφορὰ πρὸς ὅλους ὅσοι ἀναμένουν μὲ παλμὸ ψυχῆς μία νέα λυτρωτικὴ πραγματικότητα.

Εἶναι καιρὸς, ὅλα τὰ ἀγωνιῶντα πρόσωπα τὰ ὅποια ποικιλοτρόπως ἀκολουθοῦν τὸν συρμὸ τῶν ὁπαδῶν τῶν παλαιῶν μυστηρίων, νά ἀκούσουν τὴν φωνὴ τῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ ὀρθόδοξος παρουσία προσδίδει ἀπειρο δυναμισμὸν σὺν ἀναζητήσεσι τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος διὰ τῆς Ζωοποιοῦ δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δρασκελίζει τὰς ἐναγωνίους μορφὰς καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀποφάσεως ὀδηγεῖ τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ στὴν χώρα τοῦ φωτός. «Ἡ μεγάλη ἡσυχαστικὴ παράδοσις τῶν ὀρθόδοξων μοναχῶν καλεῖται σήμερον νά προσλάβῃ, νά διορθώσῃ, καὶ νά μεταμορφώσῃ τίς τεχνικὰς τῆς αὐτοσυγκεντρώσεως πού μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἀπο Ἀνατο-

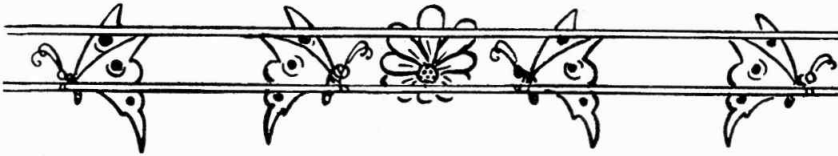
λή, καθὼς καὶ ὅλα τὰ πολύτιμα στοιχεῖα πού μᾶς προσφέρει ή ψυχανάλυση» (ΟΙ. Clement).

Εἰς τὰ Ἐλευσίνα μυστήρια αἱ φωταψαῖαι ἦσαν παροδικαὶ καὶ ἀσαφεῖς. Ὁ καινὸς ὅμως ἐν Χριστῷ ἄνθρωπος γίνεται μέτοχος τοῦ θείου Φωτός.

«Τοῦ φωτός σου γὰρ τοῦ θεικοῦ καμὲ τὸν τάλανα καταφωτίσαντος καὶ τὴν νύκτα ὡς ἡμέραν φαινοτάτην ποιήσαντος, ἐν αὐτῷ με τῆ ὄψει τῆς σῆς θεότητος ὡς ἐν οὐρανῷ φρικτῶς ἰδεῖν αὐτὸν κατηξίωσας, τῆς θεϊκῆς σου δόξης πλησίον ἰστάμενον, οὐ στεφάνῳ τινί, οὐκ ἐνδύματι φαινῶ, οὐκ ἐνηλλαγμένῃ θεωρίᾳ κοσμήσας αὐτόν, ἀλλ' οἷς ἦν συνδιάγων ἡμῖν καὶ ὀρώμενος καθ' ἐκάστην ἐπὶ τῆς γῆς, τοιοῦτόν μοι αὐτόν καθυπέδειξας ἐν τῷ οὐρανῷ» (Συμεῶν τοῦ νέου Θεολόγου, Λόγος ΛΕ' Sources Chretiennes).

Ἡ Θεία Ἀποκάλυψις ἀπαντᾷ, προσφέρει τὴν λύτρωσι στὸ ἀλογικὸ μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τὸ ὁποῖο δαιμονικὰ ζιβεῖται καὶ ἀνερευνᾷ νά βρῆ κατάλυμα. Κάθε δυναμισμὸς ἀποτελεῖ καὶ μία ἐντονη φορὰ πρὸς ἓνα καταυλισμὸ. Ὁ ἀνθρώπινος δυναμισμὸς, ὅπως φανερόνεται στὰ θρησκευτικὰ μυστήρια καὶ στὴ σκέψι τῶν τραγικῶν καὶ ἀνησυχῶν πνευμάτων, χειραγωγημένος ἀπὸ τὴ Θεία Ἀγάπη καὶ φιλανθρωπία, ἀρχίζει νέα πορεία, ἀνανεωμένος. Γράφεται πλέον ή δευτέρα πράξις καὶ τὸ σκηρικὸ ἀλλάζει. Ἀλλὰ ή ἀρχέγονος δυναμικὴ φορὰ ποτὲ δὲν ἀφανίζεται, ἀναμένουσα τὴν πλήρωσίν της στὴν Καινὴ Βασιλεία.

ΝΙΚ. ΑΛ. ΜΑΚΡΗΣ

ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΜΕΛΩΛΟΣ

ΑΛΛΟ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΟ ΚΟΝΤΑΚΙΟ ΜΕ ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΑ

ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ ΑΙΝΟΣ

Προοίμιο

(⁷Ηχος πλ. β', 'Ιδιόμελο)

Τὸν σταυρό Σου προσκυνῶ,
Χριστέ καὶ Θεέ,
καὶ τὴν ταφή Σου δοξάζω, ἀθάνατε,
καὶ τὴν ἀνάστασή Σου γιορτάζω
φωνάζοντας:
«Ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 1.

Τὸ δρόμο Σου, Σωτήρα μου, στὸν ἄδη
κανένας δὲν τὸν ἔμαθε καλά, παρά ὁ Ἄ-
δης,
γιατί ἐμπόρεσε μὲ ὅσα εἶδε κι' ἔπαθε
τὴ δύναμή Σου νὰ μάθη.
Αὐτὸν λοιπὸν θέλω πρῶτα
νὰ ρωτήσω τί ἔγινε.
Τότε, μετὰ ἀπὸ τοῦτον,
ὅσους φύλαξαν τὸ μνήμα Σου,
ποιὸς ἔκλειψε τὸ σῶμα Σου.
"Ἄν καὶ τὸ ξέρω ἀκριθῶς
πῶς ἀναστήθηκες, ἀθάνατε,
ἀφοῦ τὸ ἔμαθα ἀπ' τοὺς φίλους Σου,
ὅμως κι' ἀπ' ὅσους Σὲ μισοῦν
θιάζομαι νὰ διαπίστωνα
τὰ λόγια αὐτῶν ποὺ λένε:
«Ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 2.

Ὁ φίλος, σὰ φίλος τὰ παραλέει,
μὰ ὅποιος μισεῖ, καὶ νὰ μὴ θέλη, λέει ἀλή-
θεια,
καθὼς ἔχει γραφή,
θὰ σωθῆτε ἀπ' τοὺς ἐχθρούς σας
κι' ἀπ' ὅσους σὰς μισοῦν.
«Πὲς λοιπὸν πρῶτος, Ἄδη,
ὁ πάντα ἐχθρὸς τοῦ γένους μου,
πῶς εἶχες μὲς στὸν τάφο
αὐτὸν ποὺ ἀγάπησε τὸ γένος μου;
Ποῖος ἔλεγε πῶς εἶν' αὐτός;
Πάντως σὰν ὄλους ἀπὸ γῆς
τὸν φαντάστηκες, ταλαίπωρε,
τώρα πιά, καὶ ἄπορε.

Γιατί ὅσους εἶχες τοὺς ἔχασες,
κι' ἐκείνον ποὺ κρατοῦσες, ὅπως ἔλεγες,
δὲν τὸν εὐρήκες, γιατί, ἀλήθεια,
ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 3.

Ἐπάρχει θέληση, ἄνθρωπε, ἀπὸ μὲ νὰ μά-
θης
πῶς ἦρθε κάτω καταπάνω μου ὁ φονιάς
μου;
Εἶμαι πιά διαλυμένος, δὲ μπορῶ νὰ στ'
ἀρηθῶ,

γιατί ἀκόμη θαμπώνομαι
νομίζοντας ὅτι τὸν θλέπω.
Τὴ στιγμή ἐκείνη, ἄνθρωπε,
καθὼς τὸ ἐκατάλαβα,
ἐκύτταζα ποὺ ἐσάλυε
τοῦ πεθαμένου τὸ λείψανο
καὶ σὲ λιγάκι ὀρηκτικά
ἔξω πηδᾶ κι' ὀρθώνεται
καὶ τὰ χέρια ποὺ ἔδεσα
στὸ λαιμό μου τὰ ἔβαλε
κι' ὄλους ποὺ εἶχα καταπιεῖ
τοὺς ἔβγαλα κι' ἔλεγαν:
«Ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 4.

Τί κλαίω γιὰ τοὺς νεκροὺς ποὺ μοῦ ἐπῆ-
ραν
θρηνῶντας γιὰ τὸ πῶς μὲ περιπαίξαν;
Καὶ λὲς δὲν ἔφτανε μονάχ' αὐτὸ νὰ ντρο-
πιαστῶ,

ἀκόμη μ' ἀναμπαίζουν.
Λαίμαργον καὶ παμφάγο
μὲ φωνάζουν ὅσοι, ξέφυγαν
καὶ μὲ λόγια τέτοια
μὲ φουντώνουν καὶ λένε:
«Ἔ, τί χάσκεις ὑπέρμετρα;
Τί σπρώχνεις στὸν λαιμό σου;
Μὰ τί ἔχεις, τί ἔπαθες,
ἀκρόρεστε, ἀπληστε;
Τί θιάστηκες κι' ἔφαγες,
καὶ τὸ στομάχι σου ἀναστάτωσες;
Νά, σοῦ τὰ πῆρε ὄλα
κι' ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 5.

Ἄλλ', ἂν δέχωνται, ἔχω ἀντίλογο:
καὶ ποιὸς ἀραγε δὲ θά εἶχε πλανηθῆ,
θλέποντάς τον μὲ σεντόνι τυλιγμένον
νὰ τὸν δίνουν τοῦ τάφου;
Ποιὸς θά 'ταν τόσο ἀμμαλος
ποῦ νὰ μὴ νοιώσῃ ὅτι πέθανε,
ὅταν μὲ μίγμα 'πὸ σμύρνα
κι' ἀπ' ἀλόη τὸν ἀλειφαν
καθὼς γιὰ μὲ πορευόταν:
Ποιὸς πάλι θά 'λεγε ὅτι δὲν εἶναι νεκρὸς
θλέποντας λιθάρι τοποθετημένο
ἐκεῖ ποῦ αὐτὸς ἦταν θαμμένος;
Κάτι τέτοιο ποιὸς σκέφτηκε
καὶ ποιὸς ποτέ του ἔλιπζε
ὅτι θά πῆ γιὰ τοῦτον:
«ἀνέστη ὁ Κύριος;»

Οἶκος 6.

Πλέον γιὰ μὲν' ἀπ' ὅσα μοῦ φορτώνουν,
τίποτα δὲν στέκει,
γιατί σὲ μὲν' αὐτὸς ἤθελε καὶ κατέθηκε.
Καὶ στὴν ἀρχὴ ὀδυρόμουν, ἀλλὰ τώρα πιά
δὲν ξέρω τί ἔπαθα.
Τ' ἄνθος τὸ γλυκομύριστο
γιὰ μένα γαλατσίδα⁽¹⁾ ἔγινε
καὶ ὅλος μου ὁ φάρυγγας
ἀπ' τῆ γεύση ἐπικράθηκε
κι' ὅσους εἶχα τοὺς ἔβγαλα.
Κανένας κάτι τέτοιο
δὲ σκέφτηκε, δὲν ἔκαμε,
ὅπως αὐτὸ ποῦ ἔπαθα ἀπὸ κείνον.
Βασιλιάδες κυβέρνησα,
προφῆτες ἐκρατοῦσα,
καθὼς κι' αὐτοὺς ποῦ λένε
«ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 7.

Ἰδοῦ εἶμαι δέσμιος ὁ ἀφέντης
καὶ δοῦλος ἐγὼ ποῦ πρὶν βασιλεῦσα
κι' ἐμὲ τὸν φοβερὸ μ' ἔχουν συλλάβει
καὶ σ' ὅλους ἔγινε γελοῖος.
Ἄπὸ παντοῦ εἶμαι γυμνός,
γιατί ἄρπαξε τὰ πάντα μου⁽²⁾.
Ἐδιάταξε καὶ ξάφνου
ὅλοι⁽³⁾ τὸν ἐπερικύκλωσαν
ὅπως τὸ κερὶ οἱ μέλισσες.
Καὶ ὅταν μ' ἔδεσε γερά
τοὺς ἔλεγε νὰ μὲ περιπαίζω,
νὰ χτυποῦν τὸ κεφάλι μου,
νὰ λυγίζουν τὴν πλάτη μου,
νὰ μοῦ συντρίβουν τὴ σκληρὴ
καρδιά καὶ νὰ φωνάζουν:
«ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 8.

Νύχτα ἦταν ποῦ τὰ τόσα ὑπόμενα,
τὰ χαράματα ὅμως ἔβλεπα ἄλλα,
καθὼς ἔτρεχαν σ' αὐτὸν νὰ τὸν προῦπαν-
τήσουν
οἱ πύρινοι ἀκόλουθοι.
Γιὰ τὰ ἀπέξω φόβους,

ἐνῶ ἀπὸ μέσα εἶχα μάχες⁽⁴⁾.
Οὐτ' εἶχα θάρρος σ' ἄλλον
τὸ βλέμμα μου νὰ ὑψώσω,
γιατί ὅλοι μὲ φοβέριζαν.
Κι' ἔτσι ἔκρυπα τὸ πρόσωπο
στὰ γόνατά μου ἀνάμεσα
καὶ δακρῶζοντας φώναξα:
«Τὶς πύλες μοῦ συντρίψες
καὶ τοὺς μοχλοὺς μοῦ ἔσπασες,
πήγαινε, γιὰ νὰ λέω:
«Ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 9.

Ὅταν τ' ἄκουσ' αὐτὸς ἐχαμογέλασε
καὶ λέει στοὺς πίσω: «ἀκολουθεῖτε»,
καὶ πάλι λέει στοὺς μπροστά: «προχωρεῖτε,
γι' αὐτὸ κατεθήκατε».
Καὶ ξάφνου ἤσυχια
καὶ φόβος ἐκυρίεψε
τὴ χτίση ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη,
γιατί ὁ κυρίαρχος στὴ χτίση
ἀπ' τὰ μνήματα ἔβγαине.
Πρὶν ἀπ' αὐτὸν ὅλ' οἱ προφῆτες
ὄ,τ' εἶχαν προφητῆσει τὸ ξανάλεγα
καὶ σ' ὅλους τὸ φώναζαν
πὼς αὐτός, εἰν' ἐκεῖνος
ποῦ θέλησε νὰ κατεβῆ στὴ γῆ
καὶ θέλησε τώρα, κι' ἀπὸ κεί
ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 10.

Ἐψώνοντας τὴ φωνὴ ὁ Σοφονίας
ἔλεγε τοῦ Ἀδάμ: «Εἶναι αὐτὸς
ποῦ τὸν περιμένεις ἡμέρα ἀναστάσιμη νὰ
φέρῃ,
ὅπως σοῦ τὸ προεῖπα».
Καὶ ὁ Ναοὺμ μετὰ ἀπ' αὐτὸν
ἔφερνε στὸν φτωχὸ χαρὰς εὐαγγέλια,
λέγοντας: «Ἄπ' τῆ γῆ ἀνέθηκε,
σοῦ ἐφύσηξε στὸ πρόσωπο
κι' ἀπ' τῆ θλίψη σ' ἀπάλλαξε».
Κι' ὁ Ζαχαρίας χαρούμενος
λέει: «Θεέ μου, ἦρθες
μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους σου».
Καὶ ὁ Δαυτὶδ ψέλνει ξεκάθαρα:
«Σηκώθηκε σὰ δυνατός
κι' ἔτσι, σὰν ἀπὸ ὕπνο,
ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 11.

Ρίχναν στὸ πρόσωπό μου αὐτοὶ χαστούκια
μὲ προφητείες, ψαλμοὺς καὶ ὕμνωδιες,
ὅταν ἐφάνηκαν καὶ γυναῖκες ποῦ προφή-
τευαν

γιὰ μένα χορεύοντας.
Κι' ἔσερνε πρώτη τὸ χορὸ
ἡ ἀδερφή τοῦ Μωϋσῆ
καὶ τιναζόταν κι' ἔπαιζε
στὸ χέρι της τὸ τύμπανο,
ποῦ 'χε καὶ πρὶν μαζί της.
Καί, σὰν μιὰ ἄλλη Ἐρυθρά⁽⁵⁾,
τὰ δώματά μου πέρασε
καθὼς τερπνὰ τυμπάνιζε:

«Τὸ Θεό μας νὰ ὑμνήσουμε
γιὰ τὴ δόξα ποὺ δοξάστηκε,
τὸν Ἄδην ἰσοπέδωσε
κι' ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 12.

Ἦχ, τέτοιες συφορές πῶχουν μιὰ νύκτα
γιὰ μητέρα
καὶ τόσα φοβερὰ πῶχουν πατέρα ἕναν ὄρ-
θο!
Ἦ μιὰ ἐγέννησε, ὁ ἄλλος πρόφτασε νὰ θά-
λη

στὸν πόνο μου ὄνομα.
Ἦ ἀνάσταση γιορτάζου
τὴν ἡμέρα ποὺ ἔπεσα,
ἔχουν πανηγύρι
τῆ στιγμῆ τοῦ ὀλέθρου μου.
Ἦ ὦμέ, ὦμέ, τί ἔπαθα!»
Αὐτὰ ὁ Ἄδης εἶπε
σὲ μὲ ποὺ τὸν ἐρώτησα.
«Δὲν μ' ἔπεισες μὲ τὰ λόγια,
ἀλλὰ μὲ γεγονότα μοῦ ἔδειξες,
ὅτι γυμνὸν καὶ ἔρημο
ἀπὸ τὰ πάντα σ' ἔδειξε
κι' ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 13.

Μετὰ ἴπο τέτοια λόγια κι' ἀπὸ τόσα,
ὅταν εὐρήκ' αὐτοὺς ποὺ φύλαξαν τὸ μνη-
μα,
ἐκύτταξα νὰ τοὺς ρωτήσω, γιατί θιάζομαι
νὰ συμπληρώσω ἐκεῖνα ποὺ προεῖπα.
Κανέννας ὅμως, φίλοι,
μὴν πῆ ὅτι παραληρῶ
ἢ κάτι παράκαιρο πῶς λέω.
Ἦ ἀναγκαῖο τὸ ἐνόμισα
ν' ἀποδώσω αὐτὰ ποὺ ὄφειλα.
«Λοιπὸν γιὰ πέστε μου καὶ σεῖς,
στρατιῶτες λαλίστατοι,
τί ἔταν αὐτὸ ποὺ ἔγινε;
Ποιὸς τὴν πέτρα ἐκύλησε
καὶ τὸ νεκρὸ τὸν ἔκλεψε
κι' ἔπειτα θγήκε κι' εἶπε
ἀνέστη ὁ Κύριος;»

Οἶκος 14.

Ἦ ἀλλὰ σάν ἄκουσαν αὐτὰ ἐκεῖνοι ποὺ φρου-
ροῦσαν
τὸ μνημεῖο δημιουργοῦ ἀθάνατου,
μοῦ ἀποκρίθηκαν, χωρὶς φωνῆ νὰ θγάλουν,
μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἔφυγαν:
«Ἦ ἄνθρωπε, πῶς μᾶς θλέπεις,
ἦσυχος ἢ νὰ φεύγουμε;
Τότε ἀπ' αὐτὸ νὰ νοιώσης
τὸ πόσο ξαφνιαστήκαμε.
Ἦ ὄχι γιατί μᾶς ἔκλεψαν,
οὔτε πῶς ὁ καθέννας μας
ἐγλάρωσε τὰ μάτια του ἀπὸ νύστα,
οὔτε τὰ φρένα μας θάμπωσαν
ἀλλὰ ὄλοι μας ἀγρυπνοί,
ὄλοι φυλάγαμε ἀδιάκοπα
καὶ δὲν ξέρουμε πῶς ξάφνου
ἀνέστη ὁ Κύριος».

348

Οἶκος 15.

Ἦ ἀ λέτε, ἐσεῖς ποὺ φυλάγατε τὸ μνημα,
αὐτὰ τὰ λόγια, εἶν' ἀπαραδέχτο γιὰ μένα,
καὶ δὲν πιστεύω, πῶς καθόλου δὲν ἐνοιώ-
σατε

τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάσταση.
Ἦ ἀπὸ παντοῦ τὰ πάντα
ἐτοιμάσατε γιὰ ἀσφάλεια.
Πῶς ἦταν νὰ μὴ νοιώστε
τὸ τί ἀπέγινε ὁ φρουρούμενος;
Μιὰ ποὺ τὰ ξέρετε, πέστε τα».·
«Κανέννας δὲν μπορεῖ ἀκριβῶς
ὅσα εἶδε νὰ στ' ἀναγγεῖλη»,
μοῦ λένε οἱ φύλακες,
οὔτ' ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔσαν στὸ μνημα,
οὔτε κι' ὁ ἀσώματος⁽⁶⁾
ποὺ εἶπε ἐκεῖ στὸν τάφο⁽⁷⁾:
«Ἦ ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 16.

Ἦ ὅτι ξέρομε, αὐτὸ καὶ λέμε.
Γιατί κι' ἂν τώρα ἐμεῖς δὲν ποῦμε αὐτὰ,
οἱ πέτρες θὰ φωνάξουν καὶ θὰ δείξουν
τὴν πώρωσή μας καὶ τὴν τύφλωσι.
Δὲν ξέρομε τὴν ὥρα
ἐκεῖνη ποὺ ἀναστήθηκε,
μὰ θὰ σοῦ ποῦμε ὅσα
μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν ὥρα πάθαμε.
Ἦ ἀλλὰ πρόσεξε κι' ἄκουσε:
Καθὼς φυλάγαμε ἀγρυπνα τὸν τάφο,
προσέχοντας μὴ γίνῃ τίποτα,
ἄξαφνα θλέπομε
φλογόφευγα χέρια ποὺ τραβοῦσαν
ἀπ' τὸ μνημα τὴν ταφόπετρα
κι' αὐτὸν ποὺ διαλαλοῦσε:
«Ἦ ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 17.

Ἦ ὕστερα τὴν πέτρα ἐκεῖνος τὴν ἐκύλησε
καὶ πᾶσα ἡ δύναμή μας λύθηκε
καὶ τίποτα δὲν μᾶς ἀπόμεινε γιὰ βοήθεια,
οὔτε λέξη, οὔτε σκέψη.
Γιατί νεκροὶ ἐγίναμ' ὄλοι
ἐμεῖς ποὺ τὸν νεκρὸ φυλάγαμε κάποτε
κι' ὄλη μας ἡ ἐξυπνάδα
ἐθούλιαξ' ἐν τῷ ἄμα,
καθὼς ἐθλέπαμε ὅτι γινόταν.
Γιατί σὰ φῶς αὐτὴ ἡ μορφή,
ἐκεῖνος ποὺ τὴν πέτρα κύλησε,
κατὰ μᾶς ἐλαμπύριζε
καὶ θυμὸν ἐξαπτόστελε
στὴ γῆ, σὰ θυμωμένος
γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν δολογοῦν
ὅτι ἀνέστη ὁ Κύριος.

Οἶκος 18.

Ἦ ἄκουσε αὐτὰ ποὺ θές νὰ μάθης, νὰ θαυ-
μάσης.
Γιὰ τίς γυναῖκες προσιτὸς ἦταν ὁ ἄγγελος
κι' ἀπρόσιτος γιὰ μᾶς τοὺς δύστυχους

ΑΚΤΙΝΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1970

ἐκεῖνος ὁ πύρινος.
Μ' ἐκείνες ἐμίλουσε
κι' ἐμᾶς μᾶς ἀπειλοῦσε μὲ θάνατο.
Σ' ἐκείνες ἔδινε θάρρος
κι' ἐμᾶς μὲ τὸ φόβο μᾶς ἐλύγιζε
κι' ἔτρεχε νὰ μᾶς θάψῃ.
Γιὰ τίς γυναῖκες χαρούμενες,
ἀλλὰ γιὰ μᾶς φοβερώτερος
ἐγίνηκε ἀξάφνα.
Ἐμᾶς μᾶς ἀπονέκρωσε,
μὰ κείνες τίς ἐνεύρωσε
λέγοντας: «Μὴ φοβεῖσθε,
ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 19.

Ἰδοὺ τότε στεκόντουσαν οἱ γυναῖκες
καὶ κύτταζαν προσεχτικὰ στὸ σπῆλαιο,
ὅταν τοὺς ἀποκρίθηκε ὁ ἀσώματος:
«Ἀνέστη αὐτὸς ποὺ θέλετε.
Κι' ἂν δὲν τὸ πιστεύετε
κι' ὡς φάντασμα μὲ παίρνετε,
ἐμπρός, ἀκολουθήστε
καὶ κυττάτε τὸν τόπο
ποὺ θρισκόταν ὁ Κύριος».
Ὅταν αὐτὲς ἐμπήκαν μέσα,
τότε κι' ἐμεῖς ἐφύγαμε
καὶ τοῦτα εἶπαμε:
«Ἐάν σά δοῦλος ἦρθε
κι' ὅλη τὴ γῆ τὴν τράνταξε,
τί ἄραγε θὰ ἔκανε
ὅταν ἀνέστη ὁ Κύριος;»⁽⁸⁾.

Οἶκος 20.

Νὰ μὴ θάλῃς λοιπόν, ἄνθρωπε, τώρα
καὶ τὸν ἑαυτὸ σου μ' ἐκείνους τοὺς παρά-
φρονες
καὶ πειστής σ' ἐμᾶς ποὺ λέμε ψέματα πῶς
ἔκλεψαν

τὸ Χριστὸ καὶ πῶς δὲν ἀναστήθηκε.
Τὸ χρυσάφι εἶν' ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἔπεισε
τὴν ἀλήθεια γιὰ νὰ κρύψουμε,
τὸ χρυσάφι ποὺ τὰ πάντα πάει,
—ὅσα θέλουν—ὅπως θέλουν
ὅσοι γι' αὐτὸ παινεύονται.
Ἐμεῖς πουληθήκαμε ἀκριβὰ
καὶ μὲ τὴν εἰσπράξη τοῦ χρήματος
τὸ ψέμα τοῦ κλεψίματος
σὲ ὅλους τ' ἀπλώσαμε,
ἔτσι, καθὼς ἀγοραστήκαμε,
γιὰ νὰ μὴ λέμε ὅτι στ' ἀλήθεια
ἀνέστη ὁ Κύριος».

Οἶκος 21.

Ἦ Ἄδης αὐτὰ πρὶν μοῦ εἶπε,
ἐνῶ οἱ φύλακες σὲ τοῦτα, τόσα
ἐπρόσθεσαν, σὰ σφραγίδα σὲ ὅσα εἶπε
ἐκεῖνος ὁ ἀχόρταγος.
Κι' ἐγὼ ἀπὸ τοὺς δύο
ὅ,τι ζήταγα τὸ θέρισα

κι' ἀπ' τοὺς ζευγαρωμένους ψεῦτες
τὴν ἀλήθεια ἐτρύγησα.
Γιὰ τοῦτο καὶ χαίρομαι,
ποὺ αὐτὴν ποὺ εἶπε ὁ Σαμψὼν
πρὶν τόσα χρόνια τὴν πρόδωλεψη
ἐγὼ τώρα τὴ γνώρισα.
Ἄπ' τὸν Ἄδη ποὺ τρώει
καὶ ἀπὸ ἰσχυρὸ στρατὸ
ἐθῆγῃκε γλυκὸς λόγος:
Ἄνέστη ὁ Κύριος.

Οἶκος 22.

Σὺ λοιπόν, ἄναρχε, ποὺ τέλος δὲν ἔχεις,
δημιουργέ καὶ Θεέ τῆς ἀλήθειας,
ποὺ τὸ Θάνατο θανάτωσες, καὶ τὸν ἄν-
θρωπο

τὸν ἔκαμες ἀθάνατο,
τὴν τελευταία ὥρα
ὅταν ἔρθῃς ν' ἀναστήσης,
Σωτήρα μου, μὴν ἔρθῃς
ὅπως τώρα ἀπὸ τὸ μνήμα,
ἀλλ' ἀπὸ τὸ στερέωμα,
καὶ τότε κύτταξε σὲ μὲ
τὸν ἑαυτὸ Σου, φιλόανθρωπε⁽⁹⁾,
ποὺ εἶμαι φίλος Σου πάντοτε.
Λοιπὸν μὴ μὲ καταδικάσῃς, δέομαι,
νὰ μὴν εἰπῶ μέσα στὴν κόλαση,
ἀλλὰ στὴν ἀπολύτρωση:
Ἄνέστη ὁ Κύριος.

Μεταφραστικῆς:

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

«Ἐν τῇ νήσῳ
τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ».
Αὐγουστος 1970.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Γαλατσιδα: τὸ φυτὸ τιθύμαλος. Οἱ
γιατροὶ χρησιμοποιοῦσαν τὸν χυμὸ τοῦ καὶ
τὸν καρπὸ τοῦ γιὰ ἐμετικὸ ἢ καθαρτικὸ.

(2) Τοῦ τ' ἄρπαξε ὁ Χριστός.

(3) Ἐννοεῖ οἱ πεθαμένοι.

(4) Σήκωσαν ἐπανάσταση οἱ πεθαμένοι.

(5) Ἡ Ἐρυθρὰ Θάλασσα.

(6) Ἀσώματος: ὁ ἄγγελος.

(7) Τὸ εἶπε στὶς Μυροφόρες.

(8) Τὸ κείμενο ποὺ ἀντιστοιχεῖ σ' αὐ-
τοὺς τοὺς τέσσερις στίχους, ὁ Ρωμανὸς
μᾶς τὸ δίνει μὲ ἀνώμαλη σύνταξη, γιατί,
κατὰ τὴ γνώμη κάποιου Ρωμανιστῆ, δὲν
ἤθελε ὁ ποιητὴς ν' ἀλλάξῃ τὸ ἐφύμνιο. Ἐ-
μεῖς ὅμως, προσπαθώντας νὰ δώσουμε μιὰ
μετάφραση κατανοητῆ, ἀναγκαστήκαμε ν'
ἀπιστήσουμε λιγάκι στὸ πρωτότυπο.

(9) Ἐννοεῖ: Θυμήσου ὅτι μ' ἐπλάσες
κατ' εἰκόνα Σου.

Π. Α. Σ.

ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΟΛΛΑ «ΚΥΜΒΑΛΑ ΑΛΑΛΑΖΟΝΤΑ»

Υπάρχουν, φίλε μου, γύρω σου πολλά «κύμβαλα αλαλάζοντα», που κάνουν πολύ πάταγο. Έχουν την ματαιοδοξία να προβάλλουν συνεχώς στους άλλους το «έγώ» τους. Φτάνει να γίνεται συζήτηση θυμασμού για την προσωπικότητά τους. Αρκεί να θεωρούνται το «κέντρο» της γης. Πολυκατομμυριοῦχοι, επιστήμονες, μεγάλες ή μικρές στάρ, διεθνείς παίχτες, με μικρά ή μεγάλα σκάνδαλα, με σημαντικά ή ασήμαντα γεγονότα, τροφοδοτούν τον τύπο, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, μόνο και μόνο για να είναι πάντοτε στο πρώτο πλάνο της επικαιρότητας.

Μπρός σ' αυτή την τάση, που επηρεάζει τις μάξες, που τις παρασύρει στο έντυπωμα, το επιφανειακό, ίσως πείσι:

—Μπορώ κι' εγώ σε λίγο να άντηχῶ σαν «χαλκός ήχῶν», σαν τούμπανο που ξεκουφάνει, μά... μά δέν θά είμαι...

—Ναι δέν θά είσαι ένας σωστός άνθρωπος. Ένας άνθρωπος, που θά θεμελιώνης τις ικανότητές σου στο πιό αξιοζήλευτο βάθος: στο α θ ο ρ υ β ο. Ό ντενεκές κάνει πιό πολύ θόρυβο από το σίδερο...

Φίλε μου, υπάρχουν πολλά «κύμβαλα αλαλάζοντα». Μή φιλοδοξήσης να προστεθής στην παράταξί τους. Διάλεξε την ολιγάριθμη, μα ώστόσο ευγενική παράταξι ὅσων προσφέρουν πολλά στην κοινωνία, χωρίς να ζητούν ζητωκραυγές και πολύστηλα και πολύχρομα άρθρα στον τύπο!

Τά βήματά τους καταγράφει ή αιωνιότης, όχι το «έκρῶν» της τηλεοράσεως και ή εφήμερη... λαϊκή εφημερίδα!

Και ὅπου το πρίσμα της αιωνιότητος υπάρχει, ἐκεί υπάρχει τὸ ἀληθινό, τὸ σωστό, τὸ γνήσιο!

I. Γ. Α.

ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

«ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΣ...»

Ένα από τα εκλεκτότερα πνεύματα της Ισπανίας, ο φιλόσοφος Χοσέ Ορτέγα ύ Γκασσέτ έγραψε:

«Υπάρχει ένα γεγονός πού, έτσι κι αλλιώς, είναι τó πιό σπουδαίο γεγονός στην δημόσια ζωή τής παρούσης ώρας. Αυτό τó γεγονός είναι ή άνοδος τών μαζών σέ πλήρη κοινωνική ισχύ. Όπως, έξ όρισμού, οί μάζες δέν μπορούν νά κατευθύνουν τήν ίδια τους τήν ύπαρξι, δέν μπορούν έπίσης νά κατευθύνουν τήν κοινωνία για τούτο ή Εύρώπη ύποφέρει σήμερα από τήν πιό βαρεια κρίσι, πού θά μπορούσε νά παρουσιασθή σέ λαούς, έθνη, πολιτισμούς. Αυτή ή κρίσις όνομάζεται κατάπτωσης τών μαζών...

»Μάζα είναι κάθε τί πού αισθάνεται «όπως όλος ó κόσμος», και χωρίς άμφιβολία, δέν άγωνιά, δέν αισθάνεται τή γεύσι τού άθθεντικού για κάθε πράγμα τής ζωής... Τó χαρακτηριστικό τής στιγμής είναι πώς ή χυδαία ψυχή, ξεροντας πώς είναι τέτοια, έχει τó θράσος νά διακηρύττη τó δικαίωμα τής χυδαιότητος και νά τó τοποθετή όπουδήποτε. Όπως λένε στην Άμερική, τó νά είσαι διαφορετικός είναι άπαράδεκτο. Η μάζα παρασέρνει κάθε τι τó διαφορετικό, άτομικό, διαλεγμένο. Όποιος δέν είναι όπως όλος ó κόσμος, όποιος δέν σκέπτεται όπως όλος ó κόσμος, παραμερίζεται.

Άληθινά λόγια, πού τά ζούμε με έντασι στην έποχή μας!

Σάν θελήσουμε νά σταθοΰμε στις επάλξεις τών πνευματικών άρχών μας, ίσως νά δοκιμάσουμε τόν παραμερισμό, μιά και τó νά είσαι διαφορετικός είναι άπαράδεκτο. Σάν θελήσουμε νά μη συμφιλιωθοΰμε με τις παράλογες έπιταγές τής κάθε μόδας, θά δοκιμάσουμε ίσως τών γύρων μας τó χαμιόγελó.

Έτσι στούς καιρούς μας λίγοι είναι αυ-

τοί, πού αντίστέκονται στο ρεύμα τής έποχής.

Οί περισσότεροι χωρίς καμιά αντίστασι ή ύστερα από άτονη αντίστασι, αφήνονται νά παρασυρθοΰν «στην θάλασσα τών χαμένων ψυχών», τών ανθρώπων πού έγιναν πολλός και πού σκέπτονται και ζοΰν κατά τόν ίδιο τρόπο, όποιος δέν ένας αντιγράφει δουλικά τόν άλλο.

Η τεχνική με τις άπέραντες διευκολύνσεις πού προσφέρει, λιγοστεύοντας τις άποστάσεις, τυποποιώντας τή ζωή, φέροντας εύκολότερα τούς ανθρώπους σέ έπαφή, έχει γοητεύσει τόν σύγχρονο άνθρωπο και τού σβήνει από τά στήθη του τó άθάνατο Φώς.

Δέν σβήνει όμως από τά στήθη τó άθάνατο Φώς, όταν ύπάρχη ή πνευματική θεμελίωσις πάνω στο βαρú λόγο τού άποστόλου Παύλου: Μη συμμορφώνεσθε με τó πνεΰμα τού κόσμου τούτου, αλλά νά μεταμορφώνεσθε με τήν συνεχή ανακαίνισι τού πνεύματός σας, ώστε νά διακρινείτε ποιό είναι τó θέλημα τού Θεού και τί είναι εύάρεστο σ' Αυτόν και συγχρόνως τέλειο.

Όσοι ζητοΰν νά γνωρίσουν τί είναι εύάρεστο στο Θεό και τί είναι τó τέλειο για τή ζωή τους, αντίστέκονται στην «μαζοποίηση» τής έποχής, έχουν τó κουράγιο για μιά τέτοια αντίστασι.

Δέν είναι τούτοι οί πολλοί. Είναι ίσως οί λίγοι, μα ώστόσο και οί άξιοι νά αντιπροσωπεΰσουν τó σωστό, τó άληθινό, τó αιώνιο. Νά αντιπροσωπεΰσουν κάτι τó διαφορετικό, σέ μιά έποχή, πού τó διαφορετικό είναι άπαράδεκτο. Νά παρουσιάσουν τόν άζέραιο, άκαμπο άνθρωπο, μέσα στη «θάλασσα τών χαμένων ψυχών».

I. Γ. Α.

Ἐπιστολαὶ

ΣΥΜΒΟΛΑ ΗΡΩΩΝ

Ἀγαπητές μου «Ἀκτινες»,

Με πολλήν χαράν καὶ αἰσιοδοξίαν βλέπομεν εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωριά μας τὴν ἀνέγερσιν Ἡρώων. Ἡ γενναιότης καὶ ἡ ἀρετὴ ἀναγνωρίζονται. Τόποι κατάλληλοι. Σχέδια ὡραία. Πράσινο. Περιποιήσεις καὶ νοικοκυρωσὺν-νῆ τοῦ χωριοῦ, πού σημαίνει ὅτι γίνεται κάτι τὸ σοβαρὸν καὶ μὲ σεβασμόν. Πλὴν ὅμως βλέπομεν καὶ μίαν γενικὴν ἔλλειψιν. Ἀπουσιάζει ἀπὸ τὰ Ἡρῶα μας ὁ θρησκευτικὸς χαρακτήρ. Ἀπουσιάζει ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ὁ Σταυρός.

Ἴσως ὁ καλλιτέχνης νὰ μὴ τὸ συλλαμβάνῃ. Ἴσως νὰ μὴ θεωρῆται ἀναγκαία ἡ παρουσία τοῦ Σταυροῦ. Ὅμως, διερωτᾶται κανείς: Αὐτὸ τὸ κάθε Ἡρῶα συμβολίζει τεν γνωστὸ καὶ ἀγνωστο στρατιώτη. Ὅλους ὅσοι ἔπασαν στὰ πεδία τῶν μαχῶν «γιά τοῦ Χριστοῦ μας τὴν πίστι τὴν ἁγία καὶ γιά τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερία». Ἔπασαν ὅλοι αὐτοὶ καὶ ἐθυσίασαν τὴν ζωὴ τους γιά τὰ ἰδανικά. Καὶ ἰδανικά γιά τὰ ὅποια ἐστήθη αὐτὸ τὸ Ἡρῶα δὲν εἶναι ἄλλα, παρὰ ἡ οἰκογένεια, ἡ πατρίδα καὶ ἡ θρησκεία. «Υπερ θωμῶν καὶ ἐστίων» εἶναι τὸ μεγάλο μας σύνθημα εἰς κάθε ἀγῶνα. Καὶ τώρα καταθέτομεν στεφάνους, ἐκφωνοῦμεν λόγους, ψάλλομεν τὸν Ἐθνικὸν ὕμνον, τηροῦμε ἐνός λεπτοῦ σιγῆ καὶ δὲν ξεύρω καὶ τί ἄλλο ἀκόμη. Κι' ὅλα αὐτὰ μπροστὰ εἰς μίαν στήλην, εἰς ἓνα πέτρινον ὄγκο ἢ καὶ μεταλλικὸ χωρὶς νὰ ὑπάρχη οὔτε ἓνα κανδήλι οὔτε ἓνας Σταυρός.

Δικαιολογημένα ἴσως μερικοὶ δυσκολεύονται νὰ κάμουν, κατὰ τὰς δεήσεις, πού κατὰ τὰς Ἐθνικὰς ἐορτὰς γίνονται, καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Διότι σοῦ λέγουν: Τί βλέπω; Ποιὸ θρησκευτικὸ σημεῖο ὑπάρχει πού νὰ μὲ συγκινήσῃ;

Νομίζω πῶς οἱ ἀρμόδιοι θὰ πρέπη νὰ προσέξουν καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖο εἰς τὰ τόσα ὡραία Ἡρῶα πού ἀνεγείρονται. Γιατί Ἡρῶα δίχως πνευματικὰ σύμβολα δὲν εἶναι Ἡρῶα. Εἶναι κάτι ἄλλο. Εἶναι ὅ,τι δὲν ἀνταποκρίνεται στὸ σκοπὸ του. Δὲν διδάσκει, δὲν ἐμνέει, δὲν ἔχει ἰδανικά.

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλοξενίαν

ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΚΟΛΙΟΣ

★ ★ ★

ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

Ἀγαπητὲ κ. Διευθυντά,

Πολλὰ λέγονται καὶ γράφονται περὶ οἰκογενείας, γονέων, ἀνατροφῆς τέκνων κ.λ.π. Ἄλλα ἐξ αὐτῶν εἶναι ὠφέλιμα καὶ ἐποικοδομητικά,

ἄλλα δὲ ἄστοχα, οὐχὶ ὀρθά, πολλάκις καὶ ἐπιβλαβῆ. Οὐκ ὀλίγοι ἐμφανίζονται ὡς «παιδαγωγοὶ καὶ ψυχολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι» πρῶτου μεγέθους. Πλειστάκις τὰ ὅσα λέγουν καὶ γράφουν εἶναι καὶ παράδοξα, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἀντίθετα πρὸς τὰς ἑλληνοχριστιανικὰς παραδόσεις μας. Μερικὰς φορές οὐκ ὀλίγοι λέγουν καὶ γράφουν ἀσάφῃ καὶ ἀκαθόριστα, μέχρι σημείου οἱ ἄκροσται καὶ οἱ ἀναγνώσται νὰ μὴ ἀντιλαμβάνωνται τί θέλουν νὰ διατυπώσουν καὶ δικαίως νὰ τὰ χαρακτηρίζουν «ἀκαταλαβίστικα».

Εὐτυχῶς ὑπάρχουν καὶ τὰ ἐπιτυχῆ καὶ λιὰν ὠφέλιμα δημοσιεύματα.

Ἐσχάτως τὸ Ἐθνικὸν Πρόγραμμα τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν καθιέρωσεν ἐιδικὴν ἐκπομπὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Συντροφία μὲ τοὺς γονεῖς», ἐκάστην Πέμπτην βράδυ καὶ ὥραν 9.30'.

Ἄρκετὰ ἐνδιαφέροντα θέματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νέας γενεᾶς καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν γονέων, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Πολιτείας ἔχουν θιγῆ. Ἀσφαλῶς καὶ ἄλλα θ' ἀναπτυχθοῦν ἐν συνεχείᾳ.

Αἱ ὁμιλίαι τοῦ Ραδιοφωνικοῦ τετάρτου «Συντροφία μὲ τοὺς γονεῖς», διακρίνονται διὰ τὴν καθαρότητα τῆς σκέψεως, τὴν σαφήνειαν τῆς διατυπώσεως καὶ διὰ τὸ πρακτικὸν περιεχόμενον των. Ὡσαύτως προσφέρουν συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας στηριζομένας εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῶν ὑγιῶν καὶ ἀγνῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ὀρθῶν καὶ ἐγκύρων γνωμῶν ἡμετέρων καὶ ἔξωθεν πνευματικῶν ἀνθρώπων.

Νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ γνωστοποιηθῆ εὐρύτατα ἡ ἐκπομπή, ἵνα δυνηθοῦν καὶ παρακολουθοῦν ταύτην πολλοὶ γονεῖς καὶ νέοι.

Εἶναι περιττὸν ν' ἀναφέρω, ὅτι ἡ ὠφέλεια θὰ εἶναι σημαντικὴ καὶ θετικὴ.

Μὲ ἀγάπην Κυρίου

ΒΑΣΙΛ. Θ. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

★ ★ ★

ΑΓΧΟΝΗ ΜΕΣΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Κύριε Διευθυντά,

Ἄς ἀκουσθῆ ἡ κραυγὴ αὐτῆ τοῦ πόνου διὰ τῶν «Ἀκτινῶν». Ἡ τηλεόρασις ἐγκληματεῖ. Τὴν θην Αὐγούστου ἐφόνευσε τὸ 13ετὲς ἀγόρι συγγενικῆς μας οἰκογενείας, διαμενοῦσης εἰς τὸ Κλερμόν Φερρὰν τῆς Γαλλίας. Παρηκολούθησεν εἰς αὐτὴν τὸν εἰκονικὸν ἀπαγχονισμόν ἐνός νεαροῦ, ὁ ὁποῖος διατείνων τὰ τοιχώματα τοῦ λαιμοῦ του κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀσφυξίαν. Ὅταν οἱ κρεμάσαντες αὐτὸν τὸν κατέβασαν ὡς νεκρὸν, ἐξήγαγε πιστόλιον καὶ τοὺς ἐφόνευσε.

Ἡ φανταστικὴ αὐτῆ σκηνὴ παρέσυρε τὸ ἀτυχὲς Ἑλληνοπούλο, τὸ ὁποῖον κατέβηκε εἰς

ΑΚΤΙΝΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1970

τόν κήπον, διὰ τὴν ἐφαρμογήν. Ἄλλὰ φεῦ, ἀπηγγονίσθη! Ἐτοιμάζεται νὰ ἔλθῃ μετὰ 2 ἡμέρας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπήγει τόσοον προῶρως καὶ τραγικῶς εἰς τὸν τάφον.

Ἄς προσέχουν οἱ ἀρμόδιοι καὶ περισσώτερον ὡς ἀγγρυνοῦν αἱ μητέρες, διότι ἡ ἀνεξέλεγκτη τηλεόρασις καταντᾷ ἀγχόνῃ στημένη μέσα εἰς τὸ σπίτι.

Μετὰ τιμῆς

Σ. ΝΟΜΙΚΟΣ

★ ★ ★

ΤΟ ΚΑΛΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κύριε Διευθυντά,

Πιστεύω πῶς δὲν θὰ εἶμαι ἡ μόνη, ἡ ὁποία στάθηκε μὲ τόση προσοχὴ στὸ ἄρθρον τοῦ Ι. Γ. Α. (θεῦχος 311), ἀναφερόμενο εἰς τὰ «Πεθαμένα ἀδέλφια».

Ὅντως ἦταν ἓνα ἄρθρο πολὺ ταιριαστὸ γιὰ τὴν δύσκολη ἐποχὴ, τὴν ὁποίαν περνοῦμε.

Τὸ διάβασα ἀρκετὲς φορές, ὄχι μόνον γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσω αὐτὰ, τὰ ὁποία γράφει, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ συμφωνήσω εἰς αὐτὰ.

Νὰ συμφωνήσω εἰς τὸ ὅτι οἱ νέοι, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυξαν τὴν ἐλευθερία κάθε εἴδους πάνω ἅπ' ὅλα εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ καταστροφεῖς τῶν ἐαυτῶν των καί, ἰδίως μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀναγνώσεως, διότι πάντοτε ἡ μάθησις εἶναι ἡ ἀρχὴ μιᾶς πράξεως ἢ μιᾶς σκέψεως.

Νὰ συμφωνήσω εἰς τὸ ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν μας τὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα εἶναι μόνον μιὰ ξεκούρασις καὶ ὄχι μιὰ μὀρφωσις τῆς ψυχῆς, ὅπως θὰ ἐπρεπε.

Τὸ ἄρθρο αὐτὸ μὲ ἔκανε ἐπίσης νὰ σκεφθῶ, ὅτι ὄλες οἱ ἀπάτες, οἱ κλεψιές, οἱ διαρρήξεις, κατακυλισματα εἰς τὴν λάσπη τῆς ἀνηθικότητος, οἱ διαστροφὲς τριμῶν χαρακτήρων καὶ πλήθος ἄλλων μεγάλων κακῶν ὀφείλονται εἰς τὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα, εἰς τὸ γλαβερό ἀνάγνωσμα.

Νὰ σκεφθῶ ἀκόμη εἰς πόσο διαφορετικὸ ἐπίπεδο μορφώσεως θὰ εἶμασταν, ἂν ὅλοι μας εἶχαμε καρτιστιοθὴ τελείως πνευματικῶς, χρησιμοποιοῦντας διάφορα ἠθικοκοινωνικά, ἐπιστημονικά, λογοτεχνικά ἔργα. Ἄν ὅλοι γνωρίζαμε, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις ἐνὸς καλοῦ βιβλίου θὰ μᾶς δίδαξει, θὰ μᾶς καθοδηγήσῃ, θὰ μᾶς τροφοδοτήσῃ.

Θᾶταν ἄραγε δύσκολο ἡ εὐρεία διάδοσις τῶν βιβλίων ἐκεῖνων, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον τῶν ἀνεβάζει τὴν σκέψιν στοὺς καθάρσιους καὶ πλατεῖς ὀρίζοντες τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ ὠραίου, τῶν εὐγενῶν πράξεων καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ;

Μετὰ τιμῆς

ΝΕΛΛΗ ΑΔΑΜΤΖΙΟΓΛΟΥ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1970

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΙ

Κύριε Διευθυντά,

Ἡ κατασκήνωσις τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὁμαδῶν χρόνια, τώρα, δὲν προσφέρει μόνον εἰς τοὺς κατασκηνωτὰς τὰ πλούσια ὑλικά καὶ πνευματικά ἀγαθὰ τῆς, ἀλλὰ δίδει πολλὰ καὶ στὰ ἐκάστοτε στελέχη τῆς. Καὶ μιὰ τέτοια προσφορὰ τῆς ἐφετεινῆς Β' Κατασκηνωτικῆς Περιόδου εἰς τὸν Παρνασσό ἦτο καὶ ὁ προβληματισμὸς μερικῶν στελεχῶν τῆς ἐπάνω εἰς τὸ θέμα «οἱ ἀπορίες τῶν παιδιῶν».

Καὶ συγκεκριμένα εἰς τὴν κατασκήνωσιν ἦσαν παιδιὰ ἡλικίας 12-14 ἐτῶν. Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι οἱ ἀπορίες, τὰ ἐρωτήματα καὶ αἱ συζητήσεις τῶν παιδιῶν εἶναι πενιχρὲς καὶ ἀσήμαντες.

Μὲ κάποια ὅμως θαυτέρα παρατηρητικότητά, θὰ διέκρινε κανεὶς ὅτι οἱ ἀπορίες τῶν παιδιῶν ἦσαν πολὺ οὐσιαστικές. Εἰσέρχονται πολὺ ἐρευνητικά στὸ χῶρο τῆς μεταφυσικῆς καὶ τοῦ δόγματος. Καὶ εἶναι ἐδῶ ἡ οὐσία τοῦ ὅλου θέματος.

— Ἀναφέρω μερικὰ ἁπλὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν κατασκηνωτικὴ Ζωή:

Ἐγινε ὁμιλία γιὰ τὸν π. Εὐσέβιο Ματθόπουλο. Στὸ τέλος πλησιάζει τὸν ὁμιλητὴ ἓνας κατασκηνωτῆς καὶ τὸν ἐρωτᾷ: «— Καλὰ, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἱερεῖς χειροτονοῦνται ὅπως καὶ ὁ π. Εὐσέβιος, τότε γιατί διαφέρουν καὶ εἶναι ἄλλοι καλοὶ καὶ ἄλλοι δὲν εἶναι καλοὶ;...».

Δεύτερο περιστατικόν: Στὸ πρῶτόν ἁγιογραφικὸ σύνθημα μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ ὁμαδάρχης ἀνέφερε καὶ τὸν στίχο «οὐδεὶς τὸν Θεὸν ἑώρακε πώποτε». Καὶ κάποιο παιδί γυρίζοντας στὸν φίλο του εἶπε: — «τότε γιατί ζωγραφίζουνε τὸ Θεόν;»

Ἐνας τρίτος κατασκηνωτῆς ἐρωτᾷ: «Ποῦ εἶναι ὁ Θεός;» Καὶ κάποιος ἄλλος ποῦ διάβασε αὐτὸ τὸ περιστατικὸ σ' ἓνα βιβλίον. «...Ὁ Ἄλμπερ Καμύ, δεκαπέντε χρονῶν, μπροστὰ σ' ἓνα μικρὸ Ἄραβα, πού τὸν ἔλυσε κάποιο λωφορεῖο, ἔλεγε τὸν φίλο του: — Καὶ ὁ οὐρανός δὲν ἀπαντᾷ... προσθέτει: «Λοιπόν, αὐτὴ ἡ σιωπὴ τοῦ Θεοῦ δὲν σημαίνει, ὅτι πλὴρον ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει;» Μερικοὶ ἄλλοι ἐρωτοῦν: «Τί εἶναι ἡ ἀμαρτία;» «Τί εἶναι ὁ διάβολος;» «Τί εἶναι ὁ Ἄδης;» «Σὲ τί μᾶς χρησιμεύει τὸ νὰ ξέρουμε ὅτι τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι τρία ἢ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δύο φύσεις, ὅπως μᾶς μάθανε στὸ σχολεῖο;» «Γιατί πηγαίνουμε στὴν ἐκκλησία;»

Τὰ ἐρωτήματα εἶναι δύσκολα. Περιμένουν ὅμως τὴν ἀπάντησι. Μιὰ ἀπάντησι ἀληθινή καὶ υπεύθυνη, δοσμένη μὲ εἰλικρίνεια, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ φωνὴ τῶν παιδιῶν εἶναι Ἐξαστερη καὶ εἰλικρινῆς.

Πόσοι εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ ἀπαντήσουν;

Ποῖός θὰ τοὺς δώσῃ τὴν Ἀλήθεια;

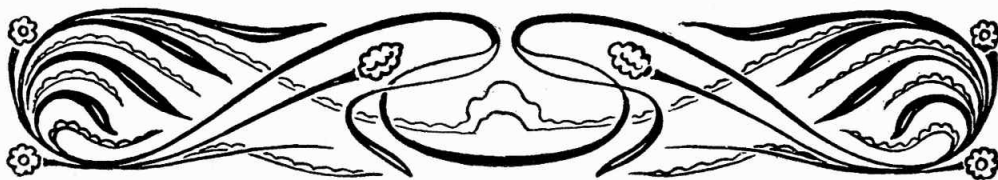
Ποῖός θὰ λύσῃ κατάλληλα τίς ἀπορίες των;

Τὰ παιδιὰ τὸ περιμένουν...

Μετὰ τιμῆς

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

353

ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΤΗ ΔΡΑΣΗ

Ήταν κοντά μεσάνυχτα. Τα λάστιχα του λεωφορείου σφύριζαν στο δρόμο της Λαμίας για να φθάσουμε στην Αθήνα όσο γινόταν πιο νωρίς. Οί φοιτηταί δεν μπορούσαν να βαστάξουν άλλο, σχεδόν όλοι, μετά από τόσους κόπους και τόσες ταλαιπωρίες τεσσάρων ημερών, είχαν παραδοθή στον ύπνο ξαπλωμένοι στα καθίσματα. Ο άρχηγός της έξορμήσεως κι' εγώ αγωνιζόμαστε να μείνουμε ξύπνιοι. Ο οδηγός άγρυπνος στο βολάν.

Στις 12 Αυγούστου το μεσημέρι μπροστά στο κτίριο των Σ. Χ. Σ. «Απόστολος Παύλος», φορτώσαμε τα δέματα με τα είδη ρουχιισμού, τα παιχνίδια, τα τρόφιμα και τα άτομικά μας πράγματα στο λεωφορείο και φεύγαμε με κέφι, μια ομάδα 11 ανθρώπων — οί έννέα φοιτηταί, μέλη της Χ.Φ.Ε. — για μια έξόρμησι αγάπης στην Εύρυτανία. Κανείς δεν είχε ξεκουραστή για μεσημέρι, μερικοί δεν είχαν προφθάσει μέσα στις προετοιμασίες ούτε να φάνε. Έκανε ζέστη πολλή. Μα και το κέφι μέσα στο λεωφορείο ήταν πολλούς βαθμούς πάνω από το μηδέν. Τραγουδία και άνέκδοτα, πνεύμα και άστειά. «Όλα σε μια άτμόσφαιρα καθαρή, σ' ένα κλίμα υγιεινό.

Άλλά ή διαδρομή μέχρι το Καρπενήσι δεν ήταν μόνον χαρούμενη και άνεμελη. Έπρεπε να συμπληρωθή ή οργάνωσις της έξορμήσεως, να γίνουν και αλλαγές. Ύπηρχε άρχηγός, αλλά όλοι σχεδόν είχαν έπωμισθή εύθυνες. Έμενε άκόμη να γίνη και ή ανάθεσις και άλλων καθηκόντων. Πρέπει να γίνουν τόσα πολλά σε μια τέτοια έξόρμησι αγάπης και χρειάζεται πείρα και οργάνωσις πολλή. Άκόμη πρέπει να υπάρχουν και διαφορετικά σχέδια, ώστε άν κάτι δεν έλθη ή δεν γίνη όπως έχει προβλεφθή ή προγραμματισθή να υπάρχει ή άλλη λύσις.

Μια στάσις στο δρόμο για άναφυκτικά και μια άλλη στο χωριό Τυμφρηστός. Στις 7.30' μ.μ. φθάσαμε στο Καρπενήσι, όπου μās περίμεναν δύο στρατιωτικά αυτοκίνητα, ένα GMC και ένα τριών τεταρτών. Τα πράγματα ξεφορτώθηκαν από το λεωφορείο για να φορτωθούν στα δύο άλλα αυτοκίνητα. Το μικρό φορτωμένο μερικά δέματα θα μείνη στο Καρπενήσι για να παραλάβη δύο άλλους φοιτητάς που έπρόκει-

το να έλθουν από την κατασκήνωσι του Παρνασσού.

Είχε νυχτώσει, 9 ή ώρα, όταν αφήσαμε το Καρπενήσι με το τζέπι. Ύπολογίζαμε ότι μέχρι τις 11.30' θα φθάναμε στο μοναστήρι της Τατάρνας, πρώτων σταθμών της έξορμήσεως. Στην άρχή ο δρόμος ήταν καλός, μπορούσαμε να βλέπουμε και λίγο τα τοπία. Βαθειές χαράδρες, έλάτια. Μετά το σκοτάδι έγινε πηχτό, ο δρόμος άσχημος και αντί για καθαρό, βουνίσιο άέρα άναπνεάμε σκόνη, πολλή σκόνη που μās άσπριζε από τα μαλλιά μέχρι τα παπούτσια, μās θάμπωσε τα γυαλιά. Όμως ή χαρούμενη διάθεσις δεν έλεγε να χαλάση. Όμαδάρχη και Κατηχηταί, οί περισσότεροι φοιτηταί, είχαν ένα άνεξάντλητο άπόθεμα από άνέκδοτα και άστειες ιστορίες. Κάποιος φакός άναθε πότε-πότε για να δούμε το τοπίο που αφήναμε πίσω σ' ένα σύννεφο σκόνης και άλλους στρεφόνταν πρós τα μέσα σε κάποιον φίλο που είχε άσπρίσει πρόωρα ή σε κάποια μπλε ρουά μπλουζα που δεν θυμόταν τίποτε από την άρχική της δόξα. «Όλα αυτά ήταν άφορμες για έξυπνα πειράγματα και άσταμάτητα γέλοια.

Στο μοναστήρι φθάσαμε στις 4.15' το πρωί, νηστικοί, κουρασμένοι, νυσταγμένοι, μετά από περιπέτειες και περιπλανήσεις σε όρεινούς, δασικούς δρόμους. Όμως με κέφι ακατάβλητο. Μετά το φαγητό και την προσευχή πήγαμε για ύπνο. Την άλλη ήμέρα—μαλλον την ίδια ήμέρα, γιατί σε μιάμιση ώρα θα άνέτελε ο ήλιος της 13ης Αυγούστου—μās περίμενε δουλειά.

Το πρωί ήλθε πολύ γρήγορα εκείνη την ήμέρα! Μετά την προσευχή στο έκκλησάκι του μοναστηριού ένα σύντομο πρωϊνό και οί τελευταίες προετοιμασίες για τη δουλειά. Ένας μοναχός άνέλαθε να εδοποιηθούν τα παιδιά της περιοχής. Ένω χαϊρόμαστε το θέαμα της λίμνης και των γύρω βουνών, ομάδες παιδιών κατέφθαναν στο μοναστήρι από διάφορα μονοπάτια. Σε λίγο άρχιζε χαρούμενα ή δουλειά: Παιχνίδια, τραγούδια, ιστορίες εύθυμες στα παιδιά. Δεν είναι υπόθεσις εύκολη να καταφέρη κανείς ώστε τα παιδιά αυτά να υπερνικήσουν το δισταγμό και την έκπληξη τους άκόμη μπροστά σε άγνω-

στους ανθρώπους. Είναι δύσκολο να δημιουργηθεί χαρούμενη, άνετη ατμόσφαιρα και να επιτύχει κανείς τη συμμετοχή τους στα παιχνίδια.

Μετά το Κατηχητικό ή διανομή τῶν δώρων. Καραμέλλες, παιχνίδια, εικονίτσες, τεύχη «Ζωῆς τοῦ Παιδιοῦ», εἶδη ρουχισμοῦ. Είναι πλέον μεσημέρι, ὁ ἥλιος καίει. Μὲ ἀγάπη τὰ παρακολουθοῦμε νὰ φεύγουν εὐτυχισμένα γιὰ τὰ σπίτια τους. Μὲ χαρὰ καὶ θαθεῖα συγκίνηση συγκεντρωνόμαστε κι' ἐμεῖς στὸ τραπέζι πὺ κάποια ἄλλα χέρια—μᾶλλον καρδιές—μᾶς εἶχαν ἐτοιμάσει.

Τὸ ἀπόγευμα φθάει καὶ τὸ μικρὸ αὐτοκίνητο μὲ τοὺς δύο φοιτητὰς ἀπὸ τὸν Παρνασσό. Βλέπουμε τὰ κειμήλια τοῦ μοναστηριοῦ καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν προσευχὴ στὸ ἐκκλησάκι ξεκινᾶμε μὲ τὰ δύο αὐτοκίνητα γιὰ τὸ χωριὸ Τσοῦκα. Είναι ἡμέρα, μποροῦμε νὰ χαροῦμε τὴ γύρω φύση, ἀλλὰ καὶ νὰ καταλάβουμε ἀπὸ πόσο ἐπικίνδυνους δρόμους (;) εἶχαμε περάσει τὸ προηγούμενο θῆρα.

Μὲ τὸ γλυκὸ φῶς τοῦ δειλινοῦ φθάνουμε στὴν Τσοῦκα, ἕνα χωριὸ ἀφάνταστα διασπαρμένο. Στὰ καφεενεδάκια συναντοῦμε μερικοὺς χωρικοὺς. Μᾶς καλωσορίζουν μ' ἐνθουσιασμό. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς καὶ τοὺς φοιτητὰς τρέχουν νὰ συγκεντρώσουν τὰ παιδιά. Στὸ μεταξύ ἔχουμε μιὰ ἐπαφὴ μαζί τους καὶ μὲ δύο-τρεις νέους πὺ θρίσκονται ἐκεῖ. Σὲ λίγο τὰ παιδιά συγκεντρώνονται, μαζί τους ἔρχονται καὶ οἱ μεγάλοι. Καθὼς θραδυάζει ὁλος αὐτὸς ὁ κόσμος μπαίνει στὴν ἐκκλησία. Οἱ φοιτητὰι ψάλλουν παράκληση, εἶναι προπαραμονὴ τῆς Παναγίας. Ἀκολουθοῦν τραγούδια καὶ παιχνίδια, ἕνα σκέτος, κουλθοέατρο. Μιὰ σύντομη ὁμιλία ἐξηγεῖ τί εἴμαστε καὶ γιατί ἦλθαμε, ὑπογραμμίζει ὅτι παίρνουμε ἀπὸ τὴ χαρὰ τους χαρὰ, ὅτι ἀξίζει νὰ κανεῖς τὴ ζωὴ τῆς προσφοράς καὶ τέλος στρέφει τὴν προσοχὴ στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν ἀγάπη τῆς Μητέρας τοῦ κόσμου. Ἡ συγκέντρωσις κλείνει μὲ τὴ διανομὴ εἰκόνων τῆς Παναγίας σὲ κάθε οἰκογένεια.

Τὸ θῆρα μᾶς φιλοξένησαν στὰ σπίτια τους μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ ἀπλότητα. Τὸ ἐπόμενο πρωὶ εἶχε συνέχεια. Οἱ φοιτητὰι ἔχουν κατανεμηθῆ σὲ τρεῖς ὁμάδες παιδιοῦν στὴν πλατεία τῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ ἄλλοι ἔρχονται σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς μεγάλους, πὺ παρακολουθοῦν τὰ παιδιά στὰ παιχνίδια τους. Μετὰ, τὰ δῶρα: καραμέλλες, παιχνίδια, εικονίτσες, εἶδη ρουχισμοῦ, τεύχη «Ζ. τ. Π.». Σὲ λίγο εἴμαστε ἐτοιμοὶ νὰ τοὺς ἀφήσουμε. Ἡ συγκίνησις ὅλων εἶναι φανερὴ καθὼς τοὺς ἀποχαιρετοῦμε, τὰ παιδιά, τοὺς νέους, τοὺς μεγάλους.

Ἦταν μεσημέρι, 14 Αὐγούστου, ὅταν ἐφθάσαμε στὴν τοποθεσία Βαρβαριάδα, δίπλα στὸ ποτάμι Ἀγραφιῶτη. Τὸ πρωὶ δὲν

εἶχαμε φάει τίποτε. Μὰ οὔτε καὶ τώρα τὸ μεσημέρι ὑπῆρχε χρόνος γιὰ φαγητό. Ἔπρεπε νὰ ξεφορτώσουμε τὰ αὐτοκίνητα καὶ νὰ φορτωθοῦν τὰ πράγματα στὰ μουλάρια, γιὰτὶ ὁ δρόμος σταματοῦσε ἐκεῖ. Ξεκινᾶμε γιὰ τὰ Ἀγραφα μῆσα στὸ μεσημέρι γιὰ νὰ φθάσουμε ἐγκαίρως. Βαδίζουμε, μιὰ φάλαγγα ἀνθρώπων καὶ ζῶων, σ' ἕνα μονοπάτι στὴ θουνοπλαγιὰ πὺ κατεβαίνει στὸν Ἀγραφιῶτη. Μετὰ θὰ περπατήσουμε μῆσα στὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ πάνω σὲ ἀσπρισμένες πέτρες κάθε μεγέθους. Θὰ περάσουμε μῆσα στὸ νερὸ μὲ σόρτς καὶ μαγιῶ «ἴσα μὲ σαράντα φορές» ὅπως μᾶς προειδοποίησε ἕνας ἀγωγιάτης. Τὰ πόδια πληγώνουν, μιὰ μύτη λύνεται, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐξορμῆσεως εἶναι ἀρρωστος ἀπὸ τὸ πρωὶ, προχωρεῖ ἐξαντλημένος. Προχωροῦμε νησιτικῶς, κατάκοποι μῆσα στὴν ποταμιὰ κάνει ζέστη, πουθενὰ νερὸ νὰ πιοῦμε. Ὅχι μόνον κανεῖς δὲν χάνει τὸ κουράγιο του, ἀλλὰ βρίσκουμε νὰ θαυμάσουμε τόσες ὁμορφιές πὺ πλασιῶνουν τὸ ποτάμι.

Σὲ κάποιον στενὸ βρίσκουμε μικροὺς καταρράκτες μὲ κρῦο, καθαρὸ νερὸ. Ξεδιψᾶμε καὶ τρῶμε κάτι. Ξεκινᾶμε πάλι. Δύο ζῶα μὲ τὰ πράγματα γιὰ τὸ χωριὸ Ἐπιανὰ θὰ χωρίσουν, τὰ ὑπόλοιπα κι' ἐμεῖς τραβοῦμε γιὰ τὰ Ἀγραφα. Ἐνα στενὸ μονοπάτι μὲ ἀνεβοκατεβάσματα δίπλα σὲ θράχους καὶ γκρεμοὺς θὰ μᾶς φέρη ἐξαντλημένους στὸ χωριὸ—800 μέτρα ὑψόμετρο—ὅταν ἔχη σκοτεινιάσει πλέον. Περισσότερο ἀπὸ ἕξι ὥρες πορεία ἀπὸ τὴν Βαρβαριάδα.

Στὸ χωριὸ μᾶς ὑποδέχονται μὲ ἐνθουσιασμό, μᾶς κερνοῦν. Ὁ ἱερέας τοῦ χωριοῦ μᾶς ἐξασφαλίζει τὸ θραδυνὸ φαγητὸ στὸ σπίτι του, μῆσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα καλωσύνης καὶ ἀγάπης πολλῆς. Τὸ θῆρα κοιμηθῆκαμε σὲ διάφορα σπίτια. Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ τὴν καλωσύνη αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων πὺ οἱ πρόγονοὶ τους δὲν εἶχαν πληρώσει οὔτε γρόσι φόρο στοὺς Τούρκους;

★ ★ ★

15 Αὐγούστου. Ἔχουν πανηγύρι καὶ στὰ Ἀγραφα. Ἡ ἐκκλησία πάνω σ' ἕνα λόφο ὄχι εὐκαταφρόνητο—κι' ἄλλος ἀνήφορος, Θεέ μου! Καθὼς ἀνηφορίζουμε θαυμάζουμε τὰ θαθεῖα φαράγγια, τίς ψηλές βουνοκορφές, τίς ἀπτόμετες πλαγιές μὲ τὰ ἐλάτια. Ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ ἀπὸ ἄλλους συνοικισμοὺς ἀνηφορίζουν σειρές ἀνθρώπων πρὸς τὴν ἐκκλησία. Στὴ λειτουργία ἐψάλλαν καὶ μερικοὶ φοιτητὰι. Στὸ Μυστικὸ Δεῖπνο ἔλαβαν μέρος καὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ ἐμᾶς. Μετὰ τὴν ὑπαίθρια δέση καὶ τὴ σχετικὴ ἀνακοίνωση ἀπὸ τὸν ἱερέα, οἱ φοιτητὰι συγκέντρωσαν τὰ παιδιά σὲ δύο ὁ-

μάδες και άρχισαν τη γνωστή δουλειά. Στά μεγαλύτερα και μία σύντομη όμιλία για τὰ έφόδια που θά χρειασθούν στο ταξίδι τής ζωής.

Έλλειψει χρόνου έγκαταλείψαμε το σχέδιο για τὰ Έπιπινανά. Τά δώρα θά τὰ έδινε ό δάσκαλος στα παιδιά. Μόλις κατωρθώσαμε να έξασφαλίσουμε τὰ αναγκαία ζωαποιοός άγωγιάτης άφηνε το πανηγύρι;— φορτώσαμε για το χωριό Μοναστηράκι. Με συγκίνησι χωρίσαμε από τους ανθρώπους εκείνους και ιδιαίτερα τόν Ιερέα, που μάς είχαν δείξει τόσο αγάπη.

Πίσω στο ίδιο κοπιαστικό μονοπάτι, πάλι ή άμφίβια επιχείρησις στον Άγραφιώτη. Έχει σουρουπώσει για καλά όταν αφήνουμε το ποτάμι και στρίβουμε για το Μοναστηράκι. Έδώ μάς περίμενε και ό Ιεροκήρυξ τής περιοχής. Η πορεία μας, μέσα στη νύχτα σ' ένα μονοπάτι άνηφορικό που σερνόταν σαν ίδιι δίπλα σε γκρεμούς. Τά ζωά ήξεραν το δρόμο, έμεις έπρεπε να προχωρούμε με το φακό άναμμένο. Οι δυνάμεις μας μάς έγκαταλείπουν κυριολεκτικά. Όταν φθάσαμε στο χωριό το πανηγύρι ήταν στο άποκορύφωμά του. Λίγοι άνθρωποι μάς καλωσόρισαν. Δεν μπορούσαμε να κάνουμε τίποτε άλλο, παρά να φροντίσουμε ένα άρρωστο φοιτητή τής συντροφιάς μας και ν' ανανεώσουμε τις δυνάμεις μας. Έγνο; Στο σχολείο με μία κουβέρτα στο τιμεντένιο δάπεδο. Βέβαια αυτό μπορεί να το συνιστούσε ένας όρθοπεδικός, αλλά ήταν έλάχιστα άναπαυτικό για τὰ τσακισμένα σώματά μας.

Μετά τη λειτουργία τής Κυριακής, όπου έψαλαν μερικοί φοιτηταί, άρχισε ή δουλειά με τραγούδι, έπαφή με τους χωρικούς, παιχνίδια με τὰ παιδιά, κουκλοθέατρο. Μαζί με τὰ παιδιά χαιρονται και οι μεγάλοι. Μιά σύντομη όμιλία από τόν άρχηγό, ή εικόνα τής Παναγίας δώρο σε κάθε οικογένεια. Μετά τὰ δώρα στα παι-

Άφου τους άποχαιρετήσαμε, χωρίς φαγητό, χωρίς άνάπαυση, μέσα στη ζέστη, παίρνουμε το δρόμο τής έπιστροφής για τη Βαρβαριάδα. Ό ήλιος μάς μαστιγώνει άνελέητα. Κυριακή άπομειήμερο. Από τη Βαρβαριάδα φεύγουμε με τὰ δύο στρατιωτικά αυτοκίνητα θιαστικά για να φθάσουμε έγκαίρως στο Καρπενήσι όπου θά μάς περίμενε το λεωφορείο—που καιρός για φαγητό. Άναβάλλεται έπ' άόριστον, θά το θυμηθούμε στη Λαμία το θράδυ. Στο Κερασσοχώρι θά έγκαταλείψουμε το τζέμς, χρειάζεται επισκευή, για να στριμωχτούμε όλοι, με τὰ πράγματά μας, στο τριών τετάρτων. Δεν μπορούμε να τραγουδήσουμε, ό λαϊμός πολλών έχει κλείσει. Έχουμε και ένα φοιτητή άρρωστο. Η σκόνη μάς πνίγει, το αυτοκίνητο σωστός κλίβανος. Κουράστηκαν τὰ χέρια να κρατιώνται στα τραντάγματα. Όμως τὰ πρόσωπα που άντικατοπτρίζουν το πνεύμα λάμπουν!

Μετά τὰ μεσάνυχτα μπαίναμε στην Άθήνα. Οι φοιτηταί άρχισαν να ξυπνούν ό ένας μετά τόν άλλον. Ήσαν πραγματικά έξαντλημένοι. Είχαν θυσιάσει χρόνο και άνέσεις, είχαν περάσει ταλαιπωρίες. Είχαν προσφέρει από τις σωματικές και πνευματικές τους δυνάμεις, από την καρδιά τους. Είχαν φέρει τη χαρά σε τόσο παιδιά, άδέλφια μας, σε τόσοσους ανθρώπους που ζουν άπομονωμένοι. Πέρα από τὰ λόγια είχαν δώσει μία ζωντανή χριστιανική παρουσία. Ήσαν έξαντλημένοι, πράγματι. Όμως γύριζαν πιο δυνατοί, έσωτερικά πιο πλούσιοι. Γιατί στο χώρο τής πνευματικής ζωής συμβαίνει τουτό το παράδοξο: Το κέρδος σου θρίσκεται στην προσφορά σου στους άλλους, στη διακονία των αδελφών σου. Και ό Ίησους στο χώρο αυτό μάς περιμένει.

ΝΙΚ. ΤΣΙΡΩΝΗΣ

Θεοδώρου Κωνσταντίνου: «ΑΙ ΕΠΤΑ ΚΑΘΟΛΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ».

Ὁ θεολόγος κ. Κωνσταντίνου, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔμμετρη ἀπόδοση τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, πού ἐξέδωσε πέρυσι, μᾶς παρουσιάζει τώρα τὶς Καθολικὲς Ἐπιστολὲς σ' ἑνδεκασύλλαβους στίχους μὲ ἰαμβικὸ μέτρο. Πρόκειται γιὰ μιὰν ἐπιμελημένην καὶ εὐσυνειδητὴν ἐργασία. Ὁ συγγρ. στὴν ἐρμηνευτικὴν του αὐτῆ προσπάθεια, ἀποδίδει εὐστοχα τὸ θαυμάσιο νόημα τῶν Ἐπιστολῶν μὲ θεολογικὴν ἀκρίβεια. Ἐπὶ πλέον γιὰ καθέναν ἀπ' τοὺς τέσσερις συντάκτες τῶν Ἐπιστολῶν, μᾶς δίνει σὲ σειράν ὠραίων σονέττων, τὴν ἐξιστόρηση τῆς δράσεώς τους, ἀπὸ τὴν κλήση μέχρι τὸ θάνατό τους, ὅπως προκύπτει ἀπ' τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὶς Πράξεις. Εἰδικά, γιὰ τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸςθεο μαθαίνουμε ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή τῆς Ἐπιστολῆς του (σελ. 12), ὅτι: Ἐρρῦθμισε εἰς Ναὸν τὸ ὑπερφῶν, ὅπου, κατὰ παράδοσιν, ἐτελέσθη ὁ Μυστικὸς ὁ Δεῖπνος τοῦ Κυρίου. Πολὺ ἐπιτυχημένη καὶ χρησιμὴ ἡ ἐργασία τοῦ κ. Κωνσταντίνου, γιατί κάνει προσιτὲς γιὰ ὅλους τὶς Ἐπιστολὰς αὐτὲς καὶ εὐχάριστο τὸ διάβασμά τους.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

★ ★ ★

Ἡλία Μηνιάτη: «ΠΕΤΡΑ ΣΚΑΝΔΑΛΟΥ», ἔκδοσις Ἰ. Μπτροπόλεως Κεφαλληνίας, Ἀθήναι 1970.

Οἱ Δάσκαλοι τοῦ Γένους, ἂν καὶ ἔδρασαν τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, συνεχίζουν ὡστόσο νὰ τρέφουν καὶ τώρα τὸ λαὸ μας μὲ τὰ ἔργα τους. Τὰ Κυριακοδρόμια τοῦ Ν. Θεοτόκη καὶ οἱ Ὁμιλίαι τοῦ Ἡλ. Μηνιάτη ἔχουν ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις καὶ στίς ἡμέρες μας. Τελευταία παρουσιάσθηκε σὲ νῆα ἔκδοσις καὶ ἄλλο ἔργο τοῦ Ἡλ. Μηνιάτη ἢ «Πέτρα Σκανδάλου». «Φωτισμένη ἢ ἔμπνευσι τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Προκοπίου στὰ τριακόσια χρόνια ἀπὸ τὴν γέννησι τοῦ Ἡλία Μηνιάτη (1669-1969), νὰ ἐκδώσῃ ἡ Μητρόπολις Κεφαλληνίας τὴν «Πέτρα Σκανδάλου», σημειώνει ὁ πρωτ. Κωνστ. Γκέλης, πού ἔχει ἐπιμεληθῆ καὶ τὴν ἔκδοσι. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπότιμι φόρου τιμῆς καὶ σεβασμοῦ στὸν ἑνδοξο γόνου τῆς Ληξουριώτικης γῆς, Μεγάλου διδάσκαλο τοῦ Γένους, πού δόξασεν τὸν τόπο τοῦτο καὶ ἔθρεψε μὲ τὰ νάματά του τὸ ὀρθόδοξο πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ κράτησε ἀλώθητο ἀπὸ τὶς κατοδοξίες τῆς παπικῆς προπαγάνδας. Τὸ βιβλίον

ἔχει νὰ ἐκδοθῇ ἀπὸ τὸ 1863 καὶ εἶναι δυσεύρετο σήμερα».

Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Ἡλία Μηνιάτη, πού μᾶς παρουσιάζει τὶς αἰτίες τοῦ σχίσματος Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς συγγραφικῆς του προσφορᾶς: ἀπλότης, σαφήνεια, ἀγιογραφικὴ καὶ πατερικὴ κατοχύρωσι καὶ πάναν ἀπ' ὅλα θερμὴ πίστις. Εἶναι ἔργο πνοῆς, γι' αὐτὸ καὶ νίκησε τὸν χρόνον.

Γ. Γ. Α.

★ ★ ★

Δημ. Μαγκριώτη: «Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΕΙΝ».

Μὲ αὐτὸν τὸν περιεκτικὰ εὐρύν τίτλο ὁ συγγρ. γνωστός καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλες πρωτότυπες ἐργασίες του, μᾶς παρουσιάζει σὲ γλαφυρὴ διατύπωση τὰ στοιχεῖα πού διακρίνουν τὸν κοινωνικὰ καὶ ὑψηρεσιακὰ ὀλοκληρωμένον προϊστάμενον. Τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει τεράστια βαρύτητα. Ὁ θεωρητικὸς καὶ νομοτεχνικὸς χειρισμὸς τοῦ ἐνδιαφέρει τὴν ἐπιστήμη τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου. Ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τοῦ συγγρ. πού γίνεται ἀπὸ τὴν ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ πλευρὰ τοῦ θέματος, εἶναι πρωτότυπη, γιατί δὲν στηρίζεται σὲ ἄρθρα τοῦ Νόμου, ἀλλὰ στὰ δεοντολογικὰ παραγγέλματα. Μὲ τὴν ἐλευθερία τοῦ δοκιμίου, ὁ συγγρ. ἀνατέμνει ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ τὸν θεσμό τοῦ προϊστάμενου, μὲ βάσι κυρίως τὴν πλατεῖα πείρα του ἀπ' τὴν μακρόχρονη δημοσιοῦ-παλληλικὴ του σταδιοδρομία. Τὸ συμπέρασμα τῆς ἐμπειρίας του αὐτῆς, καθὼς γράφει στὸν πρόλογο, εἶναι ὅτι ὁ κατάλληλος προϊστάμενος, εἶναι ὁ κύριος παράγων τῆς καλῆς λειτουργίας τῆς διοικήσεως, πού ἔχει γιὰ συνέπεια τὴν κοινωνικὴ εὐημερία. Ἀλλὰ ὁ σ. γνωστός γιὰ τὶς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις, βλέπει τὸ πρόβλημα καί ἀπ' τὴν Χριστιανικὴν ὀποψη: Διοικεῖν ἴσον ὑπηρετεῖν τοὺς συνηθρώπους μας μὲ ἀγάπη καὶ αὐτοθυσία, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου μας, πού δὲν ἦρθε γιὰ νὰ διακονηθῇ, ἀλλὰ νὰ διακονήσῃ. Ἡ γραμμὴ αὐτῆ κατευθύνει τὸν χειρισμὸ τοῦ ὄλου θέματος, ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τέλους, προσαρμοσμένη στὴν γραφειοκρατικὴν μὲ πραγματικότητα καὶ δίνει στὸν προϊστάμενον τὴν πρέπουσα ὑψηλὴ θέση τῆς ἀποστολῆς του, μακριὰ ἀπ' τὴν ρουτίνα τῆς ὑπαλληλίας. Στὸ Β' μέρος τοῦ βιβλίου μὲ τὸν τίτλο: «Ὁ Προϊστάμενος καὶ τὸ ἔργο του», γράφει ὅτι ὁ προϊστάμενος ὅταν ἐργάζεται χάριν τῶν ἄλλων καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀσκεῖ ἐξουσίαν πού πηγάζει

ἀπ' τὸ Θεό. Τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀποστολῆς του εὐρίσκεται ἀκριβῶς στὸ «ὑπηρετεῖν» (σελ. 50). Ἡ ἀναρχία δημιουργεῖται ὅταν λησμονηθῆ ὁ σεβασμὸς στὸ Θεό, πού προϋποθέτει σεβασμὸ στὴν ἐξουσία. Ἡ χρηστὴ διοίκηση πρέπει νὰ ναι προσφῶρα καρδιάς. Ὅταν πραγματοποιηθῆ αὐτό, ὁ προϊστάμενος θὰ γίνῃ ὁ καλὸς ποιμὴν» πού θ' ἀγαπηθῆ ἀπὸ τὸ ποιμνίό του. Ὁ σ. με βαθεῖα ψυχολογικὴ παρατήρηση ἐκθέτει τίς ἠθικὲς ιδιότητες τοῦ προϊσταμένου πού εἶναι: ἡ ἀνιδιοτέλεια, ἡ ἀξιοπρέπεια, ἡ ἀποφασιστικότης, ἡ αὐτοκυριαρχία, ἡ λεπτότης (τάκτ) κ.λ.π., πού μποροῦν νὰ καλλιεργηθοῦν ἀπ' τὸν καθένα, γιατί «ὁ προϊστάμενος δὲν γενιέται, ἀλλὰ γίνεταί». Στὴν συνέχεια διαγράφει τοὺς διαφορικοὺς τύπους προϊσταμένων καλῆς καὶ κακῆς ποιότητος.

Εἶναι πολὺ ἐπιτυχημένη καὶ χρήσιμη ἡ ἐργασία τοῦ κ. Μαγκριώτη. Ἐξυπώνει τὸν προϊστάμενο ἀπὸ τὴν στάθμη τοῦ στεγνοῦ κερβέρου τῶν ὑφισταμένων του, ὅπου τὸν ἔχει τοποθετήσῃ παρεξηγημένα ἢ κοινωνικῆ προκατάληψη, στὸ ἀνώτερο ἐπίπεδο τῆς προικισμένης ἠθικῆς προσωπικότητος ὅπου πρέπει νὰ στέκεται στὴ συνειδήσή του, ὡς λειτουργὸς με ἀνώτερη κοινωνικὴ ἀποστολή. Ταυτόχρονα ὁ σ. ἐνημερώνει τὸν ἀναγνώστη στὴ σύγχρονη ὀρθολογιστικὴ διάρθρωση τῶν Δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ ὑποδεικνύει τὰ τρωτὰ των πού χρῆζουσι διόρθωση. Τὸ πυκνοτυπωμένο αὐτὸ βιβλίον εἶναι ἓνα πολύτιμο πρακτικὸ καὶ διαφωτιστικὸ βοήθημα, χρήσιμος ὁδηγὸς γιὰ κάθε υπάλληλο εἴτε αὐτὸς εἶναι προϊστάμενος εἴτε ὑφιστάμενος. Πρόκειται γιὰ μιάν ἐργώδη, ἐκσυνηδητὴ συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς Διοικητικῆς Ὀργανώσεως, γιὰ ἓνα πρωτότυπο ἔργο καρδιάς καὶ ζωῆς τοῦ συγγραφέα.

Γ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Δημήτρης Φερούση, «ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ», Δοκίμιο πνευματικῆς θεωρήσεως, Ἀθήναι 1970, σελ. 30.

Στὸ σύντομο τοῦτο δοκίμιό του ὁ λογοτέχνης κ. Φερούσης μᾶς παρουσιάζει σὲ «ἓνα πρῶτο χέρι» τὸ μεγάλο θέμα Ἐκκλησίας καὶ δημόσιες σχέσεις. Με ἐνθουσιασμό καὶ πλήρη γνώσι τοῦ θέματός του—διευθύνει 10 χρόνια ραδιοφωνικῆς ἐκπομπῆς—μᾶς τονίζει ὅτι «ἡ πηγὴ τῆς ἀφθαρσίας πρέπει νὰ τρέξῃ μέσα ἀπὸ κάθε δυνατότητα καὶ μέσον ἐκφράσεως». Χωρὶς νὰ μᾶς ἀναπτύσῃ τὸ κάθε μέσο ἐπικοινωνίας χωριστά, μᾶς θεμελιώνει θεωρητικὰ τὴν ἀνάγκη καὶ ἡ Ἐκκλησία νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλα τὰ μέσα γιὰ τὴν ἐρύτερη διάδοσι τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος.

I. A. Γ.

Κωνσταντίνου Παπαέτρου: «Ἡ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Ἡ ΓΝΩΣΙΣ ΑΥΤΟΥ», Ἐναισίμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή, Ἀθήναι 1969.

Ἡ διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ κ. Παπαέτρου

στηρίζεται πάνω στὸ Ὑπόμνημα τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον. Ἀντλώντας ἀπὸ τὸ βαθθὺ καὶ πλούσιο περιεχόμενο τοῦ Κυριλλείου Ὑπομνήματος, ἀναλύει τίς δογματικὲς του θέσεις με τρόπο σαφῆ καὶ συστηματικὸ. Εἶναι ἐργασία μόχθου καὶ πολλῆς ἀγάπης στὸν Ἀλεξανδρινὸ Πατριάρχῃ ἢ μελέτῃ τοῦ κ. Παπαέτρου.

I. A.

Στὸν πεζὸ λόγο ἀνήκει, συνήθως, τὸ πρόνομιο νὰ φέρει κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἱστορία ἐνός τόπου ἢ ἐνός γεγονότος. Καὶ οἱ συγγραφεῖς αὐτὸν προτιμᾶνε, ὅταν πρόκειται νὰ δώσουν στοὺς ἀναγνώστες τους τέτοια γεγονότα.

Ὁ κ. Βασίλης Κραψίτης ἀκολούθησε τὸν ἀντίθετο δρόμο. Μᾶς ἔδωσε τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων μέσα ἀπὸ τὴν ποίηση. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ὄχι μόνον πρωτοτυπία, ἀλλὰ καὶ σωστὴ ἐπιλογή πορείας. Τὰ Γιάννενα, ἡ πολυτραγουδισμένη πολιτεία, ἡ πολιτεία τοῦ θρύλου καὶ τῆς ἱστορίας, μόνον μέσα ἀπὸ τὴν ποίηση μποροῦσε νὰ δοθῆ σωστά. Ἐδῶ, «ἡ ἰδέα τῆς Λευτερίας, εἶναι ἓνα σύμβολο πού τὸ συνθέτουν τὰ ἱστορικὰ στοιχεία, ἀλλὰ πού δὲν πηγάζει ἀπ' αὐτὰ καὶ οὔτε σταματάει σ' αὐτὰ. Πηγὴ τῆς ἔχει τὸν πέρα ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα λόγο, ὅτι χωρὶς τὴν λευτεριά ὅλα σθῆνουν, ἡ μεγαλωσύνη τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὠριότητα τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος, ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, τὰ πάντα. Γι' αὐτὸ ἡ θυσία γιὰ τὴν πραγματώσῃ τῆς ἔχει μιὰ αισθητικὴ ποιότητα ἀχώριστη ἀπὸ τὸν ἀέρα ὕψους, μεγαλείου καὶ εὐγενείας».

Εἶναι νὰ θαυμάζῃ κανεὶς τὴν εὐσυνειδησία καὶ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ κ. Κραψίτη, νὰ συγκεντρώσῃ καὶ ἀνθολογήσῃ τὰ ποιήματα πού ἔχουν γραφτεῖ γύρω ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ στίχος του ἄλλοτε τραγικός κι' ἄλλοτε λυρικός, μὰ πάντα ληθιστός, μᾶς συγκινεὶ κατάβαθα γιὰ τὸ πνευματικὸ του μεγαλεῖο.

«ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ», ἀφοῦ μᾶς μιλήσῃ στὰ δυὸ πρῶτα κεφάλαια γιὰ τὴν ἐμφάνιση, τὴν ὀνομασία, τὴν ἀνέλιξη, τὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, θὰ μᾶς δώσει στὸ τρίτο κεφάλαιον τὴν ποιητικὴν συμβολὴν στὴν ἀπελευθέρωση τῶν Γιαννίνων.

Πέρα ἀπὸ τὴν φιλολογικὴ ἀξία πού ἔχει «Τὸ Τραγοῦδι τῆς Λευτερίας» τοῦ κ. Βασίλη Κραψίτη, ἡ ἔκδοσὴ του καλῆται κι' ἓναν ἱερὸ σκοπὸ. Τὸν πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τίς δυὸ ἐπιστολὰς πού προτάσσονται τοῦ βιβλίου, ἀντὶ προλόγου. Πρόκειται γιὰ «τὸν σκοπὸν τῆς ἀνεγέρσεως ἐν Παραμυθίᾳ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Οἴκου», ὅπως γράφει στὴν δευτέρῃ ἐπιστολῇ ὁ Μητροπολίτης Παραμυθίας Κύριος Παῦλος.

N. A.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Πέρασε πιά τὸ καλοκαίρι καὶ μαζί μ' αὐτὸ καὶ οἱ ὠραίες ὥρες πού συναποκομίζει κανεὶς ἀπὸ τὴν εὐλογημένην αὐτὴν ἐποχὴν. Οἱ πρῶτες ψυχρὲς διέλυσαν τὴν μαγείαν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς πλατειᾶς θάλασσας καὶ μᾶς ὑποχρεώνουν σὲ γενικὴ πλέον ἀνασύνταξη. Στὸ μεταξὺ, μιά μικρὴ ἀναδρομὴ στὰ «τελεσθέντα» κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ καλοκαιριοῦ μᾶς διδὲι τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν τὶς ἐντυπώσεις μας.

Στὴν μουσικὴν, ὀλόκληρον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλομούσων συνεκέντρωσε τὸ Φεστιβάλ Ἰθηνῶν, οἱ παραστάσεις τοῦ ὁποῖου ἔδωσαν ὅπως πάντα καλλιτεχνικὰ ἐρεθίσματα ἐξω τοῦ συνηθισμένου κλίματος τῆς κανονικῆς μουσικῆς ζωῆς τῆς πρωτεύουσας.

ΤΣΕΧ ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ

Ἀπὸ τὶς παλαιότερες ὀρχήστρες τῆς Εὐρώπης, ἡ Φιλαρμονικὴ Ὀρχήστρα τῆς Τσεχοσλοβακίας θεωρεῖται καὶ σήμερα σάν μιά ἀπὸ τὶς πιὸ ὑπεύθυνες ὀρχήστρες τῆς γηραιᾶς ἡμερῆς. Ἡ Πράγα, ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ ἱστορικώτερα κέντρα τῆς Εὐρώπης, ἐξακολουθεῖ παρ' ὅλες τὶς ἀτυχίες τῆς δύσμοιρης αὐτῆς χώρας, νὰ φιλοδοξῇ νὰ διατηρῇ τὴν μουσικὴ τὴν κουλτούρα σὲ ὑψηλότατο ἐπίπεδο. Οἱ τρεῖς συναυλίες τῆς στὸ Ἡρώδειο, ἦσαν ἀπτεῖς ἀποδείξεις τῆς μεγάλης παραδόσεως, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ συνέχῃ τὴν μαρτυρικὴν χῶραν. Μαέστροι, μουσικοὶ, σολίστ καὶ συνθέτες μᾶς ἔδωσαν τὸ μέτρον τῆς σοβαρῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς σημερινῆς Πράγας. Οἱ ἀριστοὶ μουσικοὶ τῆς ὀρχήστρας, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἀρχιμουσικοῦ τῶν κ. Βάκλαβ Νῶϊμαν μᾶς ἐξέπληξαν μετὰ τὴν τεχνικὴν τους ικανότητα, τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴν ἐκφραστικὴν τους πειθαρχία. Ἐντύπωσιν ἐπίσης προέκάλεσαν, —ἐκτὸς φυσικὰ τοῦ Ντθόρζακ, Σμέτανα καὶ Μαρτινοῦ—οἱ συνθέται Μπόρκοβέκ μετὰ τὴν ἀτονικὴν «Συμφωνιέττα» του καὶ ἰδίως ὁ Φίτζερ μετὰ τὰ «Φύλλα ἀποκαλύψεως τοῦ Ντύρερ», ἔργο καμωμένο μετὰ πολὺ στοχασμὸ καὶ βαθύτατην γνώσιν τῆς τέχνης τῆς ἐνορχηστρώσεως. Μετὰ τὸν πιανίστα Ἰάν Πανένκα καὶ τὸν βιολονταελλίστα Γιόζεφ Σουκρο, οἱ ὁποῖοι μετεῖχαν ὡς σολίστ εἰς συναυλίας τῆς Τσεχικῆς Ὀρχήστρας, ἐγνωρίσαμε δύο Τσεχοσλοβάκους καλλιτέχνας, προικισμένους μετὰ ἐξαιρετικὰς μουσικῆς καὶ τεχνικῆς ικανότητες.

Η ΟΥΓΓΡΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ

Εὖρε γενικὴν ἐπιδοκιμασίαν ἡ πρωτοβουλία τῆς Κρατικῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας τῆς Οὐγγαρίας, νὰ ἀφιερῶσιν ὀλόκληρον τὸ πρόγραμμα τῆς συναυλίας τῆς σὲ ἔργα ἀποκλειστικῶς Μπέλλα Μπάρτοκ, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ συγχρόνου Οὐγγυροῦ συνθέτου, πού ἐφέτος συνεπληρώθησαν 25 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατόν

του. Μεγάλῃ μορφῇ τῆς σύγχρονης μουσικῆς δημιουργίας δὲν ἀπεκόπη—ὅπως συνηθίζεται σήμερα—ἀπὸ τὸ «παρελθόν». Ἀντιθέτως βασίζομενος στὴν μεγάλη μουσικὴ κληρονομιά καὶ τὴν αὐστηρότητα τῆς μορφῆς τῶν παλαιότερων γενεῶν ἐδημιούργησε προσωπικοὺς κόσμοις ἐκπληκτικῆς πολυεδρικότητος, ὑπερακοντιζόμενος μετὰ τὴν τεχνικὴν καὶ τὶς ἰδέες του πέραν τῆς ἐποχῆς του. Ἀκούγοντας τὰ ἔργα του μένει κανεὶς ἐκστατικὸς ἐμπρὸς στὴ ρωμαλέα ζωτικότητα, τὴν ἀφομοιωτικὴν δύναμιν, τὴν ἀναπλαστικὴν δεξιότητά του. Ἐρευνητὴς τῆς λαϊκῆς μουσικῆς τῆς πατρίδος του, βυθίζεται στὶς ἐθνικὰς ρίζες τῆς φυλῆς του, μετὰ ἀπὸ τὸν ἀρχέγονον πρωταγωνισμό της, ἐξαίρεται καὶ οἰστηρηλατημένος, ἀφίεται νὰ μιλήσῃ σὲ μιά γλῶσσα μετὰ ἰδίωμα μὲν οὐγγρικόν, ἀλλὰ μετὰ σκέψεις καὶ ρητορικὰ εὐρήματα οἰκουμενικά. Πιστεύω ὅτι ὁ Μπέλλα Μπάρτοκ ἐσημάδεψε τὴν ἐποχὴν μας καὶ τοὺς συνθέτες τῆς. Ἐδημιούργησε ἓνα «ῥυθμὸς», μιά τεχνοπλοία, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ σαγηνεύῃ καὶ συνθέτες, ἀλλὰ καὶ ἀκροατοὺς.

Ὁ κ. Γιάνος Φέρεντσικ μᾶς ἔδωσε θαυμάσιες ἐρμηνείας τῶν ἔργων τοῦ προγράμματος. Λιτός, σαφής, ἐπιειθάρχησε τὴν ὀρχήστραν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπέτευχε—πρὸς μεγάλην τιμὴν τῶν ἐκτελεστῶν—θαυμάσιες ἀποδόσεις.

Ὁ πιανίστας Γκουόλα Κίς μόλις 26 ἐτῶν νέος μᾶς ἔδωσε μὴ ἀριστουργηματικὴ ἐρμηνεία τοῦ τρίτου κοντσέρτου τοῦ Μπάρτοκ γιὰ πιάνο. Ὁ νέος αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ἓνα ἀστέρι. Ἀκούγοντάς τον παρακολουθοῦσα σκεπτικῶς, τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο πού ὀνομάζομεν «ὠριμότητα» καθὼς καὶ ὅλα τὰ στοιχεία πού συνθέτουν τὴν ἔννοιαν, συμπυκνωμένα παράδοξα στὴν ψυχὴ ἐνὸς νέου ἀνθρώπου. Τὸ μεσουράνημά του στὸν διεθνή μουσικόν στίβον εἶναι ζήτημα πλέον συνηθῶν.

KAPMEN

Πολλὲς φορές καὶ γραπτῶς καὶ προφορικῶς ἔχομεν ἀναπτύξει τὴν γνώμην ὅτι εἶναι πλέον καιρὸς οἱ ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν μελοδραματικῶν ἔργων πού παίζονται εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Ἡρώδειου πρὲς νὰ πάψουν νὰ ὑποτιμοῦν καὶ νὰ νομίζουν ὅτι μετὰ «τρύκας» καὶ ἄλλα τεχνικὰ μέσα μποροῦν νὰ ἀποφύγουν τὴν αἰσθητικὴν δέσμευσιν, τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ ὁ ἀρχαῖος χώρος. Τὰ ἐρείπια καὶ γενικὰ ὁ Ἱερός Βράχος εἶναι μιά μόνιμη προϋπόθεσις σκηνογραφικὴ καὶ συγχρόνως αἰσθητικὴ, ἡ ὁποία ἐκ τῶν προτέρων καθορίζει τὸ «ἦθος» τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ διδασθοῦν κάτω ἀπὸ τὸν Ἱερόν Βράχον.

Ἐτσι πρὸς ἐξυπηρέτησιν ὅπως πιά φαίνεται καθαρὰ ἀποπροσωπικῶν φιλοδοξιῶν παραμερίζεται ἀπερίσκεπτα ὁ παράγων τῶν ἐρειπίων, μετὰ ἀποτέλεσμα τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ καλοῦμεθα νὰ παρακολουθῶμεν ὠραιότερες μὲν πα-

ραστάσεις, αλλά με έργα τελείως Ξένα, άσεβη και «βαρβαρικά» προς τόν χώρο. Και έρωτάται: Τί δουλειά μπορεί νά έχη π.χ. ή Κάρμεν, ή φλογερή και «έλευθεριών ήθών» εκείνη τσιγγάνα, τó βουερό και πολύχρωμον πλήθος τών Ισπανών, τών Τσιγγάνων, τών Λαθρεμπόρων, τών ταυρομάχων, τών Ισπανών χωροφυλάκων κ.λ.π. μέσα στά άρχαία άρείπια; Είναι δυνατόν ποτέ νά δέσουν «τά Μπολέρο», οι Καστανιέτες, τά «όλέ», κι όλόκληρο εκείνο τό Ιβηρικό λαϊκό χρώμα, τό συναρπαστικό και μεθυστικό, μέ τόν Ίερό Βράχο; Μά τήν άλήθεια. Θά άείξει νά έπληροφορείτο ό κόσμος πού έστηρίχθησαν οι άρμόδιοι και έκριναν ότι τό έργο τούτο είναι κατάλληλο και προσφέρεται νά παιχθή στό θέατρο τής Άκροπόλεως;

Αντίθετως ή καλλιτεχνική εργασία του μελοδραματικού θιάσου τής Κρατικής Όπερας του Βουκουρεστίου υπήρξε επιτυχής. Η κ. Έλενα Τσερχέι ως Κάρμεν απέδωσε θεατρικώτατα τόν δύσκολον αυτόν ρόλον με όλα τά χαρακτηριστικά εκείνα γνωρίσματα πού συνθέτουν τόν τύπον τής «Κάρμεν», αλλά φωνητικώς, ενώ έχει μία πολύ όμορφη φωνή, άποζητήσαμε πολλές φορές τó «νεύρο», τό όποϊον χαρακτηρίζει τό ταμπεραμένο και τόν τύπον τής θερμής Ισπανίδος Τσιγγάνας. Ό τε νόρος κ. Ιόν Μπουζέα ως Ντόν Χοσέ, ό βαθφωνος κ. Βαλεντίν Λογκίν ως Τζούνικα έστάθησαν φωνητικώς και ύποκριτικώς πολύ όμορφα. Ό κ. Δαυίδ Όχανεσιάν ως Έσκαμύλλο δέν όλοκλήρωσε τόν τύπον του Τσεραντόρ, του νευρώδους και εύκίνητου ταυρομάχου, ό όποϊος έξεγείρη και συναρπάξει τά πλήθη με τήν παρουσία του και τά καρμώματά του.

Έξαιρετική υπήρξε ή κ. Μαρίνα Κριλοβίτσι στόν ρόλο τής Μικαέλας. Ό ρόλος αυτός μικρός, σχεδόν έπεισοδιακός και άναιμικός έν σχέσει προς τους ύπολοιπους ρόλους του έργου, ξαφνικά έγινε μία συγκινητική παρουσία ή όποια υπεγράμμισε άνέλπιστα τήν δραματικότητα του έργου. Η δουλειά τής κυρίας Κριλοβίτσι ήταν πραγματικά μία δημιουργία.

Ό Διευθυντής τής Όρχήστρας κ. Πάλ Ποπέσκο έσυντόνισε με άκρίβεια τους ήθοποιούς, τήν χορωδία, τά μπαλέτα, με τήν όρχήστρα, ή όποια με τους άστραφτερούς ρυθμούς τής, τής χαρακτηριστικής τής μελωδίας, έτόνισε τό ισπανικό έκεινο κλίμα, με τό όποίο ό Φρ. Νίτσε είδε τήν «Μεσόγειον», τήν όποϊαν τελικώς άγάπησε και τόσο παρόφορα εξύμνησε.

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΟΥ ΠΕΠΡΩΜΕΝΟΥ

Αισθάνεται πραγματικά κανείς πολύ άσχημα όταν γιά παραστάσεις πού θά ταίριαζαν μόνο έναιπεινοι, όπως π. χ. ή παράστασις του

«Φόρτσα ντέλλ' Ντεστίνο» του Βέρντι, είναι ύποχρεωμένος νά μειώση τήν αισθητική χαρά και τίς άριστες έντυπώσεις του από τήν εργασία έν τών καλλιτεχνών λόγω κακής έκλογής του έργου.

Βεβαίως τό «Φόρτσα...» είναι από τά δημοφιλέστερα έργα του Βέρντι, προσφέρεται γιά «μεγάλο θέαμα», έχει θαυμάσιες και συναρπαστικές μελωδίες κ.λ.π., αλλά έξ έπόψεως λιμπρέττου και δραματουργικής ύψης είναι ένα πραγματικό συνοθήλευμα έτερογενών στοιχείων και καταστάσεων, πού γίνονται τακτικώτατα επικίνδυνα εάν δέν τά χαλιναγωγήση καταλλήλως ό σκηνοθέτης.

Και δυστυχώς ό κ. Μ. Σάμπλιτς δοκιμασμένος σκηνοθέτης μελοδραματικών έργων, υπέκυψε στόν πειρασμόν του «μεγάλου θεάματος». Έτσι είδαμε όπως άνεμένετο φυσικά νά παρελαύνουν από τήν σκηνή του Ήρωδειου, γαϊδουράκια, καζάνια σουσιτίου, νά γίνωνται συγκρούσεις, ψευτομάχες, νά τονίζωνται σκηνές κωμικών ίδιως καταστάσεων χωρίς λόγο, με άποτέλεσμα ή συνοχή του έργου νά διασπάται και συνεχώς νά διακατεχόμεθα από τήν έντύπωσιν ότι ή παράστασις «άπεβάλετο» σαν Ξένο σώμα από τόν οργανωμένον χώρο τών έρειπίων. Είναι επαναλαμβάνων κρίμα. Γιατί τό έργον ως έργον δέν είχε καμία σχέση με τήν παράστασιν του. Θερμά συγχαρητήρια άείζουν σέ όλους τους καλλιτέχνες Ξένους και δικούς μας, οι όποϊοι απέδωσαν φωνητικώς και ύποκριτικώς τους ρόλους των με άπόλυτη συνέπεια: Η σοπράνο Ίλσα Λιγκαπόνε ως Έλεονώρα, ό τένορος Μπρ. Πρεβένο ως Ντόν Άλβάρο, ό Ν. Ζαχαρίου ως πατήρ Γκουαρντιάνο, ό Β. Γιαννουλάκος ως Ντόν Κάρλο, ό Φιλ. Κορενά, ή Γιολ. ντι Τάσσο κ.ά.

Η χορωδία εκπαιδευμένη από τόν κ. Μ. Βούρτση ήταν πολύ μελετημένη και έκινήθη πειθαρχημένα. Η όρχήστρα υπό τόν κ. Άνδρ. Παριδη έτόνιζε τά επί τής σκηνής διαδραματιζόμενα μέσα σέ μία ώραία ήχητική άτμόσφαιρα άνάλογη πάντοτε με τίς άπαιτούμενες ψυχολογικές καταστάσεις.

Βεβαίως ό σκηνοθέτης κ. Σάμπλιτς δέν πρέπει νά έχη μόνον επικρίσεις. Του όφειλονται και πολλοί έπαινοι, διότι άνεξαρτήτως τών άντιρρήσεων μας πολλές σκηνές του έργου από σκηνοθετικής πλευράς όπως π.χ. ή εισοδος τών Μοναχών με τά κεριά ήσαν όμολογουμένως ύποβλητικές. Τά σύνολα τά έκίνησε σωστά, θεαματικώτατα και ή πειθαρχία τής παραστάσεως δέν μπορεί παρά νά είναι μία επίβραβευσις τών πολλών άσφαλώς κόπων του.

Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Μηνιαίον Περιοδικόν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Έκδοσις Χριστιανικής Ένώσεως «Ακτίνες». Γραφεία: όδός Άκαδημίας 45, Άθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκης: Άγίας Σοφίας 39. — Ύπεύθυνος: Γ. Δ. Ίατρίδης, κατοικία Δημητραπεοπούλου 13 Άθήναι (403). Ύπεύθυνος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματόπουλος, Ίπποκράτους 189 Άθήναι (708). Έτησία συνδρομή δεχ. 70, έξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιενόμενα ή μη, δέν επιστρέφονται.